

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Βασιλείου Ζορμπά: 'Η «Μεγάλη Έγκυκλοπαίδεια τῶν Νέων»	647
Ἄντ. Ἰσηγόνη: 'Ο Ξενοφῶν ὡς παιδαγωγός	648
Εὐριπίδου Σούρα: 'Ο παιδαγωγός Ernst Meumann	652
Seclet Riou: 'Η ψυχολογία τοῦ J. P. Paulon	655
Θ. Χαραλαμπίδη: Διεύρυνση τοῦ σκοποῦ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν	658
Γεωργίου Ρούσκα: 'Η ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος . .	660
Εὐαγ. Παπαϊωάννου: 'Η ἀξία τῶν μαθητικῶν συσσιτίων . .	665
Δ. Παπαδημητρίου: Οἱ ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις στὸ σχολεῖο	663
Γ. Γεωργίου: 'Η ὀρθογραφία στὸ δημοτικὸ σχολεῖο	672
Κωννίου Πενλίδου: 'Η ἐφαρμογὴ τῆς Ε.Σ.Δ]λίας στὴ Β' τάξη	674
Κωννίου Χανιώτη: 'Ο περιοδικὸς ἐκπ. καὶ παιδαγ. τύπος	677

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

ἽΟ 4ος τόμος τῆς «Μεγάλης Ἑγκυκλοπαίδειας τῶν Νέων»
τυπώνεται καὶ θὰ κυκλοφορήσῃ πρὸ τῶν ἐξετάσεων.
Ἑγγραφήτε ὅλοι συνδρομηταί, ἐγγράψατε καὶ τίς Σχολι-
κές σας βιβλιοθήκες στὴ Μ.Ε.Ν. Μὴν ἀγρελεῖτε. Ἑχομε ἀπόλυτη
ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια ὅλων σας.

ΕΤΟΣ Ζ'.

ΜΑΪΟΣ 1957

ΤΕΥΧΟΣ 81

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

“ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,”
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΧΡΟΝΟΣ Ζ' — ΑΡΙΘ. 81
ΜΑΪΟΣ 1957

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τὰ σχολεία : Ἔτησίᾳ δρχ. 90
Για τοὺς ἐκπαιδευτοὺς > > 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Α.Ν. 1092/1948
Ἐκδότης—Διευθυντής : Χάρης Πάτσης
Κατοικία : Προμπονά 13, τέμα Πατησίων
Τυπογραφεῖον : Ι. Ζάβρα—Ἀφῶν Βασιλείου
Παλλάδος 18—Τηλ. 35-069—Ἀθήναι

“ECOLE NOUVELLE,”
REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES, SOCRATE 37

ANNEE VII' — NUMERO 81
ΜΑΙ 1957

ABONNEMENT

Pour les écoles : d'un an dr. 90
Pour les instituteurs : d'un an » 60

Ἀλληλογραφία καὶ ἐμβάσματα
κ. Χάρην Πάτσην
Σωκράτους 37 Ἀθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ
“ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,”

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΣΤΕΡΓΙΟΥ
ΕΠΙΘΗΤΗΣ ΣΤΟΙΧ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἐν Καρπενησίῳ τῇ 15 Μαΐου 1957

Ἀγαπητὲ Κε Πάτση,

Μαζί μὲ τὰ συγχαρητήρια τῶν ἄλλων συναδέλφων καὶ γενικὰ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν Ἐκδοσὶν τῆς «ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ» δέξου καὶ τὰ ἰδικά μου.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι αἱ τοιοῦτου εἵδους προσπάθειαι ὄχι μονάχα πληροῦσι ἓνα κενόν, ἀλλὰ καὶ ἱκανοποιοῦσι ἓνα πόθον τῶν Ἐκπαιδευτικῶν, μίαν ἀνάγκην διὰ τὴν περαιτέρω αὐτομόρφωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν μαθητῶν.

Ἀπὸ τοὺς 3 πρώτους τόμους, ποὺ εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀποστείλητε, ἐσχημάτισα τὴ γνώμη ὅτι τὸ Λεξικόν σας εἶναι καθ' ὅλα ἄρτιον καὶ θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐάν αἱ Σχολικαὶ Βιβλιοθήκαι τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ ἀποκτήσωσι τὸ μνημειῶδες τοῦτο ἔργον σας, πολὺ δὲ περισσότερον ἐάν οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν ἔδιδον ὡς δῶρον εἰς τὰ τέκνα τῶν τὴν πηγὴν αὐτὴν τῶν γνώσεων ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ὁποίας οὐδὲν πρόβλημα ἄλυτον, οὐδεμία ἀπορία ἄνευ ἀποκρίσεως.

Τελειώνοντας εὐχομαι ὅπως ἡ προσπάθειά σας αὕτη ὁλοκληρουμένη στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας πρὸς μεγίστην ὠφέλειαν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας μας.

Μὲ ἐκτίμησιν
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

(συνέχεια κρίσεων στὴ 3ῃ σελίδᾳ τοῦ ἐξωφύλλου)

“ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ”
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛΕΦ. 58.417

ΕΤΟΣ 7ον

ΜΑΪΟΣ 1957

ΤΕΥΧΟΣ 81

Η “ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,”

Τοῦ κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΖΟΡΜΠΑ
Δ. Φ. Τμη(χ)ου Ὑπουργείου Παιδείας

Τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως καταλλήλων ἀναγνωσμάτων καὶ βοηθημάτων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς φιλαναγνωσίας τῶν Νέων μας (μαθητῶν-σπουδαστῶν, ἐργαζομένων νέων καὶ νεανίδων) καὶ τῆς ἐπιμορφώσεως αὐτῶν ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελῇ μέγα πρόβλημα σήμερον.

Πολλοὶ μαθηταὶ ἐγκαταλείπουν ἐνωρὶς τὰ σχολικὰ θρανία καὶ τρέπονται εἰς τὴν βιοπάλην. Μερικὰ παιδιὰ μετὰ δυσκολίας ἀποφοιτοῦν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀνάγκην περαιτέρω αὐτομορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως.

Ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ οὕτινες φοιτοῦν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὰς ἄλλας μέσας σχολὰς (ήμερησίας ἢ νυκτερινάς, δημοσίας ἢ ἰδιωτικὰς) ἀναζητοῦν πολλάκις κατάλληλα βοηθήματα διὰ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν τὰς ὁποίας συναντοῦν εἰς τὰ μαθήματά των, ἀναζητοῦν ἐπὶσης «πηγὰς γνώσεων» διὰ νὰ ἀντιλήσουν ἀπὸ αὐτὰς τὸ ἀπαραίτητον ὕλικόν διὰ νὰ καταρτίσουν οὕτω κάποια ἀνακοίνωσιν ἢ μελέτην σχετικὴν.

Ἐξ ἄλλου, οἱ ἐργαζόμενοι νέοι ἔχουν ἀνάγκην νὰ συμπληρώσουν «αὐτοδιδασκόμενοι» κατὰ κάποιον τρόπον, τὰς ἀτελεῖς γνώσεις τὰς ὁποίας ἀπέκτησαν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον.

Ὅλας αὐτὰς τὰς ἀνάγκας ἔρχεται νὰ θεραπεύσῃ καὶ ἱκανοποιήσῃ δ κ. Χάρης Πάτσης μὲ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» Ἡ Μ. Ε. Ν. εἶναι ἔργον μέγα, εἶναι ἔργον μνημειῶδες καὶ μοναδικόν, λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς της ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδιορρυθμίας της ἐν ταυτὶ. Πρόκειται περὶ συγγραφικοῦ καὶ ἐκδοτικοῦ ἔθλου.

Ὁ κ. Χάρης Πάτσης διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς Μ. Ε. Ν. ἐξέρχεται τῶν πλαισίων ἐνδὲς ἀπλοῦ ἐκδότου σχολικῶν ἢ παιδαγωγικῶν βιβλίων καὶ ἀναλαμβάνει τὴν τεραστίαν εὐθύνην, ὡς ἄλλος Διδάσκαλος τοῦ Γένους, νὰ ποδηγήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν καὶ νὰ τὴν υποβοηθήσῃ νὰ συλλάβῃ εἰς ὅλην τοὺς ἐκτασιν καὶ τὴν ποικιλομορφίαν τῶν ἐλλήνων πολιτισμῶν καὶ τὸν ἀπέραντον θησαυρὸν τῶν γνώσεων, τῶν ἐπιστῶν καὶ ἐκτετατοῦν οἱ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κοκκίδου

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44436

Ο ΞΕΝΟΦΩΝ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Του κ. Α. Μ. ΙΣΗΓΟΝΗ, Δ)τού Παιδ. 'Ακαδημίας Ρόδου

Δημοσιεύομεν εύχαρίστως σήμερα την πρωτότυπη εργασία του κ. 'Ισηγόνη γύρω από το θέμα «ὁ Ξενοφών ὡς Παιδαγωγός». Εἶναι μία σπουδαία συμβολή στή διερεύνηση τοῦ θέματος αὐτοῦ. Το ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ κ. 'Ισηγόνη εἶναι γνωστὸν πρὸς ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας. Τὰ ἄρθρα του παλιότερα στὰ «Ἐκπ. Χρονικά» καὶ σὲ ἄλλα περιοδικὰ καὶ τὰ πολλὰ συγγράμματά του ποὺ ἐκυκλοφόρησαν ἀργότερα, ἀποδεικνύουν διό κ. 'Ισηγόνη: εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς, ἕνας ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες τοῦ Νέου Σχολείου στὴ χώρα μας. Τὸν γνωρίσαμε καὶ προσωπικά διὰν πέρυσι ἐπισκεφτήκαμε τὴν Π. 'Ακαδημίαν Ρόδου. Σεμνὸς, καταδεκτικὸς, ἀπλὸς σὰν τοὺς ἄγιοι: ἐργάτης τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου, βαθύ: γνώστης τῆς Νέας ψυχολογίας καὶ παιδαγωγικῆς, ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς μὲν παιδαγωγικῶν καὶ μεθοδολογικῶν καινοτομιῶν ποὺ ἔχει λαμβάνει στὴ χώρα μας τὸ «Νέο Σχολεῖο» μας, μὰς ὡδήγησε σὲ τις αἰθούσας τῆς Π. 'Ακαδημίας νὰ ἴδωμεν μὲ τὰ μάτια μας καὶ νὰ ἀπολαύσουμε, ἐφαρμοσμένους στὴν πράξη, ὅλες τις ἐπιδιώξεις τοῦ Νέου Σχολείου: 'Ενταῖα Δ)λία μὲ κέντρα ἐνδιαφέροντος, α' ἀνάγνωση καὶ α' ἀρίθμηση μὲ τὴ μέθοδο Ντεκρολύ, μαθητικὴ αὐτοδιοίκηση ὁμαδική, ἐργασία, σχολικὴ βιβλιοθήκη καὶ σπουδαστικὸ ἀναγνώστηριον, αἰθούσας μὲ ὅλα τὰ χειροτεχνικὰ ἀτελιὰ καὶ ὅλα τὰ

φυσιογνωστικὰ ἐργαστήρια κλπ. κλπ. Συγχρονισμένη θεωρητικὴ κατάρτιση τῶν σπουδαστῶν καὶ πλούσια σχολικὴ πράξη. Κιόλα αὐτὰ φορτωμένα σέ, ἂν μόνον ἀνθρώπο. Ὡς γνωστὸν ἡ Π. 'Ακαδημία Ρόδου (καὶ πολλὰς ἄλλας) λειτουργοῦν μὲ ἕνα μόνον παιδαγωγό! Γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ τελεῖται στὴν Π. 'Ακαδημία Ρόδου καὶ σὲς ἄλλες Π. 'Ακαδημίες θὰ μιλήσουμε προσεχῶς διὰν θάρχιση νὰ δημοσιεῖται ἡ ἐρευνά μας: «Ἐκεῖ ποὺ καταρτίζονται οἱ νέοι μας δάσκαλοι».

Χ. Π.

Ὁ Ξενοφὼν ὡς παιδαγωγὸς ἐλάχιστα εἶναι παρ' ἡμῖν γνωστός. Ἡ ἐπανελημμένως ἐκδοθεῖσα 'Ιστορία τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ διακεκριμένου παιδαγωγοῦ κ. Δημ. Γ. Μωραΐτου ἀφιερώνει δι' αὐτὸν ἡμίσειαν μόνον σελίδα, ἡ δὲ νεώτερα καὶ ἐκτενέστερον πραγματευομένη τὴν 'Ελληνικὴν ἀγωγὴν τοῦ φίλου Διευθυντοῦ τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς 'Ακαδημίας κ. 'Αντ. Τσίριμπα τελείως τὸν ἀγνοεῖ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ξένα ἐγχειρίδια. Ἡ «'Ιστορία τῆς ἀγωγῆς» (1913) τοῦ 'Ελβετοῦ F. Guex εἰς ὀλίγας γραμμάς συνοψίζει τὸ ἔργον του, τὰ δὲ

νεώτερα συγγράμματα: ἡ «'Ιστορία τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὴν ἀρχαίότητα» (1948) τοῦ H. Marrou, ἡ «'Ιστορία τῆς Παιδαγωγικῆς» (1949) τοῦ P. Hubert ὡς καὶ ἡ Γερμανικὴ «'Ιστορία τῆς Παιδαγωγικῆς» (1951) τοῦ A. Reble σποραδικῶς μόνον τὸν ἀναφέρουν. Μοναδικὴν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ «Παιδεία» τοῦ διασήμου φιλόλογου W. Jaeger, ἡ ὁποία εἰς τὸν τρίτον τόμον της διὰ μακρῶν (σ. 156—181 ἀγγλ. ἐκδ.) ἐξετάζει τὸν Ξενοφῶντα ὡς παιδαγωγόν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐθεώρησα σκόπιμον, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐργασίας τοῦ Γερμανοῦ ἐλληνιστοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῶν πηγῶν νὰ παρουσιάσω καὶ ἐγὼ τὸν Ξενοφῶντα ὡς παιδαγωγόν εἰς τὰς σελίδας τοῦ φίλου «Νέου Σχολείου», ἀφοῦ προηγουμένως ὑπενθυμίσω τὸν βίον τοῦ γνωρίμου ἀπὸ τὰ γυμνασιακὰ ἔδρανα 'Αθηναίου συγγραφέως.

Ὁ Ξενοφὼν καταγόμενος ἐξ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας ἀγροτικοῦ δήμου τῶν 'Αθηνῶν ἐχρημάτισε μαθητῆς τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ ριψοκίνδυνος ὢν καὶ φιλαπόδημος ἐνωρίς ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του συμμετασχὼν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ 'Αρταξέρξου ὡς ἀπλοῦς ἀκόλουθος. Τοῦτο μὰς ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὴν «'Ανάβασιν». «Ἦν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφὼν 'Αθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγός, οὔτε λοχαγός, οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει»¹⁾. Μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ Κύρου καὶ τὴν δολοφονίαν τῶν στρατηγῶν τῶν μυρίων, οἱ 'Ελληνες ἔμειναν ἄνευ ἀρχηγῶν ἐν μέσῳ χώρας ἐχθρικῆς, πλέον ἢ χίλια μίλια μακρὰν τῆς 'Ελλάδος. Γενικὴ τότε κατήφεια κατέλαβε τοὺς 'Ελληνες, ὥστε «ὀλίγοι μὲν αὐτῶν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι κατεύδειν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὐποτ' ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι»²⁾. Εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν ἔσωσε τοὺς μυρίους ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἐτοιμότης τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις προέτεινε τὴν ἐκλογὴν νέων στρατηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο

καὶ αὐτός, καὶ διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἐμφύτου στρατηκικῆς του ἱκανότητος τοὺς ὠδήγησε ἐν τῷ μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ περιπετειῶν μέχρι τῶν ἁκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐνθα ἀντικρύσαντες τὴν θάλασσαν ἐξαλλοὶ ἐκ χαρᾶς ἐφώνησαν «Θάλαττα - Θάλαττα»³⁾.

'Επανελθὼν εἰς τὴν 'Ελλάδα ἐδίστασε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς 'Αθήνας, ὅπου κατεδιώκετο τότε ἐπὶ ἀσεβείᾳ ὁ διδάσκαλός του, καὶ παρέμεινε εἰς τὴν Θράκην, βραδύτερον δὲ ἠκολούθησε τὸν βασιλεῖα 'Αγησίλαον εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν. 'Επειδὴ ὅμως οἱ 'Αθηναῖοι συνεμάχησαν μὲ τοὺς Πέρσας κατηγόρησαν αὐτὸν διὰ «λακωνισμὸν» καὶ τὸν κατεδίκανον εἰς ἐξορίαν. Οἱ Σπαρτιάται τοῦ ἔδωκαν τότε κτῆμα εἰς Σκυλλοῦντα, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ 20 ἔτη ἀσχολούμενος εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ κυνήγιον, τὴν ἱππασίαν καὶ τὴν συγγραφὴν. Καρποὶ τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του ἦσαν τὰ σπουδαῖα τετρα τῶν συγγραμμάτων του.

Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν φέρουν διδακτικὸν χαρακτήρα: Ἡ Κύρου παιδεία, ὁ Οἰκονομικός, τὰ 'Απομνημονεύματα, Κυνηγετικός, ὁ Ἱππαρχικός, ὁ περὶ Ἱππικῆς, ἡ Λακεδαιμονίων πολιτεία, ἡ 'Απολογία, τὸ Συμπόσιον. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἱστορικοῦ χαρακτῆρος βιβλία, ὡς ἡ Κύρου 'Ανάβασις καὶ τὰ 'Ελληνικά περικλείουν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Jaeger, «πλεῖστα σημεῖα καθαρῶς μορφωτικά. Ὁ ἀναγνώστης νομίζει ὅτι διδάσκεται πῶς δφεῖλει νὰ διμύλῃ καὶ νὰ δράσῃ εἰς ὁρισμένας περιπτώσεις»⁴⁾. Εἶχε δὲ καὶ συνείδησιν τῆς διδακτικῆς του ἀποστολῆς, ὡς ἐμφαίνουν αἱ ἐκφράσεις του: «Πειράσμαι σε διδάσκειν ὡς ἀληθῆ λέγω»⁵⁾. «Ὅπως δὲ μὴ προστάττειν δοκῶ ἀδύνατα, γράψω»⁶⁾. «Βουλόμεθα καὶ τοῖς νεωτέροις τῶν φίλων δηλῶσαι ἢ ἂν νομίζομεν αὐτοὺς ὀρθότατα ἱπποὺς προσφέρειν»⁷⁾.

'Ιδανικὸν τῆς παιδείας, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, εἶναι ἡ καλοκαγαθία, ὡς ταύ-

ἀρχαῖοι μας πρόγονοι καὶ ἐσφυρηλάτησεν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ κατὰ τὴν μακράναιαν ἱστορίαν της.

Ἡ «Μεγάλη 'Εγκυκλοπαιδεία τῶν Νέων» θὰ συμβάλῃ πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλαναγνώσεως τῶν παιδιῶν μας, μικρῶν καὶ μεγάλων. Διότι, ὁλόκληρον τὸ μέγα τοῦτο ἔργον «ἀποπνέει 'Ελλάδα», καθὼς εἶπεν ἕτερος κριτής. Ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν τριῶν πρώτων τόμων τῆς Μ. Ε. Ν., τοὺς ὁποίους εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀποστείλῃ ὁ κ. Πάσης, ἐσχημάτησα ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν διό ἡ Μ. Ε. Ν. θὰ ἀποβῇ μοναδικὸν βοήθημα διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς μορφώσεως τῶν ἑλληνοπαίδων, ἐσωσχολικῶς καὶ ἐξωσχολικῶς.

Καθῆκον ὄλων μας, γονέων μαθητῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν εἶναι νὰ καταστήσουν κτῆμα τους τὴν Μ. Ε. Ν. οὕτως ὥστε ἀπὸ καμμίαν σχολικὴν βιβλιοθήκην νὰ μὴν ἀπουσιάζῃ. Ἐχομεν ὅλοι ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν γιγαντιαίαν ταύτην προσπάθειαν τοῦ κ. Πάσης καὶ νὰ ἀποθαρρύνωμεν οὕτω τοὺς ἐκδότας ἀσέμνων καὶ ἀνηθίκων ἐντύπων, τὰ ὁποῖα κατὰ χιλιάδας κυκλοφοροῦν καὶ διαφθείρουν τὴν παιδικὴν ψυχὴν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΖΟΡΜΠΑΣ

1) Αὐτ. Δ', 7, 24.

2) Paideia ἀγγλ. μετ. τ. Γ', σ. 159.

3) Ἱέρων 1, 10.

4) Ἱππερχικός 5, 4.

5) Π. Ἱππικῆς 1, 1.

1) Κύρου 'Ανάβασις Γ', 1, 4.

2) Αὐτ. Γ', 1, 8.

την κυρίως ἐθερίπευσαν οἱ Σπαρτιάται. «Ἡ Σπάρτη, λέγει, εἰκότως πασῶν τῶν πόλεων ἀρετῇ διαφέρει, μόνῃ δημοσίᾳ ἐπιτηδεύουσα τὴν καλοκαγαθίαν»¹⁾. Οὐδαμοῦ ἡδυνάτο τις νὰ ἴδῃ παῖδας «αἰδημονεστέρους»²⁾ καὶ πολίτας εὐπειθεσιέτους εἰς τοὺς νόμους. «Ὅτι μὲν ἐν Σπάρτῃ μάλιστα πείθονται ταῖς ἀρχαῖς τε καὶ τοῖς νόμοις, ἴσμεν ἅπαντες»³⁾. Ἐκθειάζει ἐπίσης τὸ ἐξιδανικευθὲν ὑπ' αὐτοῦ παιδαγωγικὸν σύστημα τῶν Περσῶν, διότι ἡθοπλαστικῶς κυρίως προσπαθεῖ νὰ μορφώσῃ τοὺς παῖδας. Ἐνῶ «αἱ πλείστοι πόλεις ἀφείσαι παιδεύειν ὅπως τις ἐθέλει τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας, ἐπειτα προστάττουσιν αὐτοῖς μὴ κλέπτειν μηδὲ ἀρπάζειν... οἱ Περσικοὶ νόμοι προλαβόντες ἐπιμένονται ὅπως τὴν ἀρχὴν μὴ τοιοῦτοι ἔσονται οἱ πολῖται οἱ πονηροῦ τινος ἢ αἰσχροῦ ἔργου ἐφίεσθαι»⁴⁾. Ἐπιτυγχάνουν δὲ τοῦτο, διότι εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πρὸ παντὸς διδάσκονται τὴν δικαιοσύνην, ὥς παρ' ἡμῶν τὰ γράμματα. «Οἱ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες διάγουσι μαθάνοντες δικαιοσύνην καὶ λέγουσιν ὅτι, ἐπὶ τοῦτο ἔρχονται ὥς παρ' ἡμῶν ὅτι γράμματα μαθησόμενοι». «Διδάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην... καὶ πείθεσθαι τοῖς ἀρχουσι... καὶ ἐγκράτειαν γαστροῦς καὶ ποτοῦ»⁵⁾.

Δι' ἑλλειψιν ἡθικοῦ περιεχομένου μέμφεται ὁ Ξενοφῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν. Ἐν αὐτῇ δὲν ἀνευρίσκονται «γνώμαι δρθῶς ἔχουσαι, οἷς ἂν παιδεύοιτο οἱ νεώτεροι ἐπ' ἀρετὴν». Οὐδέουσι οἱ νεώτεροι ἐπ' ἀρετὴν. Οὐδένα ἄνδρα, συνεχίζει, «ἐωράκαμεν ὄντιν, οἱ νῦν σοφισταὶ ἀγαθὸν ἐποίησαν, οὔτε γράμματα παρέχονται ἐξ ὧν χρὴ ἀγαθοὺς γίγνεσθαι, ἀλλὰ περὶ τῶν ματαίων πολλὰ αὐτοῖς γέγραπται, ἀφ' ὧν τοῖς νέοις αἱ μὲν ἡδοναὶ κεναί, ἀρεταὴ δ' οὐκ ἔν»⁶⁾.

Διὰ τὴν ἡθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου

μεγάλως συντελεῖ, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα,

ὁ ἀπὸ τῶν θεῶν φόβος. «Τοὺς θεοὺς τοὺς αἰεὶ ὄντας καὶ παντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους... φοβούμενοι»¹⁾ οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἀσεβές τι οὔτε ἀνόσιον διανοοῦνται ἢ πράττουν. Ὡς ἐπὶ τῇ τῆς ἡθικῆς τάξεως τὰ πάντα ἐπιτηροῦν καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτούς, ὥς παραστατικώτατα γράφει: «Εἰς τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς θεοὺς δὲν γνωρίζω οὔτε ποῖαν ταχύτητα χρησιμοποιοῦν τις δύναται νὰ διαφύγῃ, οὔτε εἰς ποῖον σκότος δύναται νὰ κρυβῇ διὰ τὰ σωθῆναι, οὔτε πῶς εἰς ἐν ὀχυρὸν μέρος δύναται νὰ ἀποσυρθῇ καὶ ἐκεῖθεν νὰ πολεμῇ. Διότι πανταχοῦ «πάντα τοῖς θεοῖς ὑποχέαιρα καὶ πανταχῇ πάντων ἴσον οἱ θεοὶ κράτουσι»²⁾.

Πλὴν τῆς θεοσεβείας ἰσχυρὸν κίνητρον διὰ τὴν ἡθικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐθεώρει τὴν φιλοτιμίαν. «Ἐοικεν», ἀποφαίνεται, «μέγα τι εἶναι ἡ τιμὴ, τῆς ὀρεγόμενοι οἱ ἄνθρωποι πάντα μὲν πόνον ὑποδύονται, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομένουσι... καὶ γὰρ μοι δοκεῖ τούτῳ διαφέρειν ἄνθρωποι τῶν ἄλλων ζώων, τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. Ἐπεὶ σιτίοις γε καὶ ποτοῖς... πάντα ὁμοίως ἡδεσθαι ἔοικε τὰ ζῷα· ἡ δὲ φιλοτιμία οὐτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται οὐτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις· οἷς δ' ἂν ἐμφύη τιμὴς τι καὶ ἐπαίνου ἕως, οὗτοι εἰσιν... οἱ πλείστον τῶν βροσκημάτων διαφέροντες». «Οὐδεμία δὲ ἀνθρωπίνη ἰδὸν τὸ τοῦ θεοῦ ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη»³⁾.

Τὸν καλοκάγαθον παραλλήλως τῆς φιλοτιμίας πρέπει νὰ περιχοσμοῦν τὸ θάρρος, ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ φιλοπατρία, διότι, ὥς διακηρύσσει, «ἀπὸ ὧν ὁμοιοῦται ὅτι εἶναι καλῶτερον τὸ θάρρος παρὰ τὸ φόβος καὶ τὸ νὰ εἶναι κατεῖς ἐλεύθερος παρὰ δοῦλος καὶ τὸ νὰ τιμᾶται παρὰ νὰ τιμᾶ καὶ τὸ νὰ χαίρῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς πατρίδος παρὰ τὴν ὑποψίαν τῆς»⁴⁾. Ὁ Ξενοφῶν εἶναι ἐνθουσιώδης τῆς ἐλευθερίας θιασώτης. «Ἐλεύθερον εἶναι ἐγὼ οἶμαι ἀντάξιον εἶναι

τῶν πάντων χρημάτων»⁵⁾ λέγει ὁ Ἀγησίλαος πρὸς τὸν Πέρσην σατράπην Φαρνάβαζον. Τὸν Κύρον ἐπίσης ἐμφανίζει μακαρίζοντα τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν, τὴν ὁπαίαν θὰ προετίμα, ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὅσα εἶχε καὶ ἄλλων ἀκόμη πολλαπλασίων⁶⁾. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐκτιμήσεως καὶ στοργῆς περιέβαλλε καὶ τὴν ιδέαν τῆς πατρίδος. Ὁ Ἀγησίλαος ἀπεικονίζεται τὰ πάντα θυσιάζων ὑπὲρ τῆς πατρίδος. «Ὅπου, γράφει, ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελήσιν, οὐ πόνων ὑφίετο (ἀπέφευγε), οὐ κινδύνων ἀφίστατο, οὐ χρημάτων ἐφείδετο, οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προὔφασίζετο»⁷⁾.

Εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ παιδευτικοῦ ἰνδάλματός του σημαντικῶς συμβάλλει, κατ' αὐτόν, τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον καὶ τὸ παράδειγμα τῶν μεγαλυτέρων. Εἰς τὸ Περσικὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα «μέγα συμβάλλεται εἰς τὸ μαθάνειν σωφρονεῖν αὐτοὺς (τοὺς παῖδας) ὅτι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σωφρόνως διάγοντας... καὶ πειθομένους τοῖς ἀρχουσιν ἰσχυρῶς». Ἐλαμβάνετο ἐξ ἄλλου ἐκεῖ πρόνοια ὅπως τὰ σχολεῖα εὐρίσκονται μακρὰν τῶν φανῶν καὶ τῆς ἀπειροκαλείας τῆς ἀγορᾶς, ἵνα «μὴ μειγνύηται ἡ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευμένων εὐκοσμῇ»⁸⁾.

Ὁ Ξενοφῶν, ἄνθρωπος πρὸ παντὸς δράσεως καὶ ἡκιστα θεωρητικὸς εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ μορφωτικοῦ ὅλκου λαμβάνει κυρίως ὑπ' ὄψιν τοῦ τὴν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον χρησιμότητά του. Τῶν θεωρητικῶν γνώσεων προτιμᾷ τὰς ὠφελίμους εἰς τὸν βίον, τὰς δυναμένας νὰ χρησιμοποιηθοῦν. Εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματα» παρουσιάζει τὸν Σωκράτη καταδικάζοντα τὴν θεωρητικὴν πλευρὰν τῆς γεωμετρίας, τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας. Ἐκ τῆς γεωμετρίας π.χ. πρέπει νὰ διδάσκειται τις τὰ πρακτικῶς ὠφέλιμα, ὅσα εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν μέτρησιν τῆς γῆς καὶ νὰ ἀποφεύγονται τὰ δυσνόητα γεω-

μετρικὰ διαγράμματα. Ἐκ τῆς ἀστρονομίας ἐπίσης πρέπει νὰ διδάσκονται αἱ γνώσεις αἱ χρήσιμοι διὰ τὴν ζωὴν, αἱ συντελοῦσαι εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὥρας τῆς νυκτός, τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ ἔτους. Ἀπέκρουεν ὅμως ἰσχυρῶς νὰ κατατρίβεται τις ἐρευτῶν τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀστέρων ἀπὸ τῆς γῆς. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀτενίζει καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀριθμητικῆς. Καὶ εἰς τὸ μάθημα τοῦτο πάντα μέχρι τοῦ ὠφελίμου συνεξήταζε καὶ συνεξήρχετο μὲ τοὺς μαθητὰς του, ἀλλὰ προέτρεπε νὰ προφυλάσσεται τις ἀπὸ τὴν ματαίαν ἐνασχόλησιν. Χρησιμώτατον ἐπίσης μάθημα ἐθεώρει τὴν ὕγιεινὴν ὥς διδάσκουσιν γνώσεις ἀπαρατήτους καθ' ὅλον τὸν βίον⁹⁾.

Ὁ φιλομυστικὸν ἀξίαν ἀπέδιδε καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν βιβλίων. «Τοὺς θησαυροὺς τῶν παλαιῶν σοφῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι κατέλιπον εἰς ἡμᾶς γράψαντες βιβλία, φυλλομετρῶν ἀναγινώσκων αὐτὰ μετὰ τῶν φίλων καὶ, ἐὰν βλέπωμέν τι ἀγαθὸν ἐντὸς αὐτῶν, τὸ ἐκλέγομεν πρὸς ὠφέλειάν μας καὶ μέγα κέρδος νομίζομεν, ἐὰν γινώμεθα ὠφελίμοι πρὸς ἀλήλους»¹⁰⁾.

Σημαντικώτερον τοῦ γραπτοῦ λόγου ὄργανον διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγωγὴν ἐθεώρει τὸν προφορικὸν λόγον. «Ὅσα πρὸς τὰ ἔθιμα τῆς πόλεως ἐμάθομεν ὅτι εἶναι κάλλιστα, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν νὰ ζῶμεν, πάντα ταῦτα ἐμάθομεν ἀκούοντες παρ' ἄλλων λεγόμενα, καὶ ὅτι ἄλλο μαθάνει τις καλὸν μάθημα προφορικῶς τὸ μαθάνει καὶ οἱ ἀριστα διδάσκοντες πρὸ πάντων χρησιμοποιοῦν τὸν λόγον καὶ οἱ τὰς σπουδαιότητας γνώσεις ἔχοντες κάλλιστα διαλέγονται»¹¹⁾.

Οὐχ ἦττον τῆς ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς μορφώσεως μεγάλῃν σημασίαν ἀπέδιδε καὶ εἰς τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν. Διὰ μακρῶν ἀπαριθμῶν τὰ πλεονεκτήματα τῆς εὐεξίας. «Ὑγιαίνουσι», λέγει, «οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σφύζονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ δεινὰ

- 1) Λακ. Π.λ. 10, 4.
- 2) Αὐτ. 2, 10.
- 3) Αὐτ. 8, 1.
- 4) Κύρ. πειδ. Α', 2, 2 - 3.
- 5) Αὐτ. Α', 2, 6 - 8.
- 6) Κυνηγ. 13, 1 - 2.

- 1) Κυρ. πειδ. Η', 7, 22.
- 2) Κ. Ἀναβ. Β', 5, 7.
- 2) Ἰέρων 7, 1 - 4.
- 3) Συμπόσιον 4, 29.

- 1) Ἑλλην. Δ', 1, 35.
- 2) Κ. Ἀναβ. Α', 7, 3.
- 3) Ἀγησίλ. 7, 1.
- 4) Κ. Πειδ. Α', 2, 3 - 8.
- 5) Οἰκ. 6.

- 1) Ἀπομνημονεύματα Δ', 7, 2 - 9.
- 2) Αὐτ. Α', 6, 14.
- 3) Αὐτ. Γ', 3, 11.

Κορυφαίοι αντιπρόσωποι της Παιδαγωγικο - ψυχολογικής κατευθύνσεως

ERNST MEUMANN

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

Τὰ χρόνια της έφηβικής ηλικίας είναι η μοναδική και άλλη-
θινή μορφωτική περίοδος της Ζωής του ατόμου, γιατί
αυτά προσδιορίζουν όλην την μετέπειτα εξέλιξη του.

MEUMANN

I

ERNST MEUMANN (Μόιμαν)

Ο πρώτος βοηθός του Wundt στο ψυχολογικό εργαστήριο της Λειψίας.

Ο παιδαγωγός που όταν αργότερα—στά 1911—έκλήθη για να καταλάβει την έδρα της Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο του Άμβουργου, ίδρυσε παράλληλα και το Ψυχολογικόν Ίνστιτούτον, ως εξάρτημα Πανε-

πάντα διαφεύγουσι, πολλοί δέ και φίλους τε βοηθοῦσι και την πατρίδα ευεργετοῦσι και διὰ τοῦτο χάριτός τε ἀξιοῦνται και δόξαν μεγάλην κτώνται και τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι¹⁾).

Ἀλλά την ἀσχολίαν με τὰς βαναύσους τέχνας ἔψεγε δριμύτατα ὁ Ξενοφών, διότι «αὐταὶ καταλυμαίνονται (καταστρέφονται) τὰ σώματα τῶν ἐργαζομένων, ἀναγκάζουσαι καθῆσθαι και σκιατραφεῖσθαι, ἔναι δέ και πρὸς πῦρ ἡμερεύειν τῶν δὲ σωμάτων θηλυνομένων και αἱ ψυχαὶ πολὺ ἀρρωστότεραι (ἀσθενέστεραι) γίνονται». Διὰ τοῦτο, συνεχίζει, εἷς τινὰς πόλεις «οὐδ' ἔξεστι τῶν πολιτῶν οὐδενὶ βαναυσικὰς τέχνας ἐργάζεσθαι»²⁾.

Ἐκ τῶν χειρονακτικῶν ἀσχολιῶν ἐξαίρει την μορφωτικὴν ἀξίαν τῆς γεωργίας. Ἡ ἀπασχόλησις με αὐτὴν εἶναι πηγὴ τέρψεων και συντελεῖ εἰς την ἐξάσκησιν τοῦ σώματος και εἰς την ἐπαύξεισιν τῆς περιουσίας. «Παρέχουσα δ' ἀφθονώτατα τ' ἀγαθὰ, οὐκ ἔῃ ταῦτα μετὰ μαλακίας λαμβάνειν, ἀλλὰ ψυχὴ τε χειμῶνος και θάληπθι θέρους ἐθίζει καρτερεῖν». Καὶ τοὺς μὲν ἐργάτας «γυμνάζουσα ἰσχὺν αὐτοῖς προστίθησι», τοὺς δὲ ἐπιστάτας «ἀνδρίζει πρῶτ' ἐγείρουσα και πορεύεσθαι σφοδρῶς ἀναγκάζουσα». Ὁ Ξενοφὼν οὐ-

πιστημακόν, συνεχίσας την δρᾶσιν του την ἐρευνητικὴν γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ κορυφαῖος θεμελιωτής.

Ο Παιδαγωγός που ἔδωκε τὸ προβάδισμα σχετικὰ με τὰ προβλήματα τῆς Διδακτικῆς και τῆς ἐπιμορφώσεως τῆς διδασκαλικῆς, στὴν Πειραματικὴν Παιδαγωγικὴν.

Ο παιδαγωγός που ἀφοσιώθηκε ἰδιαίτε-
ρως στὴν ἐρευνὰ τῆς νοημοσύνης τῶν παι-

δεμῖαν ἄλλην ἀσχολίαν ἀνευρίσκει τε-
ρπνότεραν και «ὠφελιμότεραν εἰς τὸν βίον», διότι ὁ ἀσχολούμενος με αὐτὴν ἐργάζεται μὲν ἐν τῷ μέσω ἀφθόνων ὑδά-
των, καθαροῦ ἀέρος και τῆς σκιᾶς τῶν δένδρων, πλούσια δὲ ἀγαθὰ ἀποκομίζει. «Συμπαιδεύει δέ και εἰς τὸ ἄρχειν ἄλλων ἢ γεωργία» ἐπὶ τε γὰρ τοὺς πολεμίους σὺν ἀνθρώποις δεῖ ἵεναι, τῆς τε γῆς σὺν ἀνθρώποις ἐστὶν ἡ ἐργασία. Τὸν οὖν μέλ-
λοντα εὖ γεωργήσιν δεῖ τοὺς ἐργαστή-
ρας και προθύμους παρασκευάζειν και πείθεσθαι θέλοντας τὸν δ' ἐπὶ πολεμίους ἄγοντα ταῦτα δεῖ μηχανᾶσθαι³⁾. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐξευγενίζει τὸ ἦθος, «ἐπιδρῶ ἡθοπλαστικῶς, διότι «ἡ γῆ, θεὸς οὐσα τοὺς δυναμένους καταμανθάνειν και δι-
καιοσύνην διδάσκει» τοὺς γὰρ ἄριστα θε-
ραπεύοντας αὐτὴν πλείστα ἀγαθὰ ἀντι-
ποιεῖ (= ἀνταποδίδει). Τὰ ἦθη, συνε-
χίζει, «γενναιοτάτους τοὺς αὐτῇ συνόν-
τας ἢ γεωργία εἰκοιε παρέχεσθαι... Τὸ γὰρ ὠφελιμωτάτην οὐσαν και ἡδίστην ἐρ-
γάζεσθαι και καλλίστην και προσφιλε-
στάτην θεοῖς τε και ἀνθρώποις ἔτι δὲ πρὸς τούτοις και ῥάστην εἶναι μαθεῖν πῶς οὐχὶ γενναῖόν ἐστι», (εὐγενὴς ἀσχολία⁴⁾).

(συνεχίζεται)

1) Αὐτ. Γ', 12, 4.

2) Οἰκ. 4, 2.

2) Αὐτ. 15.

1) Αὐτ. 5.

διῶν, και την ἀνήγαγε στὸ πιδ βασικὸ αἷ-
τημα τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς.

Ο παιδαγωγός που με βάσιν την ἐρευ-
ναν γύρω ἀπὸ την νοημοσύνην τῶν παιδιῶν ἀπέδειξε πειραματικῶς την διαφορὰν τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως μεταξύ τῶν παιδιῶν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων.

Ο παιδαγωγός που διεκήρυξε πῶς ἡ πρόσληψις ἰδιοφυῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ λαϊκὸ σχολεῖο γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς πρέπει νὰ γί-
νεται χωρὶς περιορισμούς και χωρὶς νὰ λαμ-
βάνει ὑπ' ὄφει τὸ κοινωνικὸν στρώμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχονται τὰ ἰδιοφυῆ παιδιὰ.

Ο παιδαγωγός που συνέβαλε σημαντικὰ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐπιλογῆς τῶν παιδιῶν γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς, χωρὶς περιορισμούς τῆς κοινωνικῆς θέσεως τῶν γονέων των.

ERNST MEUMANN...

Ο παιδαγωγός του μονόπλευρου νοησιαρ-
χικοῦ—και αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν μέγαν δάσκαλό του, τὸν Wundt—τὸ Ἀριστοτελικὸν αὐτὸ πνεῦμα τῆς Γερμανικῆς διανοήσεως.

Ο παιδαγωγός που θεωρεῖται ὡς ὁ ἰδρυ-
τής τῆς ἐφηβιογνώσεως στὴν Γερμανία—τῆς γνώσεως δηλαδὴ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς εἰς ὅλον της τῆς βάθος—και ἐκεῖνος που διεκή-
ρυξε ὡς ἀπαιτήσιν ἐπιτακτικὴν τὴν ἵδρυσιν ἐιδικοῦ Ἰνστιτούτου γιὰ την ἐρευναν τῶν προβλημάτων τῆς ἐφηβικῆς ηλικίας σὲ ὅλα τὰ ἀνώτερα Σχολεῖα.

Ο παιδαγωγός που πιστεύει πῶς ὅλα τὰ μέσα Ἀγωγῆς και Μορφώσεως πρέπει νὰ προσαρμόζονται πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παι-
διοῦ, πρέπει νὰ ἐναρμονίζονται πρὸς τὰ ἐξελικτικὰ στάδια τῆς παιδικῆς ψυχῆς και πρὸς τοὺς νόμους που διέπουν τὴν ἐξελικ-
τικὴν ἐξελικτικὴν βαθμίδες τῆς παιδικῆς και ἐφηβικῆς ψυχῆς.

Ο παιδαγωγός που ἐστήριξε ὁλόκληρον τὸ οικοδόμημα τῆς Παιδαγωγικῆς στὴν ἐρε-
ναν τὴν πειραματικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πρέ-
πει νὰ συνάγονται τὰ αξιώματα και τὸ ὄλ-
κον ἐκεῖνο τῶν γνώσεων που πρέπει νὰ ἀπο-
τελεῖ τὸν πυρῆνα τῶν Ἀναλυτικῶν Προ-
γραμμάτων.

ERNST MEUMANN...

Ο παιδαγωγός που θεωρεῖ τὴν Πειρα-
ματικὴν Παιδαγωγικὴν ὡς τὴν παράλληλο ἐπιστημονικὴ κίνηση πρὸς ὅλην τὴν σύγχρονη κίνηση, που φέρει τὴν ὀνομασία τοῦ «σχολεῖον ἐργασίας».

Ο παιδαγωγός που διακηρύσσει ὡς βασι-
κὰ προβλήματα τῶν νεωτέρων τάσεων τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἀγωγῆς, τὰ προβλήματα τῆς ἐξελίξεως, τῆς νοημοσύνης και τῆς ἐξα-
τομικεύσεως τῆς παιδικῆς και ἐφηβικῆς ἐν-
ἐξελίξεως προσωπικότητος.

Ο παιδαγωγός τέλος ἐκεῖνος ὅστις ἀπέ-
δωκεν παμμεγίστην σημασία εἰς προβλήματα τῆς ἐφηβικῆς ηλικίας, ἔχοντας συνεπικουρον στὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς πρώτης παιδαγωγικῆς

ἐξεομήσεως γύρω ἀπὸ τὴν διείσδυσιν στὰ μυστικὰ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, τὸν διάσημον ψυχίατρον τῆς Γοττγγης, τὸν Cramer.

Ἄλλ' ἂς τὸν γνωρίσουμε καλύτερα:

Γεννήθηκε στὰ 1822 σὲ μιὰ κομόπολη τοῦ κάτω Ρήνου.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν Γυμνασιακὴν του σπου-
δὴν, ἐπεδόθη στὴν Ἰατρικὴν, στίς Φυσικὰς Ἐπιστήμες και στὴν Φιλοσοφίαν, φοιτήσας ἐν περιτροπῇ στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Βερο-
λίνου, τῆς Χάλλης και τῆς Bonn.

Ἡ Αἰσθητικὴ¹⁾ ἀποτελοῦσε πάντοτε κά-
ποια ἀπαιτήση τῆς ζωῆς του.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξή του ὡς διδάκτορος στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Tübingen, μετέβη στὴ Λειψία, ὅπου γνωρίστηκε με τὸν Wundt.

Στὰ 1894 προσελήφθη ὡς πρῶτος βοηθός τοῦ Wundt στὸ ψυχολογικὸν εργαστήριον τῆς Λειψίας.

Στὰ 1900 τὸν συναντᾶμε τακτικὸν καθη-
γητὴν τῆς Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικῆς στὴν Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας, στὰ 1905 καθη-
γητὴν στὴν Königsberg, στὰ 1909 στὸ Πανε-
πιστήμιον τῆς Halle ὡς διάδοχον τοῦ Ebbin-
ghaus και στὰ 1911 στὸ Ἀμβούργον στὴν τακτικὴν ἑδρὰ τῆς Φιλοσοφίας και τῆς Παι-
δαγωγικῆς.

1) Meumann, Einführung in die Asthetik ber Gegenwert, 1912.

Τοῦ αὐτοῦ System ber Asthetik, 1914.

Στὸ Ἀμβούργον ἴδρυσεν τὸ πρῶτον ψυχολογικὸν Ἰνστιτούτον καὶ ἀνέπτυξε τεραστίαν ἐπιστημονικὴν, ἐρευνητικὴν καὶ ἐπιμορφωτικὴν γιὰ τοὺς δασκάλους δρᾶσιν.

Στις 26 Ἀπριλίου τοῦ 1915 πέθανε σὲ ἡλικία 53 ἐτῶν.

Καὶ τώρα, μερικὲς ἀπὸ τὶς βασικὰς ἰδέες του γιὰ τὴν Παιδαγωγικὴν ὡς ἐπιστὴμὴ καὶ δὴ τὴν Πειραματικὴν Παιδαγωγικὴν ἰδιαιτέρως, θὰ ἐπιτρέψουν νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἀξίαν τῆς συμβολῆς του.

Ἐν πρώτοις γιὰ τὴν Παιδαγωγικὴν ὡς Ἐπιστὴμὴ πιστεύει πῶς ἡ ἀξία της βρίσκεται στὸ γεγονός ὅτι δὲν πραγματεύεται ἐνιαῖον ὕλικόν, ἀλλ' ἀντικρύζει προβλήματα γενικῆς Ψυχολογίας, προβλήματα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, προβλήματα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐφήβου, προβλήματα ὑγιεινῆς καὶ σχολικῆς ὁργανώσεως, προβλήματα διδασκαλίας καὶ σκοποῦ ἀγωγῆς, καθὼς ἐπίσης πληθύνει προβλημάτων ἠθικῆς, αἰσθητικῆς, λογικῆς καὶ γένικῆς φιλοσοφικῆς ἀπόψεως, ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἀντικρύζει καὶ τὰ πραγματεύεται **μὲ κεντρικὸν σημεῖον ἐπισκοπῆσεως τὴν ἔννοιαν τῆς Ἀγωγῆς.**

Συνεπῶς ἡ Παιδαγωγικὴ ἔχει τὸ αὐτοτελές καὶ ξεχωριστὸ σημεῖον ἐπισκοπῆσεως ὑπὸ τὸ ὁποῖον πραγματεύεται καὶ ἀντικρύζει τὸσον τὸ παιδί ὅσον καὶ τὰ μέσα διδασκαλίας, καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι **εἰδικὸν παιδαγωγικόν**, πὺν χαρακτηρίζεται καὶ ὡς **παιδικὸν συγχρόνως.**

Κατὰ ταῦτα, **ἡ Παιδαγωγικὴ εἶναι Ἐπιστὴμὴ αὐτοτελής.**

Καὶ ὡς εἰδικὰ προβλήματα ἐρεῦνης τῆς Παιδαγωγικῆς ὡς αὐτοτελοῦς Ἐπιστῆμης διατυπώνει ὁ Meumann τὰ κάτωθι:

1) Τὴν ἐρευνᾶν τοῦ τροφίμου ὡς ἀντικειμένου τῆς Ἀγωγῆς.

2) Τὴν ἐρευνᾶν τῶν μέσων καὶ τῶν μεθόδων τῆς Ἀγωγῆς.

3) Τὴν ἐρευνᾶν τῶν σκοπῶν τῆς Ἀγωγῆς, καὶ

4) Τὴν ἐρευνᾶν τῶν παραγόντων οἵτινες συνεργάζονται μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς Ἀγωγῆς.

Ἀπαντᾶ τὰ μέσα ὡς καὶ τὸ ὕλικόν Ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως πρέπει κατὰ τὸν Meumann νὰ προσαρμόζονται πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὶς βαθμίδες τῆς ἐξελίξεως τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Εἰδικὰ ὡς πρὸς τὴν Πειραματικὴν¹⁾ Παιδαγωγικὴν καθορίζει ὡς θέματα ἐρεῦνης τὰ κάτωθι:

1) Τὴν ἐρευνᾶν τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξελίξεως παιδιῶν ἐφήβων κατὰ τὸν χρόνον τῆς σχολικῆς τῶν φοιτήσεως. **Τὴν ἐρευνᾶν αὐτὴν τὴν θεωρεῖ ὡς τὸ θεμέλιον**

1) Meumann, Vorlesungen zur Einführung in die Experimentelle Pädagogik (3 τόμοι 1911—1915).

Τοῦ αὐτοῦ: Abriss der Experimentellen Pädagogik (1914).

δλοκλήρου τῆς Παιδαγωγῆς Ἐπιστῆμης. Ἀπάνω στὴν ἐρευνᾶν αὐτὴν ἐπικυδομεῖ ὅλα τὰ παιδαγωγικά μέσα σχετικὰ μὲ τὴν προσαρμογὴν τῶν μαθητῶν στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματος καὶ τῆς διδασκαλίας.

2) Ὡς δεύτερον θέμα τῆς Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς θεωρεῖ τὴν συστηματικὴν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπὶ μέρους πνευματικῶν ἱκανοτήτων τοῦ παιδιοῦ (μνήμη, σκέψη, θέληση, συναίσθημα, κόπωση).

3) Τὴν γνῶσιν τῆς ξεχωριστῆς ἐξελικτικῆς πορείας παιδιῶν καὶ ἐφήβων διὰ τῆς σπουδῆς τῆς ξεχωριστῆς ἀτομικότητος τῶν.

Καὶ 4) Τὴν παρακολούθησιν τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν παιδιῶν καὶ ἐφήβων καὶ τὴν ἐρευνᾶν τῆς ξεχωριστῆς ἰδιοφυίας τούτων.

Ἐν τέλει τονίζει τὴν ἀξίαν τοῦ χρόνου τῆς ἐφηβείας²⁾ καὶ θεωρεῖ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ὡς **τὴν πιδ σημαντικὴν καὶ πραγματικὴν μορφωτικὴν περιόδον τῆς ἐν ἐξελίξει ἐφηβικῆς προσωπικότητος.**

Ὡς πρὸς τὰς μεθόδους τῆς ἐρεῦνης ὁ Meumann εἰσφέρει τὰς κάτωθι:

1) Τὴν μέθοδον τῆς φανταστικῆς διεισδύσεως εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν ὁμως χαρακτηρίζει ὡς οὐκ ἱκανοποιητικὴν καὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὡς τυπικὸν ἀντιπρόσωπον τὸν Rousseau.

2) Τὴν συλλογὴν τῶν ἀναμνήσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὅς ἑνα πολῦτιμον βοήθημα διεισδύσεως εἰς τὰ μυκτικὰ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς.

3) Τὴν συλλογὴν παιδικῶν ἱχνογραφημάτων, ἐκθέσεων καὶ παιγνιδιῶν.

4) Τὴν μέθοδον τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως τῶν παιδιῶν διὰ σειρᾶς ψυχολογημένων ἐρωτημάτων.

5) **Τὴν μελέτην τῶν Ἡμερολογίων τὰ ὅποια τηροῦν τὰ ἀγῶρια καὶ τὰ κορίτσια κατὰ τὴν ἐφηβικὴν τῶν ἡλικίαν, καὶ**

6) Τὸ πείραμα τὸ ψυχολογικόν.

III

Ἐτελειώσαμε...

Καὶ τώρα... ὅς ἐπιτραπῇ κάποια ἐπίληξη προσωπικῆ τοῦ χαράσσοντος τὶς γραμμὰς αὐτῆς καὶ κάποια ὑπόμνηση παιδαγωγικὴ πρὸς τοὺς ἀναγνώστες του.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν μας στὴ Δειψία εἶχαμε τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσουμε ἐκ τοῦ σύγγενος κάθε τι πὺν ἦτανε συνδεδεμένο μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ Meumann καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν μετάβασί μας στὸ Ἀμβούργον, βρήκαμε ἐπίσης ζωντανὰ τὰ ἴχνη τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Meumann ἐκ μέρους τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου καὶ ἐκ μέρους τῶν διαδόχων του εἰς τὴν ἔδραν τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς Ψυχολογίας.

Ἐτσι δὲ μὲ τὸν ἀμοιβαῖον αὐτὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνευματικοῦ μόχθου προάγεται καὶ θεμε-

2) Meumann, über Institute für jugendkunde, (1914).

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΟΥ J. P. PAULON

Ὑπὸ τῆς κ. SECLÉT - RIOU

Ὁ Ἰβὼν Πέτροβιτς Παυλὼφ, γεννήθηκε τὸ 1849 στὸ Ριοζάν, παλιὰ ρωσικὴ πόλη, σὲ μιὰ οἰκογένεια πολὺ φτωχῇ. Νεώτατος ὁκὸμη, ὅταν ἐσπούδαζε στὸ σεμινάριο τῆς γενετῆρας του, ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς φυσικὰς ἐπιστῆμες. Ὅταν ἄφησε τὸ σεμινάριο τὸ 1867 γιὰ νὰ μῇ σιὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πειρούπολης ἔκομε ὑπὸ τὴν διεύθυνση περιφημῶν δασκάλων, θαυμαστικῶς μελέτες στὴ φυσιογνωσία. Τὰ ἔργα του τῆς φυσιογνωσίας τὸν ἔκαιαν ἕνα σφόδρα παγκοσμίως γνωστὸ, πὺν οἱ ἐξαιρετικὲς του ἰδιότητες οἶν πειραματιστοῦ καὶ ἡ σημασία τῶν ἀνακαλύψεων του ἐνέπνεαν τὸ θαυμασμὸ ὄλων τῶν φυσιολόγων στὰ διεθνῆ συνέδρια: Τὸ 1935, στὸ 15ο διεθνὲς Συνέδριο Φυσιολογίας ἀνεκνήρυχθη ὁ ἀπρὸς μεταξὺ τῶν φυσιολόγων τοῦ κόσμου.

Τὸ ἔργο του, ἐκ τούτοις, δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους παρὰ μόνον ἐν μέρει: Δὲν μεταφράστηκε ὀλοκληρωτικὰ καὶ τὰ λίγα μέρη πὺν ἐξεδόθησαν σὲ ξένες γλώσσες εἶναι σήμερᾳ ὑπερβολικὰ δυσεῦρετα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πὺν πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἡ «Raison»¹⁾ ὁργάνωσε ἕνα

1) La Raison 54 λεωφόρος Παρισιῶν στὴ Ville Juif (Σηκευάναι).

λιούται ἡ Ἐπιστὴμὴ καὶ μονάχα γύρω ἀπὸ τὴν ἄλυσσον τοῦ σεβασμοῦ βλαστάνει ὁ σπὸρος τῶν ἀξιών τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, μονάχα μὲ τὴν μορφὴν αὐτὴν τοῦ σεβασμοῦ βλαστάνει ὁ σπὸρος τῆς **εὐγενείας καὶ τῆς ἀνωτερότητος** τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ὁ πνευματικὸς κόσμος κάθε πολιτισμένης χώρας γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὑποσυνείδητον ζηλοτυπίαν πρὸς κάθε τι εὐγενικόν καὶ ἀνώτερον πὺν **μὲ αὐτοθυσίαν, μὲ ἐνθουσιασμόν, μὲ μόχθον καὶ μὲ πόνον ἀπέραντον εἶναι ἀφοσιωμένον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν κάποιας ἰδέας.**

Ὁ ἄνθρωπος—ὅπως παρατηρεῖ ὁ μέγας Ἰνδὸς φιλόσοφος Tagore—ἐσήκωσε στοὺς ὤμους του καὶ σηκώνει διαρκῶς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ μαρτυρίου.

Αἱ ἐγκαταστάσεις του εἶναι οἱ βωμοὶ τοῦ τοῦς ὁποίους ἴδρυσεν καὶ εἰς τοὺς ὁποίους προσφέρει τὴν ὑπηρεσίαν του.

Ὅλοι μας, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, **προσερχόμεθα ὡς προσκυνεταὶ γιὰ νὰ παραλάβουμε τὴν ἀληθινὴν κληρονομίαν μας στὴν κοιλάδα αὐτὴν τοῦ κλανθμῶνος**, ὅλοι μας εἴμεθα παρόντες γιὰ νὰ ὑπηρετήσουμε τὴ μοῖραν μας, ὅλοι μας εἴμεθα παρόντες γιὰ νὰ διευρύνουμε τὴν συνείδησιν

πρῶτο κύκλο διαλέξεων πὺν προορίζονται εἰδικώτερα γιὰ τοὺς γιατροὺς.

Ἡ εἰσφορὰ τοῦ Παυλὼφ στὴ φυσιογνωσία ἔχει μιὰ πρωτοτυπία καὶ εἶναι πολὺ εὐκολονόητη. Οἱ ἐρευνῆς του προσανατολιστηκαν ἐξ οἰκίας τῆς μελέτης τοῦ βιβλίου τοῦ Σετσένωφ ἐπὶ «τῶν ἀνακλάσεων τοῦ ἐγκεφάλου» πὺν τὴν ἔκομε στὸ Σεμινάριο τοῦ Ριοζάν. Αὐτὴ ἡ μελέτη τὸν συνεκίνησε. Ἐμαθε διὰ τὴν ζωὴν μας εἶναι γιὰ μᾶλλον ἀπὸ τὶς ἀκούσιες αὐτῆς κινήσεις πὺν παίζουν ἕνα ρόλο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς συνειδητῆς δράσεως. Ἡ μελέτη τοῦ ρόλου τῆς νευρικῆς ἐνεργητικότητος στὶς διάφορες ζωτικὲς λειτουργίας, τὸν ὠδήγησαν προοδευτικὰ στὸ κέντρο τοῦ προβλήματος: στὴ μελέτη τῆς ἀνώτερης νευρικῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῶν λειτουργῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

Στὶς μακροχρόνιες πειραματικὲς του ἐρευνες, ὁ Παυλὼφ, δὲν προσκολλᾶται ποτὲ στὴ μοναμὲν μελέτη ἐνὸς ὁργάνου. Ἐνδιαφέρεται γιὰ ὀλοκληρὸν τὸν ὁργανισμό καὶ θέλει νὰ τὸν μελετήσῃ στὴν κανονικὴ του λειτουργία. Αὐτὸ τὸν κάνει νὰ τροποποιεῖ σημαντικὰ τὶς μεθόδους τῶν ἀναζητήσεων καὶ τῶν πειραματισμῶν πὺν ἐφαρμόζονται γενικά. Τὶς παλῆς μεθόδους μελέτης τῶν λειτουργῶν μὲ ἐκρί-

μας, ὅλοι μας εἴμεθα παρόντες γιὰ νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ὑψηλότερη ἐνότητα τοῦ πνεύματος καὶ νὰ τραφοῦμε ἀπὸ κάποια κεντρικὴ ἀλήθεια.

Μονάχα ὁμως **ὁποῖος ὑπερεπήδησε τὸ ὑπερήφανον Ἐγὼ του**, αὐτὸς μονάχα βρῆκε τὸν πραγματικὸν ἑαυτὸν του γιὰ νὰ τεθῇ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὀλοκληρῆς καὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς ὑποσυνειδητοὺς κατωτερότητας.

Δυστυχῶς δὲν κατορθώνομε ὅλοι μας νὰ ὑπερηγήσωμε τὸ ὑπερήφανον καὶ ἀγελαῖον Ἐγὼ μας!...

Ὁ χρόνος ὁμως δικαιώνει πάντοτε καὶ ἀμείβει τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνώτερου πνευματικοῦ μόχθου.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὸν σκιαγραφηθέντα παραπάνω παιδαγωγὸν μας, μας τὸν οἰσθηλατημένον ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ πνευματικοῦ μόχθου γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ψυχῆς.

Ὁ διδασκαλικὸς κόσμος τῆς Γερμανίας ἐτίμησε τὴ μνήμην τοῦ Meumann, ὅπως ἐτίμησε καὶ τιμᾷ καὶ ὅλους τοὺς προμάχους τῆς νεωτέρας Ἀγωγῆς.

ΕΥΡΗΠ. ΣΟΥΡΛΑΣ

ζωση και έρεθισμός του οργάνου αντικαθίσταται με τη μελέτη ενός ζώου, γενικά ενός σκύλου, σε κανονικές συνθήκες ύπνου, και το όργανο που μελετάται πρέπει να βρίσκεται σε κανονικές συνθήκες λειτουργίας, σε ένα οργανισμό απείρακτο. Χρησιμοποιεί για μέθοδο εξαρίθμησης την κατευθυνόμενη ανάκλαση. «Η κατευθυνόμενη ανάκλαση έχει γίνει το κεντρικό φαινόμενο, χωρίς στο οποίο μπόρεσαν να μελετήσουν με τρόπο διορκώς τελειότερο και ακριβέστερο την κανονική και την παθολογική ενεργητικότητα των μεγάλων ημισφαιρίων» (Ι. Παυλώφ). «Η μέθοδος αυτή είναι προτιμώτερη από τον ιεμοχισμό του ζώου κατά το διάστημα του πειραματισμού, «πηγή χονδροειδών λαθών, από το γεγονός ότι η πράξη της χονδροειδούς παραβίασης του οργανισμού ακολουθείται από ένα μεγάλο αριθμό παραγόντων απαγορευτικών πού ενεργούν επί των λειτουργιών των διαφόρων οργάνων» (Ι. Παυλώφ).

Με τη μελέτη των λειτουργιών του νευρικού συστήματος και κυρίως των μεγάλων ημισφαιρίων, ο Παυλώφ έφερε εις φώς τις υλικές βάσεις της ψυχικής δράσης. Με τον τίτλο αυτό, οι εργασίες του ενδιαφέρουν τους ψυχολόγους.

Ο Παυλώφ και η ψυχολογία

Ο Παυλώφ δεν υπήρξε ψυχολόγος. Δεν μας μετέδωσε ένα σύστημα ή μία ψυχολογική θεωρία, αλλά μάλλον ένα εργαλείο εργασίας, μία μέθοδο έρευνας που επιτρέπει να κάνουμε τη μελέτη των ψυχικών γεγονότων με όλη την αυστηρότητα και την έπιστημονική αντικειμενικότητα. Στις εργασίες του ως φυσιολόγος, ο τελικός του σκοπός είναι «η γνώση του ανθρώπου, αυτού του όντος που εργάζεται και που μιλεί και του οποίου το θαύμασιο μυαλό ανοιπροσωπεί την ανώτερη την πιο πολύπλοκη κατάσταση της δράσης της ύλης» (Α. Stouditski). «Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι προσκρούμε εδώ σε ένα από τα τελευταία μυστήρια της ζωής, στο μυστήριο του τρόπου με τον οποίο η φύση, που εξέλισσεται σύμφωνα με νόμους σταθερούς και άδιασάλευτους, κατάρθωσε ώστε στην πρωσοπικότητα του ανθρώπου, να συνειδητοποιήσει τον έαυτό της», έγραφε σε μία επιστολή προς τη μηστή του.

Χάριν των έρευνών του για τις έκκρίσεις των πεπτικών αδένων, αποκαλύπτει τον κίνδυνο να παρουσιάσει μία άνοικη ψυχική και ψυχολογική επέμβαση φυσιολογικών γεγονότων και να «ρίξει φώς στον υποκειμενικό κόσμο των ζώων διά μέσου του πρίσματος του κόσμου που είναι το ίδιο υποκειμενικός με τον άνθρωπο» (Β. Asratian). Απαρνιέται τότε την εξήγηση της γαστρικής έκκρισης από την έπιθυμία,

την πείνα, τη σκέψη των τροφίμων και παίρνει μίον άλλη γρημμή.

«Έπειτα από ώριμες σκέψεις, γράφει, έπειτα από μία ζώη έσωτερική πάλη, αποφάσισα τέλως να μείνω, ακόμη και απέιαντι της έξωσης πού λέγεται φυσική, στο ρόλο ενός καθαρού φυσιολόγου, δηλαδή ενός ποροτηρητή και πειραματιστή αντικειμενικού, πού ασχολείται αποκλειστικά σε έξωτερικές λειτουργίες και τις σχέσεις τους.

Ο Παυλώφ, λοιπόν, βλέπει τη φυσική ενεργητικότητα σαν «φυσική» και αναλύει τις συνθήκες και τη λειτουργία της. «Οι φυσικές έπιστημες, λέει είναι η εργασία του πνεύματος πού προσανατολίζεται προς τη φύση πού μελετάει ο άνθρωπος χωρίς τα καταφύγια σε έπεμβάσεις και παρατηρήσεις δανεισμένες από άλλες πηγές, πορά μόνον από την ίδια τη φύση».

Με τη μέθοδο αυτή, ανακαλύπτει τους έγκεφαλικούς μηχανισμούς, τις υλικές βάσεις της φυσικής δράσης: «Η φυσική ενεργητικότητα είναι αποτέλεσμα της φυσιολογικής ενεργητικότητας μιάς ώριμης μάζας του έγκεφάλου», γράφει. Και ακόμη: «Θεωρώ ότι η συνειδητή αντιπροσωπεί τη νευρική λειτουργία ενός ώριμου ιμήματος των μεγάλων ημισφαιρίων». Δεν είναι διαπιστώσεις τυχαίες, αλλά αποτελέσματα πειραμάτων πού διευθύνονται αντικειμενικά. Δεν πρέπει κανείς να βλέπει σε αυτό μία διάθεση αρνητική και διάθεση άγλοποίησης, μπροσά τα προβλήματα τα πού πολύπλοκα πού βάζει στον άνθρωπο ή ίδια του ή ζωή, αλλά τη λεπτολόγο διάθεση του έπιστήμονα, πού έγκαταλείπει στην έπιστημονική εξακρίβωση το κάθε τι πού μπορεί να φθάσει. «Δεν άρνούμαι την ψυχολογία σαν γνώση του έσωτερικού κόσμου του ανθρώπου. Είμαι ακόμη λιγώτερο διατεθειμένος να άρνηθώ — όποιοςδήποτε κι' αν είναι, — τις βαθιές έπιθυμίες του ανθρώπινου πνεύματος. Δεν κάνω άλλο από το να υπερασπίζω και να έπιβεβαιώνω τα άπαραβίαστα δικαιώματα της έπιστημονικής σκέψης να έκδηλώνει τη δύναμή της παντού και έως τη στιγμή πού μπορεί να το κάνει. Και ποιος ξέρει πού σταματάει αυτή η δυνατότητα;» (Ι. Παυλώφ).

Αυτή η τοποθέτηση, ή αυστηρά έπιστημονική, παρ' όλον ότι είναι υλιστική, έπέτρεψε στον Παυλώφ να πλουτίσει την ψυχολογία με μία σημαντική είσφορά νέων γεγονότων, σημείο μιάς γερής άφετηρίας για γόνιμες έρευνες. Δεν είναι άναγκη να παραθέσουμε μία εξαντλητική όνοματολογία των είσφορών του Παυλώφ στην ψυχολογία. Θα προσπαθήσουμε μόνον να υποδείξουμε μερικές από τις ανακαλύψεις του, τις πιο ενδιαφέρουσες, τις πιο πρωτότυπες, τις πιο σημαντικές.

Η κατευθυνόμενη ανάκλαση «ό προ-

σωρινός νευρικός δεσμός, άποτελεί ένα παγκόσμιο φυσιολογικό φαινόμενο, τόσο στο ζωικό κόσμο, όσο και σε μας τους ίδιους» (Ι. Παυλώφ). Οι κατευθυνόμενες ανάκλασεις, έγκαθίστανται, δυναμώνουν, ή καταστρέφονται ανάλογα με τους φυσιολογικούς νόμους, πού ανέκάλυψε ο Παυλώφ. Άποτελούν μιά συνεχή ενεργητικότητα προσαρμογής στο περιβάλλον. «Καίτοι αναπόσπαστο μέρος της φύσης, κάθε ζωικός οργανισμός αντιπροσωπεί ένα άτομικό πολύπλοκο σύστημα, το οποίο οι έσωτερικές δυνάμεις, σε κάθε στιγμή και σε όλο το διάστημα πού υπάρχει αυτό το σύστημα βρίσκονται σε ίσορροπία με τις έξωτερικές δυνάμεις του περιβάλλοντος. Όσο περισσότερο πολύπλοκος είναι ένας οργανισμός, τόσο το στοιχείο της ίσορροπίας είναι λεπτό, πολυάριθμο και ποικίλο». Άλλά όταν άποκτηθεί ή ίσορροπία χωρίς ο' ε' τις ανάκλασεις, (τις μη κατευθυνόμενες) δεν μπορεί να είναι τελεία πορά όπ' τις συνθήκες μιάς άπόλυτης στοθερότητας, του έξωτερικού περιβάλλοντος. Έπειδή στην παράδειξη ποικιλία του το έξωτερικό περιβάλλον ύφίσταται συνεχώς άδιάκοπες διακυμάνσεις οι μη κατευθυνόμενοι σιδημοί, όσο και οι μόνιμοι σύνδεσμοι, δεν θα μπορούσαν να έπορκέσουν και είναι άπαραίτητο να τους συμπληρώσουν με ανάκλασεις κατευθυνόμενες, με νευρικές πρόσκαιρες συνδέσεις» (Ι. Παυλώφ).

Ο σχηματισμός κατευθυνόμενων ανάκλασεων, άποτελεί μιά από τις ουσιαστικές λειτουργίες των μεγάλων έγκεφαλικών ημισφαιρίων. Αυτές οι ανάκλασεις σαν φυσικές στοιχειώδεις ένεργείες άποτελούν τη βάση της ανώτερης νευρικής ενεργητικότητας, ή την ψυχική ενεργητικότητα των ζώων. Οι κατευθυνόμενες ανάκλασεις κάνουν άπείρως πιο περίπλοκες, πιο λεπτές και πιο ακριβείς τις σχέσεις μεταξύ του έξωτερικού κόσμου και του οργανισμού. Είναι πλούριμες στη ζωή μας. Αυτές οι ανάκλασεις άποτελούν τη βάση των συνθηκών μας, της έκπαίδευσης και της πειθοχής» (Ι. Παυλώφ).

Ο προσαρμοστικός ρόλος πού παίζει ή ανώτερη νευρική δραστηριότητα σε ένα περίπλοκο και κινητό περιβάλλον, φανερώνεται τη σημασία του περιβάλλοντος στην ψυχική ζωή. Ο Παυλώφ πρώτος καθιέρωσε πειραματικά, ότι ή ψυχική ζωή των ζώων, ή ανώτερη νευρική δραστηριότητα τους έξαρτάται από τις συνθήκες της ζωής τους και του έξωτερικού τους περιβάλλοντος.

Άποτελείται από πλῆθος διαφόρων κατευθυνόμενων ανάκλασεων, πού παράγονται κατά το διάστημα της ζωής του ατόμου. Η ψυχική ζωή είναι, όπως έλεγε ο Παυλώφ, «πειραματικής καταγωγής». Τα τελευταία του πειράματα πού ανέφερόντο

στος άνθρωποις πειθήνους απέδειξαν ότι ή περίπλοκη συμπεριφορά των ζώων αυτών, έχει στενή εξάρτηση με τις συνθήκες της ζωής τους, του έξωτερικού περιβάλλοντος» πού δημιουργήθηκε από τον πειραματιστή. Παραδείγματος χάριν, μπορεί κανείς να παρατηρήσει στον πίθηκο, τη δημιουργία συνηθειών, πού του επιτρέπουν να προμηθευθεί τα τρόφιμά του. Είναι σύνολα ανάκλασεων κατευθυνόμενων, άπλά ή περίπλοκα, πού ο σχηματισμός τους και ή σταθεροποίησή τους, ή εξοσθένηση ή ή εξαφάνιση, ακολουθούν τους νόμους της ανώτερης νευρικής ενεργητικότητας, πού καθιερώθηκαν από τον Παυλώφ, στα πρηγούμενα πειράματά του επί των σκύλων. Είναι το βιολογικά ιδιαίτερα περιστατικό του ζώου, οι ειδικές χαρακτηριστικές του κινητήριου συστήματος του, το έπιπεδο της ανάπτυξης του — και όχι μόνον οι όπτικές αντιλήψεις — ούτά πού προσδιορίζουν το σχηματισμό των περιπλόκων συνηθειών, της γενικής συμπεριφοράς του ζώου.

Έτσι, όπως ο έγραψε ο καθηγητής Βαλλόν, «ή ανώτερη νευρική ενεργητικότητα του Παυλώφ, ανταποκρινόταν σε νόμους τάξεως καθαρά νευρικής, φυσιολογικής, αλλά συγχρόνως άνοιγε τον δρόμο της φυσιολογίας στον έξωτερικό κόσμο».

Αυτός ο «έξωτερικός κόσμος» όταν πρόκειται για τον Άνθρωπο, παρουσιάζει ιδιαίτερους χαρακτήρες: Η προσαρμογή στις περιστάσεις φανερώνεται όχι μόνον από το φυσικό περιβάλλον, το υλικό, αλλά και από το κοινωνικό περιβάλλον, το ειδικά ανθρώπινο, όπου γενιούνται και αναπτύσσονται ή ήθική και διανοητική ζωή.

Ο καθηγητής Βαλλόν γράφει: «ο Παυλώφ διέκρινε καθαρά δύο συστήματα συνθημάτων, το ένα κοινό στον Άνθρωπο και στο ζώο, πού είναι κομωμένο από ενεργητικές αισθήσεις, πού άνήκουν στον κόσμο της αντίληψης, το δεύτερο πού είναι κομωμένο από την όμιλία, ύποστηρίγματα της σκέψης, μέσο έπικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων».

Η όμιλία πού θεωρήθηκε σαν δεύτερο σύστημα συνθημάτων, «σημα του σηματός», επιτρέπει να εξηγήσουμε μ' αυτή, τη σημασία της ανθρώπινης συμπεριφοράς. «Οι προφορικές συμπεριφορές», ή άξία της λέξης στην πράξη και τη σκέψη βρίσκονται στις διατριβές του Παυλώφ, για το δεύτερο σύστημα συνθημάτων, τις υλικές τους βάσεις και τους νόμους τους. Αυτό έκφράζει ο καθηγητής Βαλλόν όταν γράφει: «Δεν πιστεύω ότι θα μπορούσαμε να καθιερώσουμε στην ψυχολογία μόνον διακρίση μεταξύ ούτων πού είναι όργανικό και αυτού πού είναι ιδεολογικό... Δεν

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

* Τοῦ κ. ΘΕΟΔ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ, δ. φ. *

Υποδιευθυντοῦ Μαρμαρείου Πα. δαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Ἡ εἰκοσαετής μας πείρα εὐσυνείδητης ἐργασίας στίς Παιδαγωγικές Ἀκαδημίες τοῦ Κράτους, οἱ δυσάρεστες συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες λειτουργοῦν τὰ «ἀνώτατα» αὐτὰ ἐκπαιδευτικά μας ἱδρύματα, οἱ τεράστιες ὑλικές καὶ πνευματικές (μὲ τὴν εὐρεῖα τοὺς ἔννοια) ἀνάγκες τῆς χώρας μας καὶ κυρίως τῆς ὑπαίθρου—γιὰ τὴν ἐπούλωσι τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, ἂν θελήσωμε νὰ τὸ καλοσκεφθοῦμε, παίζει βαρύνοντα ρόλο—καὶ τέ-

~~~~~
μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ ψυχικά φαινόμενα χωρὶς νὰ δοῦμε πῶς ἐξελλίσσονται ἀνάλογα μὲ τὰ άτομα, τίς ἡλικίες, τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, τοὺς λαοὺς κλπ. Ἡ ψυχολογία, λοιπόν, εἶναι ἓνα καλὸ παράδειγμα οὗτοῦ πού δὲν μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε παρὰ συνδεδεμένο μὲ μιὰ ἀνάπτυξη καὶ ὄχι συνδεδεμένο μὲ ἓνα προσδιορισμὸ ἐιδικοῦ χαρακτῆρος».

Μὲ τὴν ἀνακάλυψη καὶ τὴ φυσιολογικὴ ἐξήγηση τοῦ δευτέρου συστήματος συνήματος, ὁ Παυλὼφ φανέρωσε τὴ θέση τῆς ψυχολογίας στὸ σημεῖο τῆς ἐπαφῆς τῆς μὲ τὴ βιολογία καὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ καθαρὰ ἀνθρωπίνου. Ὅπως τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ καθηγητὴς Βαλλόν: «ἡ λύση τοῦ Παυλὼφ, εἶναι γόνιμος ἐφ' ὅσον θέτει καὶ νούργια θεωρητικὰ προβλήματα καὶ προβλήματα ἐφαρμογῆς».

... Ἀπαιτεῖ νὰ πέσουν οἱ φραγμοὶ μετὰ τοῦ βιολογικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου. Ὅχι μόνον μὲ τὴν οὐτοπροαίρετη ὑπὸ τοξὴ τοῦ ἐνὸς στὸ ἄλλο, ἀλλὰ μὲ ἐρευνητικὰς καὶ διαλεκτικὰς πού θὰ ἐκνοβιάλλουν στὴ θέσιν τοῦ τὸ ἀνθρώπινον σύνολο στὴ φύση, πού θὰ δείξουν τὴν ἐμφάνιση καὶ τὰ στάδια τῆς συνειδήσεως καὶ πῶς αὕτὴ ἡ συνείδηση ἔκανε νὰ προβάλουν στὸν κόσμον νέες μορφές δράσεως. Ἡ γνῶσις τοῦ ἔργου τοῦ Παυλὼφ, φέρνει μιὰ ἰσχυρὴ βοήθεια στὰς ψυχολόγους πού ἐργάζονται γιὰ νὰ κάνουν ἐπιστῆμὴ τὴ μελέτῃ τῆς ψυχικῆς ζωῆς, τόσο μὲ τίς μεθόδους τῆς ἐρεῦνης του, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ σημασία τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς.

(συνεχίζεται)

(Μετάφ. Χ. Π.)

SEGLER - RIOUS

λος οἱ σύγχρονες ἀπαιτήσεις τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, ὅπως τὸ μαρτυροῦν μὲ τρόπο χειροπιαστὸ οἱ καταβαλλόμενες προσπάθειες σήμερα στὸν τομέα αὐτὸν σὲ ὅλες σχεδὸν τίς προηγμένες χώρες, ὅλοι αὐτοὶ οἱ παραπάνω λόγοι, καὶ ἄλλοι ἀκόμη, δικαιολογοῦν τὴν ἰδέα, πού ρίψαμε ἀπὸ τὸ 1938 ἥδη, ὅτι ὁ ὠραῖος θεσμὸς τῶν Παιδαγ. Ἀκαδημιῶν ὀφείλει, συνεχῶς νὰ ἐξελλίσσεται—καὶ σὲ βάθος καὶ σὲ ἔκταση—ἂν βέβαια θέλωμε νὰ προχωροῦμε, πού εἶναι ἄλλωστε νόμος φυσιολογικὸς γιὰ κάθε ζωντανὸ ὄργανισμό, πού ἐννοεῖ φυσικὰ νὰ ἐξασκοῦνται νὰ ζῇ.

Ἄς τὸ καταλάβωμε μιὰ γιὰ πάντα ὅτι ἡ Παιδεία ἀποτελεῖ τὸ γερὸ ὑπόβαθρο τοῦ Πολιτισμοῦ! Ὅχι μόνον τοῦ πνευματικοῦ (μὲ τὴν εὐρεῖα τοῦ ἔννοια, κι' ἐδῶ) ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ. Γιατὶ Παιδεία σημαίνει τὸ σύνολο τῶν προσπαθειῶν πού καταβάλλονται γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἀνάτασι, τὴ γενική, κάθε ἀτόμου καὶ κάθε λαοῦ. Ἡ Παιδεία εἰσδύει σὲ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις μιᾶς κοινωνίας, ἐπηρεάζεται, ἀλλὰ μὲ τὴ σειρά τῆς καὶ ἐπηρεάζει, κάθε οὐσιαστικὴ πτυχή ἐνὸς ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος ὁλόκληρης, μὲ σκοπὸ τὴν πρόοδο, τὴ συνολική. Ἄς φέρωμε συγκεκριμένο παράδειγμα τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας μας, χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ βέβαια. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσωμε αὐτὸ δὲν ἀρκοῦν τὰ οἰκονομικά μέσα, πού εἶναι ἀπολύτως ἀπαράτητα. Χρειάζεται νὰ καταρτισθῇ μὲ τρόπο ἄριστο καὶ τὸ τεχνικὸ καὶ τὸ ἐργατικὸ προσωπικόν. Χρειάζεται δηλ. τὸ μυαλὸ νὰ ἐπινοήσῃ τὰ ἀποδοτικώτερα καὶ συστηματικώτερα

μέσα ἐκμεταλλεύσεως τῶν δυνατοτήτων τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως καὶ γῆς, τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος νὰ προετοιμάσῃ ἐπιστημονικὰ τοὺς τεχνικοὺς καὶ ν' ἀσκήσῃ κατὰλληλα τὰ ἐργατικά χέρια, πού θὰ πραγματοποιήσουν τοὺς ὁραματισμοὺς τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν καὶ θὰ ἐφαρμόσουν τίς ἐπινοήσεις τῶν τεχνικῶν, τῶν ἐπιστημόνων. Χρειάζεται, πάντως ἀπ' ὅλα, τὸ ἔθνος ὁλόκληρο νὰ συμμετάσχη, νὰ νοιώσῃ δηλ. τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία αὐτῶν τῶν ὁραματισμῶν καὶ αὐτῶν τῶν σχεδίων, ὥστε νὰ ἐνισχύσῃ, ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς, παρόμοιες προσπάθειες. Χρειάζεται, τέλος, ν' ἀνεπτερώνεται διαρκῶς τὸ ἠθικὸ ἐκείνων πού ἀναλαμβάνουν τὴν ἀξιοποίησιν αὐτῆς τῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας μας καὶ τὴν ἐφαρμογὴ στὴν πράξιν τῶν πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν σχεδίων.

Ποιὰ τῶρα ἄλλη δύναμις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Παιδεία εἶναι ἐκείνη πού μὲ τὰ σχολεῖα τῆς γενικῆς μορφώσεως, μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσι, μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, μὲ τίς διαλέξεις καὶ συζητήσεις, μὲ τίς μελέτες καὶ τὰ ἄρθρα, κλπ., κλπ., θὰ χύσῃ τὸ ἄπλετο φῶς τῆς ἀλήθειας στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, θὰ δώσῃ τὰ πρακτικὰ ἐφόδια, θὰ καταρτίσῃ τοὺς ἐπιστήμονες, θὰ τονώσῃ καὶ θὰ ἐνθουσιάσῃ ὅλους; Ἐτοί ἡ Παιδεία ἀποβαίνει τὸ δεξι χεῖρ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ, ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως τοῦ ἐπιστήμονος, τὸ πρακτικώτερο μέσο τοῦ τεχνίτη, τὸ ἀποκούμπι, ἡ παρηγοριά καὶ ἡ ἐλπίδα ἐκείνου πού μοχθεῖ καὶ ποθεῖ τὴν πρόοδο καὶ τὴν προκοπή, τὴ δική του καὶ τῶν ἄλλων.

«Ἐτοί ἡ Παιδεία γίνεται», γράφωμε σ' ἓνα σύγγραμμά μας,*) τὸ κεντρικὸ καὶ σπουδαιότερο στοιχεῖον τοῦ δρόμου, ὅπου ἀναγνωρισμένες καὶ παραδεκτὲς ἀντιλήψεις καὶ ἀξίες ἐρχονται σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ νέες ἐπι-

διώξεις καὶ προσπάθειες. Δὲν παίζει ἡ Παιδεία ρόλο παθητικόν, οὔτε τὸν οὐδέτερο μεσάζοντα, νὰ μεταβιβάσῃ ἀπλῶς ἰδέες καὶ ἀξίες, δηλ. τὰ ἀγαθὰ τοῦ Πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸ παρελθόν στὸ μέλλον. Ἡ Παιδεία εἶναι ταυτόχρονα καὶ τὸ προσφορώτερο ἔδαφος γιὰ τὴν πάλιν μετὰ τῶν διαφόρων ἀντιλήψεων καὶ κοσμοθεωριῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ὀρθῶν ἀπόψεων, τῶν γερῶν ἀξιών καὶ τῶν ἀνωτέρων κοσμοθεωριῶν. Γιατὶ ἐκεῖ, στὴν Παιδεία, ὅταν εἶναι ἀξία τοῦ ὄντοματος αὐτοῦ, ἡ πάλιν αὕτὴ τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀλήθειας γίνεται μὲ τρόπο συστηματικόν, ἀντικειμενικόν, ἐπιστημονικόν καὶ ἐλεύθερον. Ἐκεῖ ἡ γνώμη τοῦ κάθε σοβαροῦ συζητητῆ λογαριάζεται καὶ ἀξιολογεῖται δίκαια, ἀπροσωπόληπτα, ἀμερόληπτα καὶ μὲ μόνον κριτήρια τὴ γυμνὴ ἀλήθεια καὶ τὸ γενικὸ καλὸ καὶ ἀνέβασμα».

Ἄν ὅμως ἡ Παιδεία εἶναι τὸ ὑπόβαθρο τοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς—ἀπὸ τὴ νηπιαγωγὸς ὡς τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου—ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν, τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθον τῆς Παιδείας, γιατί τὸ ἔργον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἀντιπροσωπεύει τὸ εὐγενέστερον καὶ τὸ πολυτιμότερον ὑπόργημα τοῦ ἀνθρώπου, γιατί τὸ πάθος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἀνάτασις τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καθὼς καὶ ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες διατελοῦν οἱ συνάνθρωποι του. Ἐπομένως τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δὲν περιορίζεται στοὺς τέσσερις τοίχους τοῦ σχολείου του, ἀλλὰ ἐκτείνεται πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις μὲ τὴ γόνιμη ἐξωσχολικὴ δράσιν του. Καὶ τὰ ἱδρύματα ἀκριβῶς ὅπου προετοιμάζεται καὶ καταρτίζεται τὸ ἐκπαιδευτικὸν προσωπικόν—τόσο τὸ διδασκτικόν ὅσο καὶ τὸ διοικητικόν—αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἔχουν: νὰ δώσουν ὄχι μόνον τίς ἀπαραίτητες γνώσεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς καταλληλότερους τρόπους μεταδόσεως τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἀπαραιτήτων δεξιοτή-

*) «Τὸ Ἔργον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης», σελ. 85—86, Ἀθήναι, 1954.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΤΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ, Θεολόγου—Παιδαγωγού

Υποδιευθυντού Παιδ. Άκαδ. Άλεξανδρουπόλεως

(συνέχεια από το προηγούμενο)

1.— Άνάμεσα στην κληρονομικότητα και τις άλλες αιτίες της έγκυμοσύνης και της γεννήσεως μπερδεύονται πολλοί, αγνοώντας τις τελευταίες, κυρίως ο άγροτικός μας πληθυσμός. Ούτε σκέπτονται καν ότι ή έγκυμοσύνη μπορεί να επιδράση στο έμβρυο. Προτιμούμε λοιπόν να συμπληρώσουμε τη μελέτη μας με τις αιτίες αυτές, αν και δεν υπάγονται στην κληρονομικότητα, για να κάνουμε συγχρόνως τη διάκρισή των.

Άς υποθέσουμε μιá οικογένεια τέλεια* ένα από τα παιδιά διαφέρει από τα άλλα αδελφία του, με τη φτωχή νοημοσύνη του και μένει καθυστερημένο, επί πλέον το βάδισμά του είναι δύσκολο. Μαθαίνουμε ότι ή μητέρα υπέφερε κατά την έγκυμοσύνη από άδιαθεσία και ή γέννησή του

των χρησίμων για την πρακτική ζωή και άκόμη, κυρίως και πάνω απ' όλα, να καλλιεργήσουν το ανώτερο εκείνο ήθος και τον άγνό ένθουσιασμό για την έξυπνότητά του κοινωνικού συνόλου, της πατρίδος, των συνανθρώπων μας. Είναι πλέον άξιωμα γεωμετρικό σήμερα ότι δεν άρκει, έπειδή γνωρίζει κανείς κάτι, ότι μπορεί και να το μεταδώσει στους άλλους με τρόπο καρποφόρο, χωρίς μάλιστα να προσαρμόζεται στις ανάγκες του περιβάλλοντος, όπου πρόκειται να διδάξει. Είναι, σαν να λέμε, ότι εκείνος που έχει κλίση στη μουσική θα γίνει καλός συνθέτης ή μουσικός μόνος του, χωρίς να καταρτισθή ειδικώς στο άδειο! Την άλήθεια αυτή δεν μπορούμε να την παραμελήσουμε άτιμωρητή.

Πώς τώρα μπορούμε ν' άντιμετωπίσουμε άποδοτικότερα την κατάρτισι του διδακτικού και του διοικητικού προσωπικού θά είναι το θέμα του προσεχούς άρθρου μας.

ήταν δύσκολη. Άς μ'ην προχωρήσουμε πλέον περισσότερο λέει ο G. Robin⁽¹⁾.

Πολλοί από τους παλαιότερους συγγραφείς που ενδιαφέρθηκαν για την ψυχολογία του παιδιού όπως ο Compaugé (1896) βεβαίωναν ότι ή ψυχολογία άρχίζει με τη γέννηση του παιδιού. Στην Ιστορία όμως της Βιολογίας, βλέπουμε ότι ή βεβαίωση αυτή φάνηκε άνεπαρκής. Σήμερα όλοι είναι σύμφωνοι για το γυρισμό στην προγενετική περίοδο ώστε να προσδιορίσουμε αυτό που ο Gessel όνομάζει «μηδενικό της όντογένειας».

Τό όριο της όντογένειας δείχνει την ανάπτυξη του ατόμου. Η Βιολογία τώρα παραδέχεται ότι ή όντογένεια⁽²⁾ άρχίζει από την στιγμή της γονιμοποίησης. Η γονιμοποίηση χαρακτηρίζεται ως άρχή της ζωής του ατόμου.

2.— Πράγματι ή άτομικότητα του νεογνού προσδιορίζεται ήδη άρκετά καθαρά πριν από τη γέννηση. Πριν από τον τέταρτο μήνα το νεογνό αποκτά θεμελιώδη χαρακτηριστικά της άτομικότητός του που θα κάνουν την εμφάνισή τους στην πρώτη παιδική ήλικία. Οι άλλες της θερμοκρασίας, το δξυγόνο, το κάρβουνο, το νερό, διάφορες ούσιες τροποποιώντας το έσωτερικό περιβάλλον έπιδρούν στις συνεχείς μεταβολές της συμπεριφοράς του εμβρύου.

Ο Lontag (1941)⁽¹⁾ έρεύνησε τις σπουδαίες άντανανκλαστικές κινήσεις που κάνει το έμβρυο, όταν το περιβάλλον του όλλάξει. Πιστεύει ότι τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται από τις διάφορες γυναίκες κατά την έγ-

1) L' enfant sans de 'fautes σ. 13.

2) Σημ. Όντογένεια είναι ή Ιστορία της ζωής ή της ανάπτυξεως ενός αταμικού οργανισμού.

(1 Carmichael: βιβλ. μυ. τομ. I' σ. 242.

κυμοσύνη, ή διατροφή των, ή ένδοκρινική των κατάσταση και ιδιαίτερος ή συγκινητική των ζωή, μπορούν να έχουν τεράστιες συνέπειες για την μετέπειτα ζωή του παιδιού.

Οι συγκινήσεις⁽²⁾, ιδίως οι βίαιες, αυτές που προέρχονται κυρίως από πολεμικά γεγονότα, έπιδρούν πολύ στο έμβρυο. Ο πόλεμος 1940—44 είχε τεράστιες συνέπειες σ' όλες τις χώρες και σημαντική αύξηση των καθυστερημένων παιδιών. Επίσης τά ήθικα «σόκ» που προέρχονται από τις συζυγικές άσυνενοησίες, το όνειροπόλημα της εύτυχίας, το άπρόβλεπτο πένθος, καταβάλλουν την μητέρα και μαζί και το έμβρυο.

Οι ύπογαστριοι τραυματισμοί, που προέρχονται από κτυπήματα άμορφώτων ή κακούργων, από πτώσεις, άπρόβλεπτα τραύματα της μητέρας στην κοιλιακή χώρα, ή κλίση προς την έκτρωση, έχουν επίδραση μεγάλη στο έμβρυο, οι δε συνεχείς έκτρώσεις έπιδρούν κακώς και στα άλλα παιδιά.

Τό ίδιο άποτέλεσμα έχουν και οι όξειες μολύνσεις, ο τυφοειδής πυρετός, οι χρονικές μολύνσεις (έλονοσία, φυματίωση) οι όξειες δηλητηριάσεις, οι κληρονομικές ασθένειες, ή υπερκόπωση, ως την τελευταία στιγμή, όπως συμβαίνει στις φτωχοπαντρείες, οι βιασμοί και τα κρυφίματα της έγκυμοσύνης, όπως γίνεται στα έξωγαμα. Τό έμβρυο ύποφέρει όταν ή μητέρα ύποφέρει, άς τό μάθουμε όλοι. Στις δηλητητηριάσεις ή διάβαση των δηλητηρίων περνά από τη μητρική κυκλοφορία, στην κυκλοφορία του εμβρύου, για να καταλήξη στα νευρικά κέντρα του δευτέρου, ώστε μετά την γέννηση να έμφανισθούν αίσθηκοκινήτικες ή νοητικές ταραχές.

3.— Άνάλογα άποτελέσματα έχουν επίσης: ή φτωχική ή ή έλλειψη διατροφής, ή έλειψη ιωδίου, βιταμινών κ.λ.π. Η έλλειψη των ούσιων αυτών κατά την περίοδο της έγκυμοσύνης

κάνει το παιδί άμέσως μετά τη γέννησή του, εύάλσθητο σε παρόμοια έλλειψη. Η παράλειψη της βιταμίνας Β μπορεί να φέρη στο παιδί νευρικές ταραχές, μάλιστα πολύ πρώιμες, όταν τό βρέφος τρώει τό γάλα της άβιταμινούχου μητέρας.

Τό ίδιο συμβαίνει και με τη βιταμίνη Α., ή δε έλλειψη της βιταμίνας D φέρνει τον πρόωρο ραχιτισμό.

Συνεπώς πρέπει να έπαγρυπνούμε στην υγεία της μητέρας κατά την έγκυμοσύνη. Ν' άποφεύγουμε τις παθολογικές καταστάσεις, που μπορούν να διαταράξουν την έγκυμοσύνη. Νά συμβουλευόμαστε αυτούς που άγνοούν τις τεράστιες αυτές συνέπειες.

4.— Κατά την στιγμή της γεννήσεως άλλωστε φθάνουμε στα ίδια ή και χειρότερα άποτελέσματα από τραυματισμούς που προκαλούνται:

α) από άδεξιότητα του γιατρού ή της ψευτομαμής

β) από άσφυξία

γ) από χρήση άναισθητικών φαρμάκων που προκαλούν τη χλωροφορμική δηλητηρίαση

δ) από μιá δύσκολη και παρατεινόμενη γέννηση

ε) από τη χρήση των έμβρυουλκών κ.λ.π.

Ο G. de Parrel⁽¹⁾ έρεύνησε 200 περιπτώσεις άνεπαρκών, καθυστερημένων και έλαττωματικών παιδιών. Σε 22,50% των περιπτώσεων ή αίτία βρίσκεται στην έγκυμοσύνη και τη γέννηση. Αναφέρουμε 30 περιπτώσεις τραυματισμού κατά την γέννηση:

α) δύσκολες και παρατεινόμενες γεννήσεις . . . . . περιπτ. 10

ήτοι ψυχοκινητική άδυναμία » 5

γλωσσική έπιβράδυνση και νοητική καθυστέρηση . . . » 2

κωφότητα . . . . . » 2

δηλ. 5% του συνολικού αριθμού των 200 περιπτώσεων.

β) χρησιμοποίηση έμβρυουλκών . . . περιπτ. 20

ήτοι βαθειά νοητική

2) πρβλ. G. de parrel. Traité de l' éducation σ. 22.

1) βιβλ. μυ. 24.

άδυναμία περιπτ. 5 (2 έπιληπτικοί)
πνευματική άδυναμία ή
ψυχοκινητική άστάθεια περιπτ. 3
γλωσσική έπιβράδυνση και
νοητική άδυναμία . . . » 5
ταραχές στο χαρακτήρα . . . » 3
ψυχοκινητική άδυναμία
μέ τραυλότητα . . . » 3
κουφάλαλα . . . » 1

δηλ. 10% τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ
τῶν 200 περιπτώσεων.

5.— Ένα νεογέννητο βλαμένο κι
άδύνατο, τόσο από κληρονομικές αί-
τίες, όσο κι από μιὰ κακή έγκυμο-
σύνη έρχεται στη ζωή μέ τὰ έξης
ιδιαιτέρως γνωρίσματα: (1)

Τό βάρος του είναι πολύ κατώτερο
τοῦ κανονικοῦ, φθάνει τὰ 2.500 γραμ-
μάρια (2). Έχει μιὰ κλίση πρὸς τὸ
εὐκόλο κρυολόγημα και εἶναι έλατ-
τωματικό ὡς πρὸς τὴν αὐξηση τῶν
σωματικῶν του λειτουργιῶν. Δυσκο-
λία στὸ θήλασμα, στὴν διστροφή και
στὴν ἀφομοίωση,

Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ γεν-
νιοῦνται πρόωρα συνήθως, πρὶν ἀπὸ
τὸ κανονικὸ χρονικὸ διάστημα. Ένας
μεγάλος ἀριθμὸς ὑποκύπτει στὶς πρῶ-
τες ἑβδομάδες. Όσα γεννιοῦνται κα-
νονικῶς ἀλλὰ μέ τὰ παραπάνω χα-
ρακτηριστικά, εἶναι τὰ χειρότερα,
γιατί θ' ἀνήκουν ὁπωσδήποτε σὲ γο-
νεῖς προσβεβλημένους ἢ σὲ μητέρα
ποῦ ὑπέφερε ἀπὸ βαρεῖα ἀρρώστεια
στὴν περίοδο τῆς έγκυμοσύνης. Μπο-
ροῦμε ὡς τόσο νὰ ἐλαττώσουμε τὴν
θνησιμότητα, ὅταν φροντίσουμε γιὰ

1) Bernheim et Jeune: Le nourrisson
normal, σ. 51.

2) Σημ. Τὸ ὁμαλὸ νεογνὸ ζυγίζει 3½—
4 κιλά. Τὸ ὕψος του 49—50 ἐκατοστόμετρα.
Τὰ συμπτώματα τῆς κληρονομικῆς ἀδυ-
ναμίας ἐνὸς βρέφους φαίνονται στὸ βά-
ρος κατὰ τὴν περίοδο τῆς έγκυμοσύνης.

α) κατὰ τὴν έγκυμοσύνη

1. στοὺς 6½ μῆνες	ζυγίζει	1400 γραμ.
2. » 7 »	»	1700 »
3. » 7½ »	»	1900 »
4. » 8 »	»	2250 »

β) κατὰ τὴν γέννηση

στοὺς 9 μῆνες ζυγίζει 2500 γραμ.

τὴν διατροφή και γενικῶς τὴν καλύ-
τερη ὑγεία.

6.— Παρατηρήσεις (πρὸς οἰκono-
μικὴν χώραν ἀναφέρουμε μόνο μιὰ
ποῦ νομίζουμε τυπική).

Παρ. 26.

Ή Φ., Χ.Η 10 χρόνων και 5 μῆνων
Π.Η 6½ χρόνων (κοῆς 5 χρόν.)
Π.Π 61

Βραδυκίνητη, ἀπαθής, μέ λυπηρό
πρόσωπο. Πάσχει ἀπὸ ἀντανεκλα-
στικής κινήσεις (τίκ). Βραδεῖς ἀντι-
δράσεις. Ἀνάξια ν' ἀντιγράψῃ ὀρ-
θῶς δύο γραμμές. Πρόδος σχεδὸν
μηδαμινή. Ἐνδιαφέρεται λίγο γιὰ τὶς
χειρονακτικές ἐργασίες. Γλώσσα παι-
δική, προφέρει σχεδὸν λέξεις μονο-
σύλλαβες. Ἀρκετὰ ὁμως θελκτικὴ μέ
καλὴ θέληση και ἀφοσιωμένη στὴ
δασκάλα τῆς. Δὲν παρουσιάζει τα-
ραχές στὸ χαρακτήρα.

Οἰκογένεια: γονεῖς ὑγιεῖς. Ὁ πα-
τέρας ἐργάζεται μέ ἱκανοποιητικὸ
μισθὸ σὲ σιδηρουργεῖο. Ένας ἀδελφός
τῆς εἶναι εὐφυής (π.π. ἄνω τοῦ 110)
μαθητῆς ἀρίστος παντοῦ. Οἰκογένεια
τίμια, μέτρια καλὴ ἀγωγή. Ἡ κατοι-
κία μικρὴ, ἀλλὰ ὁλοκάθαρη.

Ἡ καθυστέρηση τῆς Φ., εἶναι συμ-
πτωματικὴ και τυχαία. Μὲ τὸν πό-
λεμο ἡ μητέρα ἦταν έγκυος στὴ Φ.,
και ὑπέφερε. Ὁ πατέρας έφυγε γιὰ
τὸ μέτωπο, συνεπῶς ἡ μητέρα στε-
νοχωρήθηκε πολὺ. Ἡ οἰκονομικὴ τῆς
κατάσταση χειροτέρευσε τότε. Ἡ
γέννηση τῆς Φ., ἦταν τρομπηκτικὴ
στὴν ὥρα ἐνὸς μεγάλου βομβαρδι-
σμοῦ. Κακὲς χειρουργικὲς ἐπεμβάσεις
και συνθήκες ὑγιεινῆς. Ὁ λῶρος ἦταν
τυλιγμένος στὸ λαιμό. Τὸ πρῶτο μῆ-
να ἡ μητέρα δὲν εἶχε γάλα ἀρκετὸ
και ἡ Φ., εἶχε καθημερινούς ἐμμε-
τοὺς...

Ὁ γιατρός συμβουλεύει τὴν μητέρα
νὰ γεννήσῃ κι ἄλλα παιδιά, ὁ φόβος
τῆς εἶναι ἀδικαιολόγητος, γιατί οἱ
κακὲς συνθήκες τόσο στὴν έγκυμο-
σύνη ὅσο και στὴν γέννηση, συνετέ-
λεσαν στὴν καθυστέρηση και νοητικὴ
άδυναμία τῆς Φ.

Η ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΣΥΣΣΙΤΙΩΝ

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Α' Γεν. Περιφέρειας

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ

Κατωτέρω παρατίθενται κρίσεις και ἀ-
πόψεις Ἐπιθεωρητῶν προκύψασαι ὡς συμ-
περάσματα ἐκ σχετικῶν ἐν τῇ πράξει πα-
ρατηρήσεων και ἐμπειριῶν εἰλημμένοι ἀπο-
σπασματικῶς ἐξ ὑποβληθεισῶν ἐδικῶν ἐκ-
θέσεων τῶν.

1....«Οὕτω διεπιστώθησαν τὰ κάτωθι ἀ-
ποτελέσματα:

Α'. Σωματικά: Τὸ πρὸ πολλοῦ ἀπαλε-
σθὲν ροδαλὸν χρῶμα τῶν παιδιῶν τῶν ἐ-
πανήλθεν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἐπανεκτέσαν
τὴν λάμψιν τῶν και ἤρχισαν νὰ κινῶνται
ἐταστικῶς και ἀνησυχῶς πρὸς τὰ πέριξ. Ἡ
κινητικότης τῶν και ἡ ζωηρότης τῶν ἐπα

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

«Όλα ὅσα ἀναφέραμε ἔως ἐδῶ γιὰ
τὴν κληρονομικότητα (1) τὴν έγκυμο-
σύνη και τὴν γέννηση ἔχουν ἓνα σκο-
πὸ: νὰ γνωρίσουμε καλὰ τοὺς κινδύ-
νους ποῦ διατρέχουμε ἐμεῖς και πρὸ
παντὸς οἱ ἀπόγονοί μας. Κάθε πρά-
ξη μας θὰ πρέπη νὰ εἶναι καλῶς ὑ-
πολογισμένη και ὀρθή, γιατί ἂν ποῦ-
με πῶς ἐμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ
τὴν ὑγεία μας, δὲν φταῖνε, ὁμως, σὲ
τίποτε, νὰ τυραννοῦνται ἀπὸ μᾶς οἱ
ἄλλες γενεές...

Σὰν ἐπισφράγισμα μιὰ μέρα στὴν
πλάκα τοῦ τάφου μας ποῦ θὰ κρύβῃ
τὰ μολυσμένα λείψανα μιᾶς ἀμαρ-
τωλῆς ἀναξίας και τυραγνισμένης
ζωῆς, θὰ τεθῇ τὸ ἀναθεμάτισμα τῶν
παιδιῶν μας. Θὰ μᾶς ἀκολουθοῦν οἱ
κατάρες τοὺς και θὰ μᾶς πνίγουν τὰ
δάκρυα ἀθῶων πλασμάτων ποῦ φέ-
ραμε στὴ ζωή, γιὰ νὰ εἶναι τὰ ἴδια
δυστυχισμένα και νὰ κάνουν και τὴ
ζωὴ πιδὸ δυστυχισμένη, πιδὸ δύσκολη.
(Τέλος)

Γ. ΡΟΥΣΚΑΣ

1) Πρὸβλ. βιβλ. τοῦ Claude Kohler: Les
problèmes Neuropsychiatriques et médi-
copathiques de l'enfant σ. 116 κὲ 139
ἐ.κ. κλπ.

νεῦρε τὸν φυσικὸν τῆς ρυθμὸν. Ἡ μυϊκὴ
τῶν ἰσχύς ἠδύνηθη καθὼς και ἡ διάθεσις
πρὸς ἐργασίαν. Ἡδύνηθη τὸ βάρος ὅλων ἀπὸ
3—5 χιλιόγραμμα.

Β'. Ψυχικά: Ἡ διὰ τοῦ παρεχομένου
συσσιτίου ἐκδηλωθεῖς καθισταμένη στοργὴ και
μέριμνα τοῦ Κράτους πρὸς τοὺς ἀπόρους
μαθητὰς γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν (ἀλλὰ
και τῶν γονέων τῶν) τὴν ἰδέαν, ὅτι ὑπάρ-
χει τις, ὅστις ὡς ἄλλη στοργικὴ μήτηρ
φροντίζει διὰ τὴν σωματικὴν τῶν ἀνάπτυ-
ξιν, ἥτις κατὰ τὰ δεδομένα τῆς ψυχολογί-
ας συνδέεται στενῶς μέ τὸ ἐνστικτον τῆς
αὐτοσυντηρήσεως.

Ἀποτέλεσμα τούτου ἡ ἀλλαγὴ τῆς συμ-
περιφορᾶς τῶν τῶσον πρὸς ἀλλήλους, ὅσον
και πρὸς τὸν διδάσκαλόν τῶν, τὸν ὅποιον
ἐθεώρουν τώρα ὡς πατέρα.

Υστερον ἡ κοινὴ συνεστίασις ὅλων τῶν
μαθητῶν, διὰ τῆς αὐτῆς τροφῆς κατήργει
ἐν τῇ ψυχῇ τῶν τὰς διακρίσεις και ἐξαιρέ-
σεις συντελοῦσα εἰς τὴν γένεσιν και ἀνά-
πτυξιν ἀρμονικῶν σχέσεων και κοινωνικῶν
αἰσθημάτων μεταξὺ τῶν.

Ἡ τάξις και ἡ ἀκρίβεια κατὰ τὴν δια-
νομήν τοῦ συσσιτίου, ἡ ὑπόμονή διὰ τὴν
ἐλευσίαν τῆς σειρᾶς τῶν, ἡ φροντίς διὰ τὴν
προετοιμασίαν τοῦ δημιουργοῦν εἰς τὴν
ψυχὴν τῶν ἀναλόγους ἀρετὰς.

Γ'. Πνευματικά. Παρατηρήθη ὅφ' ὅλων
τῶν διδασκάλων διαπιστωθέντος και ὅφ'
ὁμῶν, ὅτι ἡ διάθεσις πρὸς μάθησιν ἠδύνηθη,
ἡ προσοχή τῶν δὲν ἐταλαντεύετο, ἡ μνήμη
τῶν ἦτο πιστὴ και ἡ παρατηρητικότης τῶν
ἐνισχυμένη.

Οὕτω ἐβεβαιώθησαν και οἱ ὅροι αὐτῆς
ταύτης τῆς σχολικῆς ἐργασίας ἐάν δὲ σκε-
φθῶμεν, ὅτι τὸ παρεχόμενον συσσίτιον εἶ-
ναι συγχρόνως και ἐν ἰσχυρότατον κίνη-
τρον τακτικῆς τῶν μαθητῶν φοιτήσεως εἰς
τὸ σχολεῖον, θὰ αἰσθανθῶμεν βαθύτατην
τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχίσεως αὐτῶν και κα-
τὰ τὰ μελλοντικά ἐτη και τῆς παγιώσεως
τῆς μορφῆς αὐτῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Κατάλληλον χρόνον παροχῆς αὐτῶν
θεωροῦμε ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τέ-
λους Ἀπριλίου.

Ἐάν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐνισχυθῇ τὸ
παρεχόμενον συσσίτιον δι' ἐνὸς τεμαχίου
ἄρτου ἐκ σίτου θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον διὰ
πλείστους ὅσους τελείως ἀπόρους μαθη-
τὰς.

Ἐάν δὲ θὰ ἦτο πάλιν δυνατόν νὰ με-
τριασθῇ ἡ καταργηθῇ ἡ πεντάδραχμος ἐλ-
σφορὰ τῶν μαθητῶν θὰ ἦτο ἐξ ἴσου εὐ-
κταῖον, διότι μεγάλα εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν

διδασκάλων συναντώνται δυσχερείαι διὰ τὴν εἰσπράξιν του.

Ἐάν δὲ πάλιν, ἀπαξ ἢ δις τῆς ἐβδομάδος, θὰ ἡδύνατο ἐνδιαμέσως νὰ διανέμῃται καὶ ὀλίγη σταφίς ἢ ξηρὰ σũκα, ἢ σταφιδίνη ἢ μαρμελάδα, θὰ ἦτο καὶ τοῦτο ἐν συμπλήρωμα διαιτητικόν, τὸ ὁποῖον καὶ τὴν δρεξίν θὰ ἡῤῥανε καὶ εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῆς λαμβανομένης τροφῆς θὰ συνετέλει καὶ γενικῶς θὰ ὠλοκλήρωνε τὴν ἀπὸ θρεπτικῆς ἀπόψεως τῶν μαθητῶν προσπάθειάν μας...

2....«Τὰ ἐκ τοῦ συσσιτίου ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν καταφανῆ. Τοῦτο διεπιστώθη ἐκ τῆς προσοπικῆς μας παρακολούθησως καὶ ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν ἐκθέσεων τῶν Διδῶν τῶν σχολείων εἰς ἃ ἐλειτούργησαν Μ.Σ. Ἡ εἰς βάρος αὐξήσις τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ἀξιόλογος. Οἱ λαμβάνοντες μαθηταὶ συσσίτιον παρουσιάζουν χρῶμα ὑγείας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἀπέκτησαν ζωρότητα εἰς τὰς κινήσεις των, ἡ ἀπόδοσις εἶναι κολλιτέρα, ἡ προσοχὴ πλέον ἔντονος καὶ ἡ νοημοσύνη ζωροτέρα.

Πάντα ταῦτα καθιστοῦν ἀπαραίτητον τὴν χορήγησιν συσσιτίου, διότι ὁ ὁργανισμὸς τῶν ἀφομοιώνει ὠρισμένους θρεπτικὰς βιταμινούχους οὐσίας ἀπαραίτητους διὰ τὴν ἀνάπτυξιν των ἢν οἱ γονεῖς των λόγω τῶν γεωργικῶν των ἀπασχολήσεων τῆς πενίας καὶ τῆς ἀγνοίας των παραμελοῦν.

Τὰ Μ.Σ. ἀντιμετωπίζοντα τὴν ἀνεπαρκῆ διατροφήν των παιδιῶν τοῦ σχολείου ἀποτελοῦν τὸ ἰσχυρότερον ὄπλον τῆς προληπτικῆς περιθάλψεως.

Διεπιστώσαμεν, κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις μας καὶ συνεκρίναμεν τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων, ἅτινα λαμβάνουσι συσσίτια καὶ τοὺς μαθητὰς ἐκείνων ποὺ δὲν λαμβάνουσι, ὅτι ὁ ὑποσιτισμὸς δὲν παρέρχεται ἄνευ συνεπειῶν καὶ ἡ ὑγεία τοῦ ὑποσιτιζομένου παιδιοῦ διατελεῖ διαρκῶς εἰς σοβαρώτατον κίνδυνον.

Ἡ μείωσις τῆς ζωτικότητος καὶ ἐνεργητικότητος αὐτοῦ, ἡ ἐπιβράδυνσις ἀναπτύξεως, ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀντοχῆς του ἔναντι τῶν λοιμώξεων καὶ ἡ πνευματικὴ νωθρότης εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα τούτων.

Ἐπιβάλλεται ὅθεν ἡ καθολικὴ χορήγησις τῶν συσσιτίων εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα καὶ εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες ἔχουν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν ἐνδυνάμων μαθητῶν καὶ μάλιστα εἰς τὰς πόλεις ὅπου τὰ μέσα ὑπάρχουν θὰ ἔδει νὰ παρεσκευάζετο καὶ μεσημβρινὸν φαγητὸν διὰ τοὺς ἐντελῶς ἀπόρους μαθητὰς.

Δὲν δυνάμεθα ὁμως ἐν τῇ παρούσῃ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὰς δυσχερείας αἵτινες προκύπτουσι ἐκ τῆς ἀποστολῆς, παραλαβῆς καὶ διαθέσεως τούτων παρὰ τῶν διδασκάλων εἰς τοὺς μαθητὰς.

α) Ἡ ὁδραχμός εἰσφορά ὅσον καὶ ἂν φαίνεται μικρὰ ἐν τούτοις λίαν δυσχερῶς παρὰ τῶν δῆμῶν εἰσπράττεται.

β) Εἰς δύσκολον θέσιν εὐρίσκεται ὁ δῆμῳλος κατὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ 20 ο) ἐκ τῆς εἰσφορᾶς τῶν ἀπόρων μαθητῶν.

γ) Δυσκόλως ἐξευρίσκεται εἰς τὰ χωρία μαγεῖρισα διὰ τὴν παρασκευὴν του μὲ τὸ ποσὸν τῶν 100 δραχμῶν, διὰ τοῦτο εἰς πλεῖστα σχολεῖα συνεστήσαμεν καὶ ἡ παρασκευὴ ἐγένετο ὑπὸ μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως καὶ οὕτω ἀπέκτων στοιχειώδεις γνώσεις οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ οἰκοκυρτικῆς μόρφωσιν διὰ τῆς παρακολουθήσεως καὶ τῆς διανομῆς τοῦ συσσιτίου...

3....«Διὰ τῆς λειτουργίας τῶν συσσιτίων ἐπετεύχθησαν ἀναμφισβητήτως τὰ ἑξῆς:

1) Τὸ χλωμόν καὶ πελιδνὸν πρόσωπον πλείστον μαθητῶν μετεβλήθη εἰς ροδαλόν καὶ ἡ ζωρότης τῶν κινήσεων των ἡδύθη καταφανῶς. Ἀποκατεστάθη ἡ εὐεξία των καὶ γενικῶς ὁ ὁργανισμὸς πάντων ἀπέκτησε μεγαλύτεραν ἀντοχήν.

2) Ἡ φοίτησις τῶν πρώην ἀτάκτως φοιτῶντων ἐγένετο τακτικὴ καὶ ἀνελλιπής, ἡ δὲ παρακολούθησις τῶν μαθημάτων γενικῶς μετὰ περισσοτέρου ζήλου καὶ προθυμίας καὶ οὕτω ἡ ἐν γένει σχολικὴ ἐργασία εἶχε μεγαλύτεραν ἀπόδοσιν.

3) Κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ συσσιτίου ἐδιδάχθησαν ἐμπράκτως τὴν τάξιν, τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν σειρὰν, τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ ἐν γένει τὴν κοινωνικότητα μεταξὺ των.

4) Οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες τῶν μαθητῶν μὲ χαρὰν καὶ ἀνακούφισιν παρηκολούθουν τὰ τέκνα των λαμβάνοντα ἐν τῷ σχολεῖῳ τὸ συσσίτιόν των καὶ ἐξεδήλουν ποικιλοτρόπως τὴν εὐγνωμοσύνην των διὰ τὴν Κρατικὴν μέριμναν καὶ στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα των.

5) Οἱ πλείστοι τῶν διδῶν συνήντησαν ἀνυπερβλήτους δυσκολίας εἰς τὴν εἰσπράξιν τῆς ὑποχρεωτικῆς εἰσφορᾶς τῶν χαρακτηρισθέντων ὡς ἐπόρων, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν κατέβαλον ἐξ ἰδίων τὴν εἰσφορὰν ταύτην, ἡ δὲν εἰσέπραξαν εἰς τὴν πραγματικὴν τὰ ἑξῶς κινήσεως των, ἵνα οὕτω τελικῶς τρεκτοποιήσουν τὴν εἰσφορὰν τῶν δυστροποῦντων γονέων τῶν μαθητῶν των.

καὶ 6) Ἡ ὁδραχμός εἰσφορά τῶν λογιζομένων ἐπόρων, καλὸν θὰ ἦτο νὰ περιορισθῇ εἰς ποσὸν ἱκανὸν μόλις νὰ καλύπτῃ τὰ ἑξῶς τῆς παρασκευῆς τῶν συσσιτίων καὶ τὸν μισθὸν τῆς μαγεύσεως, τὰ δὲ ἑξῶς μεταφορᾶς τῶν τροφίμων μέχρι τῶν σχολείων νὰ καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὰ διανεμόμενα εἰς τοὺς ἀπόρους ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας...

4....«Παρὰ τὴν μικρὰν ἀξίαν, ἣν κατ' ἀρχὴν ἔδωκαν εἰς ταῦτα ἔνιοι γονεῖς καὶ μαθηταὶ καὶ παρὰ τὸν ἐλαφρὸν ἐνδιασμὸν τούτων πρὸς λήψιν τῶν παρεχομένων τροφίμων, λόγω τῆς συνηθείας εἰς τὰ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν τῶν ζώων παραγόμενα ἐγχώρια τοιαῦτα, ἡ βαθμιαία καὶ κατὰ παρακίνησιν

χρήσις τούτων ἐδημιούργησαν τὴν εὐχάριστον συνήθειαν καὶ ἐπηνέχθησαν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν ὅλην σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῶν παιδιῶν. Οὕτως οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν, τέκνα πτωχῶν, ἀπόρων καὶ ἀμορφῶτων γονέων, ἀδύνατον ἔχοντες τὸ σῶμα καὶ ὠχρὰν τὴν μορφήν ἐκ τῆς πλημμελοῦς διατροφῆς καὶ τῶν στερήσεων, διὰ τῆς προγραμματισμένης παροχῆς τῶν ὡς ἄνω τροφίμων ἐδυνάμωσαν σὺν τῷ χρόνῳ σωματικῶς καὶ ἀπέκτησαν τὸ ζωηρὸν καὶ ρόδιον χρῶμα τῆς υγείας. Ἡ ἀμέλεια, ἡ ἀδιαφορία, ἡ νωθρότης, ἡ ἀπροσεξία, ἡ ἀτακτος φοίτησις, ἀντικατεστάθησαν βαθμὴν καὶ εἰς βαθμὸν ἱκανοποιητικὸν ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν ἐργατικότητα, τὴν προσοχήν, τὴν πρόθυμον καὶ τακτικὴν φοίτησιν. Εἶναι πάντοτε ἔκδηλος ἡ ζωγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν μικρῶν χαρὰ καὶ εὐχαρίστησις ὡς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς εὐεργέτας των. Καταφανῆς προσέτι ἐγένετο ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς τάξεως, τῆς πειθαρχίας, τῆς καθαριότητος, ὡς καὶ πλείστον ἄλλων ἀρετῶν...

5....«Τόσον αἱ ἡμέτεροι διαπιστώσεις κατὰ τὴν ἐπιθεωρήσιν τῶν σχολείων κατὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ὅσον καὶ αἱ ὁμολογίαι τῶν διδῶν καὶ μαθητῶν τῆς περιφέρειας μας, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τὰς ὑποβληθείσας ἡμῖν εἰδικὰς ἐκθέσεις των φέρουσι τὰ μαθητικά συσσίτια εἰς τὴν πρώτην γραμμήν, ἐν ἣ ὀφθαλμοφανῶς ἐκδηλοῦται ἡ Κρατικὴ στοργὴ πρὸς τὴν ὑποσιτιζομένην μαθητικὴν νεολαίαν.

Διὰ τὴν περιφέρειάν μας τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ πτωχία τῶν εἰς τὰς ἀπροσίτους κλιτῆς καὶ χαράδρας τῶν ὁρέων ἐν μεγίστῃ καὶ πρωτοφανῇ διασπορᾷ ζώοντων κατοίκων, ἐν κύπελλον γάλακτος μετὰ τῆς σχετικῆς μερίδος τυροῦ καὶ βουτύρου ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν πλουσίαν εἰς συστατικά καὶ θερμίδας τροφήν, ἥτις εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐν ἀναπτύξει καχεκτικὸν ὁργανισμὸν τῶν μικρῶν μαθητῶν διὰ ν' ἀναπληρῶσθαι ὅτι ἡ πτωχία δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἐν τῷ διαστήματι ὁλοκλήρου τῆς ἡμέρας, καθ' ὃ οὗτοι ὑποχρεωτικῶς ἀπομακρύνονται τῶν οἰκῶν των καὶ μάλιστα ὅταν τοῦτο τὸ ἐξῆρτον τεμάχιον ἄρτου ἐξ ἀραβοσίτου δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐτέρων ἐδεσμάτων ἢ καὶ ἐλλείπει παντελῶς εἰς ἀρκετὸν ποσοστὸν μεταξὺ τῶν φοιτῶντων μαθητῶν.

Τὸ παρεχόμενον συσσίτιον τοῦ ὁποίου τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ὁμολογοῦσιν καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων διὰ τῶν ὑποβληθεισῶν ἡμῖν ἐκθέσεων των, ἀπετέλεσεν οὐ μόνον τὸ δέλεαρ τῆς προσελεύσεως καὶ τῆς τακτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον ἀπάντων τῶν ὑποχρέων πρὸς

τοῦτο μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ ἔδωκε εἰς τοὺς τὰς ἀπαραίτητους σωματικὰς δυνάμεις διὰ νὰ ὀδεύωσι 2, 3 ἢ περισσοτέρας ὥρας ἡμερησίως ἐπὶ ἀνωμάλου ἀνηφορικῆς καὶ πολλάκις ἐπικινδύνου ὁδοῦ διὰ νὰ μεταβῶσι εἰς τὸ σχολεῖον των. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀλματώδης, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πρόοδον των κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη...

6....«Ἐκφράζομεν τὴν εὐχὴν νὰ συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος ἡ λειτουργία τῶν μαθητικῶν συσσιτίων, διότι μέγας ἀριμὸς μαθητῶν τῆς περιφέρειας ὑποσιτίζεται εἰς βαθμὸν ἐμπνέοντα σοβαρὰς ἀνησυχίας διὰ τὴν υγείαν καὶ τὴν ἀνάπτυσιν αὐτῶν.

Ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐξεθέσαμεν τὸ μαθητικὸν συσσίτιον δέον νὰ παρέχῃται δωρεὰν εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς ἥτοι ρόφημα μετὰ ξηρᾶς τροφῆς, συνισταμένης ἐκ τεμαχίου ἄρτου μετὰ τυροῦ ἢ κρέατος ἢ ἰχθύος κονσερβὰ ἢ μαρμελάδας. Κατὰ τὸν χειμῶνα θὰ εἶναι ὠφέλιμος καὶ εὐπρόσδεκτος ἡ παροχὴ τοῖς μαθηταῖς καὶ ξηρᾶς σταφίδος ἢ ξηρῶν σύκων ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Οἱ πόροι διὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω λειτουργίαν τῶν συσσιτίων θὰ ἔδει νὰ ἐξευρεθῶσιν ἐξ ὑποχρεωτικῶν ἐπιχορηγήσεων τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων καὶ ἐκ προαιρετικῶν τοιούτων συνεταρισμῶν ἱδρυμάτων, ἐκ δωρεῶν καὶ ἐράνων.

Προτιμῶμεν τὴν παροχὴν ξηρᾶς τροφῆς, διότι οὕτω ἀπαλλάσσονται τὰ σχολεῖα τῆς φροντίδος διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐστίας παρασκευῆς τοῦ συσσιτίου, τὴν προμήθειαν μαγειρικῶν σκευῶν, ἐπίπλων κλπ. τὴν ἴδρυσιν, ἐπίπλων κλπ. ἐστιατορίου, τὴν παρασκευὴν τοῦ συσσιτίου κλπ. ἅτινα πλὴν τῶν φροντίδων ἀπαιτοῦσι καὶ τεραστίας δαπάνας, μὴ δυνάμενες νὰ διατεθῶσιν οὐδαμῶθεν...

Γ'

Εἰς τὰς, ὡς πρόσθεν, ἐκτεθείσας ὁμολογίας, διαπιστώσεις καὶ κρίσεις μαθητῶν, διδῶν καὶ Ἐπιθῶν—πρὸς τὰς ὁποίας ἀναμφιβόλως συμπίπτουν καὶ μαρτυρίαι γονέων καὶ δηδεμόνων τῶν μαθητῶν ὡς καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν καλλιτέραν περιθάλψιν τῆς μαθητικῆς ἡλικίας—δὲν εὐρίσκουμεν νὰ προσθέσωμεν τί τὸ διάφορον οὐδὲ κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν πολλάκις καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν διατυπωθεῖσαν ἀδιάσειστον προσωπικὴν μας πίστιν περὶ τῆς μεγίστης ἀξίας τοῦ θεσμοῦ τῶν Μαθητικῶν Συσσιτίων ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων.

ἵνα ὁμως κλείσῃ ἡ παρούσα μελέτη θεωροῦμεν χρήσιμον νὰ συγκεφαλαιώσωμεν συμπερασματικῶς τὰ ἐπὶ τῇ ἐκτεθείσῃ τῶν ἐπομένων προτάσεων:

Ι

Ὑπὸ τὰς κρατούσας γενικὰς συνθήκας

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Του κ. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, μετεκ. δηλ. λου

Είναι εις όλους μας γνωστόν ότι τὸ Νέον Σχολεῖον σήμερον, στηρίζεται εἰς τὰς νέας μεθόδους καὶ συστήματα διδασκαλίας τὰ ὅποια διεμόρφωσεν ἡ σημερινὴ Παιδαγωγικὴ καὶ Διδακτικὴ ἐπιστήμη, ἀκολουθοῦσα τὰ πολῦτιμα συμπεράσματα τῶν πολυετῶν ἐρευνῶν τῆς σπουδαιότητος ἐπιστήμης, τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός. Διότι μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὐτή,

τῶν οἰκονομικῶν κρατικῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν εἰδικῶν δυσμενῶν τοπικῶν καὶ σχολικῶν συνθηκῶν τυγχάνει ἀνέφικτος ἡ ὀργάνωσις καὶ λειτουργία Μαθητικῶν Συσσιτίων ὑπὸ τὴν πλήρη μορφήν αὐτῶν ἢτοι διὰ τῆς παροχῆς πρωΐνου ροφήματος καὶ μεσημβρινοῦ—παρεσκευασμένου—φαγητοῦ ἢ μόνον μεσημβρινοῦ φαγητοῦ (ἄνευ δηλ. παροχῆς πρωΐνου ροφήματος). Ἀπομένουσιν ὅθεν ἄλλαι λύσεις.

II

Ἐκ τῶν προτεινομένων διαφόρων τοιούτων λύσεων προτιμότερα εἶναι ἡ δοθεῖσα κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος, ἢτοι διὰ τῆς λειτουργίας μαθητικῶν συσσιτίων ὑπὸ τὴν μὴ πλήρη μὲν ἐπαρκῶς δὲ ἱκανοποιητικὴν ὑπὸ τὰς, ὡς ἂν, συνθήκας, μορφήν διὰ τῆς παροχῆς: α) πρωΐνου θερμοῦ ροφήματος παρεσκευασμένου ἐκ γάλακτος κόνεως καὶ σακχάρους μετὰ ἢ ἄνευ κακάου καὶ συνοδευομένου μετὰ βουτύρου, ἐπαλειφομένου ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκομιζομένης ἐκ τῆς οἰκίας τῶν μερίδος (φέτας λεπτῆς) ἄρτου καὶ β) προγεμιστοῦ ἐκ τυροῦ καὶ ἐτέρας μερίδος (δευτέρας λεπτῆς φέτας) ἄρτου προσκομιζομένης, ὡς ἀνωτέρω, παρεχομένου τούτου κατὰ τὴν 10ην ἢ 11ην καὶ ἡμίσειαν ὥραν π.μ.

Ἐνεκα δὲ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς εὐκόλου ἐφαρμογῆς ἐγκλείει ἡ μορφή αὕτη λειτουργίας τῶν Μ.Σ. ὡς ταῦτα εἰδικώτερον ἐν τῇ σχολικῇ ἐργασίᾳ καὶ ζωῇ διεπιστώθησαν καὶ προσεπεβεβαιώθησαν ἄλλα καὶ λόγῳ τῆς θρεπτικῆς ἀξίας τῶν τροφῶν τούτων καθίσταται καὶ εὐχρηστος καὶ ἐπωφελῆς ἡ μορφή αὕτη.

III

Διὰ ταῦτα, εἰσηγοῦμεθα, ὅπως καθορισθῇ παγίως ἡ λειτουργία τῶν Μ.Σ. ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω μορφήν οὐ μόνον διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ νηπιαγωγεία, τὰ ὅποια οὐχὶ ὀρθῶς δὲν συμπεριλήφθησαν εἰς τὰ Μ.Σ. τοῦ π. ἔτους καὶ β) ληφθῶσι τὰ ἀπαραίτητως ἀναγκαῖα μέ-

ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν «θεωρητικὴν Παιδαγωγικὴν» καὶ τὸν ἀπαραίτητον «ὀφθαλμὸν» τῆς διδακτικῆς τέχνης. Αἱ νεώτεραι σήμερον βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς μαθήσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἐπιζητεῖται εἰς τὸ Σχολεῖον, εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιστημονικῶν πορισμάτων τῆς ψυχολογίας ἡ ὅποια μᾶς παρέχει ἔτοιμα διδάγματα ὅσον ἀφορᾷ, τὴν λειτουργίαν

τὰς διὰ τὴν πλήρη καὶ συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῶν συσσιτίων διὰ τοῦ προσήκοντος ἀρτιωτέρου ὕλικου καὶ τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν σχολείων, διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκλείψωσι πολλὰ ἐκ τῶν παρατηρηθέντων εἰς βάρος πολλῶν σχολείων καὶ διδῶν δυσαρέστον φαινόμενον: προχειρότης, σπασμωδικότητος, ἀκαταλληλότητος, ἀταξίας, ἀδιαφορίας καὶ ἀμελείας ἐπὶ προφανεῖ μείωσι τοῦ βαθμοῦ τῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως τῶν Μ.Σ. εἰς τὸν τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνωνται ἀσφαλέστερον οἱ αὐτοί, ὡς καὶ οἱ διὰ τοῦ ἐτέρου συγγενοῦς θεσμοῦ τῶν Μαθητικῶν Κατασκηνώσεων ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ τῆς κανονικῆς ἐξελίξεως καὶ προαγωγῆς σώματος καὶ ψυχῆς τῶν παιδιῶν, τοὺς ὁποίους καὶ τὸ Σχολεῖον θηρεύει διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συντελουμένης ἐργασίας καὶ ὀργανουμένης ζωῆς. Σὺν τοῖς ἄλλοις—περὶ ὧν καὶ ἐκτενῆς ἐγένετο διὰ τῶν πρόσθεν λόγους—κατέστη φανερόν, ὅτι ἡ ὀργάνωσις μ.σ. εἰς ἓν Σχολεῖον ἀποτελεῖ τὸ τελειότερον—δυστυχῶς δὲ καὶ τὸ μοναδικόν σχεδόν—μέσον κοινωνικῆς προνοίας διὰ τὸν Ἕλληνα μαθητὴν τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ τὸ ἀποτελεσματικώτερον ὄπλον διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς τακτικῆς φοιτήσεως, τῆς εὐρύθμου λειτουργίας τῶν σχολείων καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς σχολικῆς ἐργασίας.

Ἐν κατακλείδι, τὰ Μ.Σ. κατὰ Σχολεῖον καὶ αἱ Μ. Ἐξοχαὶ ἢ κατασκηνώσεις κατ' ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν ἀνεδειχθῶσαν ἐκ τῆς πράξεως εἰς ἀκατάλυτα ὀχυρὰ ἀμύνης κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀναπτύξεως τῆς μαθητικῆς ἡλικίας καὶ θετικοῦ παραγόντες ἀληθοῦς ἐθνικοκοινωνικῆς καὶ ἡθικοθρησκευτικῆς ἀγωγῆς.

Διὰ τοῦτο ἀμφότεροι οἱ διδύμοι οὗτοι θεσμοὶ κατέκτησαν ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας σύμπαντος κόσμου μαθητῶν, γονέων αὐτῶν, διδακτικῶν καὶ ἐποπτικῶν προσωπικῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Γενικός Ἐπιθεωρητής

γίαν τῆς μυστηριώδους ψυχῆς μας, προκειμένου μάλιστα, νὰ ἐνεργήσῃ αὕτη γνωστικῶς, εἰς τὸν περιβάλλοντα κόσμον. Καὶ ἐνῶ παλαιότερον ἡ Διδακτικὴ ἐστηρίζετο μεθοδικῶς εἰς τὴν ξηρὰν παροχὴν γνώσεως εἰς τοὺς καθηγουμένους μαθητὰς μας ἐκ τῶν ἔξω, σήμερον αὕτη, πιστεύει εἰς τὴν δημιουργικὴν καὶ αὐθόρμητον δύναμιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου. Ἐξετάζοντες λοιπὸν τὴν ἱκανότητα αὐτὴν τῆς ψυχῆς ὁδηγοῦμεθα ἀσφαλέστερον εἰς τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ παιδιὰ σήμερον πρέπει νὰ μαθαίνουν, ὅ,τι πρέπει νὰ μάθουν.

Ἀλλωστε καὶ οἱ σοφοί, πρόγονοί μας, οἱ ὅποιοι μὲ ἐξαιρετικὸν ζῆλον ἐστράφησαν καὶ πρὸς τὴν ἐρευνᾶν τῆς ψυχῆς μας, εἶπαν διὰ τοῦ σοφοῦ καὶ Μεγάλου Ἀριστοτέλους τὸ ἀναλλοίωτον ρῆμα: «Ὁ ἄνθρωπος φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται». Ὡστε λοιπὸν ἡ ψυχὴ μας ὅλως ἀβιάστως καὶ μὲ πολλὴν μάλιστα αὐθόρμησιν καὶ ἱκανοποίησιν στρέφεται πρὸς γνῶσιν τοῦ περιβάλλοντος. Κατόπιν τούτων εἶναι εὐνόητον, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεμβαίνωμεν ἡμεῖς οἱ ἐνήλικοι πιέζοντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ νὰ ἀποκτήσῃ γνῶσεις διὰ τῆς βίας, ἀφοῦ ἡ ἴδια αὕτη, ἔχει μεγάλην καὶ φυσικὴν ὄρεξιν γιὰ τοῦτο.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, καταφαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον νὰ ἐφαρμόζεται σήμερον, ὅπως καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ Σχολεῖον ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὅπως καὶ ἡ λέξις ὑποδηλοῖ, ἀφήνει τὸ παιδί νὰ ἐνεργήσῃ ἐλευθέρως κατὰ τὴν μάθησιν, ὥστε νὰ λαμβάνῃ αὐθόρμητον μέρος ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀκολουθοῦσα οὕτω τὴν φυσικὴν τῆς γνωστικῆς λειτουργίας καὶ ἐξελίξιν. Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργείας ἐφαρμοζομένη μὲ δεξιότητα καὶ ὑπομονὴν εἰς τὸ Σχολεῖον, δύο καλὰ ἀποδίδει. α) Ἀπαλλάσσει τὸ παιδί τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὴν μάθησιν καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς εἰσδοχῆς ξηρῶν γνώσεων καὶ οὕτω ὑποβοηθεῖ μεγάλως τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ψυχικὴν ἐξελίξιν καὶ β) Αἱ προσκτώμεναι διὰ τῆς αὐτενεργείας γνώσεις, ἀποτελοῦν κτῆμα τῶν παιδιῶν καὶ μόνιμον περιεχόμενον τῆς παιδικῆς τῶν συνειδήσεως. Ἡ αὐτενεργεὶα δύναται πολυμερῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν μαθημάτων εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται καὶ θεραπεύεται αὕτη καλλίτερον καὶ τελειότερον, ὅταν ἐκτός τῶν κυρίως μαθημάτων, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν, ἐκτός τῆς διδασκαλίας. Ὅταν ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἐκδήλωσιν τῆς ἐν τῷ Σχολείῳ ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Μία ἐκ τῶν πολλῶν μορφῶν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς αὐτενεργείας εἰς τὸ Σχολεῖον εἶναι καὶ ἡ καθιέρωσις μιᾶς ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ὡς ὥρας τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων τῶν μαθητῶν. Τὸ Σχολεῖον τοῦτο μέτρον, συνιστάται

καὶ ἐξηγεῖται ἀναλυτικῶς εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον «Γενικὴ Διδακτικὴ» τόμος Α' τοῦ σοφοῦ παιδγωγοῦ μας κ. Ν. Ἐξαρχοπούλου.

Ἀποβλέποντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν καλλιτέραν καὶ εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς ἀρχῆς τῆς μαθήσεως εἰς τὸ Σχολεῖον μας, ἐκτός τῶν ἄλλων, καθωρίσαμεν μιαν ὥραν ἑβδομαδιαίως ὡς ὥραν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων τῶν μαθητῶν, τοποθετήσαντες αὐτὴν καὶ εἰς τὸ ὡρολόγιον πρόγραμμα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τελευταίαν ὥραν τοῦ Σαββάτου. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις ἐγένετο: α) διὰ ν' ἀποτελῇ ἡ ἐλευθερία αὐτῆς ἐργασίας, τὸ ἐπιστέγασμα οὕτως εἰπεῖν καὶ ὁλοκληρώσιν τῆς ὅλης αὐτενεργείας ἑβδομαδιαίας ἐργασίας τῶν μαθητῶν, ἐφ' ὅσον κατ' αὐτὴν θὰ ἐξετάζονται καὶ θὰ συζητοῦνται θέματα, τῆς ἀπολύτου αὐτῶν προτιμήσεως καὶ ἀρεσκείας. β) διὰ ν' ἀποτελῇ αὕτη «πνευματικὴ ἀποθεραπεία» οὕτως εἰπεῖν τῆς ὅλης ἐργασίας τῆς ἑβδομάδος, καθότι εἶναι πράγματι μιὰ πολὺ εὐχάριστος ἐνασχόλησις τῶν μαθητῶν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ διαβοῦν τώρα τὰ «ἐσκαμμένα» καὶ νὰ ἐργασθοῦν ἔξω τοῦ «κουραστικοῦ κύκλου» τῆς καθημερινῆς σχολικῆς ἐργασίας. Διότι παρετήρησαμεν πράγματι ὅτι οἱ μαθηταὶ μας νοιώθουν κάποιο αἰσθημα εὐδιαθεσίας καὶ ξεκουράσεως, ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων γιὰ νὰ μιλήσουν γιὰ ὅ,τι αὐτοὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἐπιθυμοῦν. καὶ γ) Ἡ τοποθέτησις τῆς ὥρας τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων εἰς τὸ Σάββατον, ἐγένετο καὶ διὰ νὰ συγκεντρωθῶνται κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑβδομάδος ἐκ παρατηρήσεων τῶν μαθητῶν, ἀποριῶν κλπ. τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ζωτικὰ θέματα—ζητήματα, ὥστε ν' ἀποκρυσταλλοῦνται ταῦτα εἰς τὰ γενικώτερα καὶ σπουδαιότερα καὶ τίθενται οὕτω ἐνώπιον τῆς τάξεως πρὸς συζήτησιν καὶ λύσιν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη εἰς τὸ Σχολεῖον μου ἀπὸ τοῦ παρελθόντος σχολικοῦ ἔτους. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τῆς σπουδαιότητος καὶ λίαν ἐποικοδομητικῆς αὐτῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν, ἐγένοντο κατ' ἀρχὰς αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτοὺς συστάσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς συμπληρωματικῆς αὐτῆς ἐλευθέρως ἐργασίας, ὡς καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατάρθωναν οἱ μαθηταὶ νὰ ἀνευρίσκουν, παρατηροῦν καὶ παρουσιάζουν πρὸς συζήτησιν τὰ σπουδαιότερα θέματα εἰς τὴν τάξιν. «Ὅτι ἀκριβῶς σὰς ἐνδιαφέρει παιδιὰ, ὅ,τι νιώθει ἡ ψυχὴ σας, ὅτι βλέπετε καὶ ἀκοῦτε γύρω σας τὸ ὅποιον σὰς γεννᾷ ἐνδιαφέρον καὶ παραξενίαν, ὅ,τι δὲν καταλαβαίνετε ἀπὸ τὸν γύρω σας κόσμον, χωρὶς ἐπιφύλαξιν καὶ φόβον, ἀπολύτως ἐλευθέρως. Θὰ ἰδῆτε πῶς σιγά-σιγά θὰ συνήσετε νὰ βρῶσθε καὶ νὰ συζητᾶτε σπουδαῖα πράγματα».

Μάλιστα δε διὰ τὴν καλλιτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας μας αὐτῆς κατόπιν προτάσεως τῆς τάξεως, κατεσκευάσθη μικρὸν κυβικὸν κιβώτιδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐρίπτοντο γραπτὰ τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα τῶν παιδιῶν ἐνυπογράφως, μὴ ἀποκλειομένης ὡς εἶναι εὐνόητον καὶ τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν προφορικῶς τιθεμένων τοιούτων. Τὸ μικρὸν τοῦτο κιβώτιον οἱ μαθηταὶ μας ὀνόμασαν «Ἐρωτήσεις—Ζητήματα—Ἀπορίες», καὶ ἦτο καθημερινῶς εἰς τὴν διάθεσιν παντός «συνδρομητοῦ». Οὕτω κατὰ τὸ διάστημα τῆς εβδομάδος οἱ μαθηταὶ μας ὅλως ἐλευθέρως, ἔθετον γραπτὰ ζητήματα, ἀπορίας κλπ. εἰς τὸ κιβώτιόν τῶν, ἢ καὶ ἐτοιμάζον τοιαῦτα, διὰ προφορικὴν εἰς τὴν τάξιν τοποθέτησιν. Κατ' ἀρχὰς βεβαίως εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ μαθηταὶ μας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλάχιστα καὶ πολλάκις ὅχι σπουδαῖα θέματα παρουσίαζον, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτυχθῇ ἡ ἐρευνητικὴ ἱκανότης καὶ παρατηρητικότης τῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐφαίνοντο περιορισμένοι εἰς τὴν ὅλως ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ πολλάκις ἄφηναν ἀνεξάντλητα τὰ ὑπὸ κρίσιν καὶ συζήτησιν θέματα. Παρερχομένου ὅμως τοῦ χρόνου καὶ ἐφ' ὅσον ἐσυνήθιζον καλλιτέρον εἰς τὴν αὐτενεργὸν ἐργασίαν τὸσον εἰς τὰ μαθήματα, ὅσον καὶ εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς τομεῖς τῆς σχολικῆς τῶν ζωῆς, οἱ μαθηταὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν εἰς τὸ ἐλευθέρως ἐκφράζεσθαι καὶ εὐπρεπῶς συζητεῖν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παρατηρητικότης τῶν ὁξύνεται, τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος ἀποκτᾶται καὶ τὸ συναίσθημα τῆς ἀτομικῆς συμβολῆς εἰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ προβλήματα, ἀναπτύσσεται. Οἱ μαθηταὶ πλέον, θέτουν κατὰ τὰς ἐλευθέρως ἀνακοινώσεις σωρείας ζητημάτων πρὸς κρίσιν καὶ ἐπίλυσιν. Ταῦτα ἀναφέρονται εἴτε εἰς τὴν μαθητικὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς, τὴν οἰκογενειακὴν, τὴν κοινοτικὴν ἢ γενικώτερον κοινωνικὴν ζωὴν εἴτε εἰς τὴν περιβάλλονσαν φύσιν. Πολλάκις ἐκ τῆς πληθώρας τῶν θεμάτων—ἀποριῶν κλπ. προέκυπτεν ἡ ἀνάγκη, μετὰ σύμφωνον γνώμην καὶ τῶν μαθητῶν νὰ γίνεταί ἐκλογὴ τῶν σπουδαιότερων καὶ ὠφελιμωτέρων πρὸς συζήτησιν. Μερικὰ δὲ ἐκ τούτων ἐλύοντο καὶ διὰ συντόμων ἀπαντήσεων τοῦ διδασκάλου, ὅταν ἦσαν ἀνώτερος τῆς ἀντιληπτικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν.

Ἡ φύσις τῆς ἐργασίας αὐτῆς καταβάλλεται προσπάθεια νὰ προσμοιάζῃ ἀπολύτως εἰς τὴν ἐλευθέραν πραγματικὴν κοινωνικὴν συζήτησιν ὥστε οὐσιωδῶς νὰ διαφέρει τῆς ἄλλης ἐν τῷ σχολείῳ μαθήσεως. Φροντίζομεν ὥστε αὕτη ν' ἀποτελῇ καθαρῶς, τεμάχιον τῆς ποαγματικῆς ζωῆς ἐν μικρογραφίᾳ, τὸ ὁποῖον μεταφέρεται αὐτούσιον εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν.

Ἡ συζήτησις ἀρχίζει πάντοτε μὲ μικρὰν εἰσήγησιν τοῦ μαθητοῦ, τοῦ θέτοντος τὸ

ζήτημα, ἢ ἀπορίαν. Ἐπακολουθεῖ ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ἑξῶ κοινωνίαν, τακτικὴ καὶ ἀξιοπρεπὴς κοινωνικὴ συζήτησις μὲ σοβαρότητα καὶ λογικὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ λαμβάνουν μέρος ἔάν εἶναι δυνατόν ὅλοι οἱ μαθηταί. Μερικὰ ἀδρανῆ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα συνήθως ὑπάρχουν εἰς τὴν τάξιν, εἶναι δυνατόν μὲ ἐνθαρρυντικὰ καὶ ἐπαινετικὰ παρορμήσεις τοῦ διδασκάλου, νὰ «ἐκπνήσουν» καὶ νὰ παίρνουν καὶ αὐτὰ ἐνεργὸν μέρος. Ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου, εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι εἶναι ἐντελῶς τυπικὴ καὶ καθοδηγητικὴ, ἢ παρούσα τοῦ ἐπιβάλλει τὸν ἀπαραίτητον σεβασμὸν τῆς συζητήσεως, καὶ πολλάκις ἔρχεται ὡς πολὺτιμος βοηθὸς εἰς τυχόν «ἀποτελεμάτωσιν» τῶν μαθητῶν σ' ἕνα θέμα.

Ἡ ὥραία αὕτη συζήτησις μὲ συμμετοχὴν ὅλων τῶν παιδιῶν τὰ ὁποῖα ἐκφέρουν γνώμην συνεχίζεται, ὡς ὅτου ἡ τάξις καταλήξει δι' ἕνα ἑκαστον θέμα εἰς ὠρισμένον συμπέρασμα, καὶ θεωρηθῇ τοῦτο λυμένον. Τὰ συζητούμενα θέματα δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἔάν ἀνάρχωνται εἰς τὸν αὐτὸν τομέα τῆς ζωῆς, ἢ εἶναι ὁμοίας φύσεως. Αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶναι πολυποικίλα καὶ πολυμερῆ. Ἀνάλογα μὲ τὰ «κενὰ» τῶν παιδιῶν.

Πολλάκις ἐκ τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν ἀνακοινώσεων, προέκυπτον καὶ σοβαρὰ ἀποφάσεις τῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προκύψουν εἰς τὴν καθ' ἡμέραν σχολικὴν ἐργασίαν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐτίθεντο ἀμέσως εἰς ἐφαρμογὴν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο καὶ διάφοροι ἐργασίαι αἵτινες πάρα πολὺ ἀπεικονίζουν τὰς πραγματικὰς κοινωνικὰς ἐργασίας τῶν ἀτόμων, πού γίνονται διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου. Οὕτω οἱ μαθηταὶ μας ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων ὁρμώμενοι ἐπεσκεύασαν κατεστραμμένον ἀποχωρητήριον τοῦ σχολείου μας τελείως μόνοι τῶν, ἔκαμαν ἐπιπρόσχωσιν εἰς τὸ ὕδραγωγεῖον τοῦ χωριοῦ μας διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ τὴν προφύλαξιν τοῦ ὕδατος, ἐφύτευσαν γυμνὸν λόφον τοῦ χωριοῦ μας μὲ 1500 δενδρύλλια πρὸς ἀναδάσωσιν κλπ. Αἱ τοιαῦται ἐργασίαι, εἶχαν ἀφορμὴν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν καὶ μεταφορὰν θεμάτων πρὸς συζήτησιν εἰς τὸ σχολεῖον. Κατωτέρω παραθέτομεν ὠρισμένα ἐκ τῶν τεθέντων ζητημάτων—ἀποριῶν τῶν μαθητῶν διὰ τὴν ὥραν τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων ἐκ εβδομάδος, διὰ ν' ἀντιληφθοῦμε τί σπουδαῖον κενὸν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ ἡ ὥρα αὕτη, πόσον ἐπικυδομητικὴ τῆς ὅλης μορφωτικῆς προσπάθειας γίνεται καὶ πόσον ὁξύνεται ἡ ἐρευνητικὴ καὶ παρατήρησις τῶν μαθητῶν μας:

1) Γιατί ἐνῶ ἡ γῆ γυρίζει ἐμεῖς δὲν τὸ καταλαβαίνουμε, οὔτε πέφτουμε;

2) Ἐγὼ παιδιὰ θέλω νὰ σᾶς μιλήσω

γιατὶ τὸ δάσος. Πῶς ἦταν πρῶτα ὁ τόπος καὶ πῶς θὰ εἶναι μὲ τὸ δάσος.

3) Οἱ μορφωτικὲς μας ὁμάδες, δὲν λειτουργοῦν καλὰ. Μερικὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδος μου πού ξέρουν καλὰ τὰ μαθήματα, τὰ κρατοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸν τους, γιὰ νὰ κάνουν ἐξυπνάδα. Ἔτσι εἶπαμε;

4) Οἱ ἐπιμεληταὶ μας ὅλο γράφουν—σβήνουν στὸν πίνακα ὀνόματα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ξεδεύουν τὶς κιμῶλίες. Γιατί τοὺς ἔχουμε;

5) Μάθαμε πῶς ὅλα τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι, χρειάζονται ὀξυγόνο γιὰ νὰ ζήσουν. Πῶς λοιπὸν δὲν τελειώνει τὸ ὀξυγόνο ἀπὸ τὴ φύση;

6) Οἱ συχωριανοὶ μας δὲν ἔμαθαν ὑγιεινὴ καὶ γι' αὐτὸ ὅταν ψοφήσῃ κάποιος ζῶο, τὸ πετοῦν χωρὶς νὰ τὸ θάψουν στὸν κῆπο τους, ἢ στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Προχθὲς πῶς ἀπ' τὸ σπῆτι μας ἔρριξαν ἕνα ψόφιο σκυλί. Καὶ ἄλλα πάρα πολλὰ ἐρωτήματα καὶ θέματα, τίθενται ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀναφέρονται εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, εἰς τὰ μαθήματα τῶν καὶ εἰς τὴν φύσιν.

Καὶ τώρα ἂς ἴδωμεν ποῖα εἶναι τὰ εὐεργητικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλευθέρως αὐτῆς ἐργασίας εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τὴν ἐν γένει ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν.

1) Αὕτη ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ἀπολύτως ἐλευθέρως μορφωτικῆς ἐργασίας τῶν παιδιῶν, ἡ ὁποία δίδει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κινήσεως καὶ ἐκλογῆς εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν πού τόσο τῆς εἶναι ἀπαραίτητος. Θεραπεύει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν φυσικὴν γνωστικὴν λειτουργίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἐξέλιξιν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπεται δι' αὐτῆς ἡ ἐνασχόλησις εἰς ἐργασίαν καὶ μάθησιν τοῦ ἀποκλειστικοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παιδικῆς ψυχῆς, εἰς ἀνυσυχίας ἐξ ὅλο κλήρου ἰδικῆς τῆς, ὥστε ἡ ἐργασία αὕτη, νὰ φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ συνέχισιν οὕτως εἰπεῖν τῆς προσχολικῆς φυσικῆς καὶ ἀβιάστου μαθήσεως. Μὲ τὰς ἐλευθέρως ἀνακοινώσεις, ἀναπτύσσεται εἰς καλὸν σημεῖον ἡ ἐν γένει αὐτενεργὸς ἐργασία τῶν μαθητῶν καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα, ἡ τόσο ἀναγκαῖα αὕτη ἀρχὴ τοῦ μανθάνειν.

2) Ἡ ἐλευθέρα αὕτη ἐργασία εἶναι βέβαιον ὅτι πολλάκις ἱκανοποιεῖ καὶ πληροῖ κενὰ, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξίν δὲν ἀντιλαμβάνεσθαι, ἢ δὲν δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθοῦν, ἢ καθ' ἡμέραν σχολικὴ ἐργασία τῶν τακτῶν μαθημάτων. Πολλάκις κατ' αὐτὴν, γίνονται καὶ συμπληρώσεις λεχθέντων πραγμάτων πρὸς καλλιτέραν κατανόησιν καὶ ἐμπέδωσιν ἀλλὰ ἰδίᾳ ἐξετάζονται θέματα ποικίλης φύσεως, τὰ ὁποῖα τὸ σχετικὸν πρόγραμμα παραβλέπει, ὅχι ὅμως καὶ ἡ ἐρευνώσα ψυχὴ.

Εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ συζήτησιν φερ' εἰπεῖν τοῦ ἀνωτέρω θέματος: «Γιατί δὲν τελειώνει τὸ ὀξυγόνο ἀπ' τὴ φύση», ἐγινε εὐρεῖα συζητήσις γιὰ τὴν χρησιμότητά του καὶ καταλλήλως οἱ μαθηταὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἐν τῇ φύσει θείας οἰκονομίας καὶ τοῦ ἀναλλοιώτου νόμου, ὅτι δηλ. ὅπως ὑπάρχουν οἱ καταναλωταὶ εἰς τὴν φύσιν οἱ ὁποῖοι ξεδεύουν συνεχῶς τὰ συστατικά καὶ τὶς οὐσίες τῆς, ὑπάρχουν ἀντιστοίχως καὶ ἄλλαι «πηγαὶ» αἱ ὁποῖαι πάλι ἀποδίδουν εἰς τὴν φύσιν ὅτι αὕτη πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται ὅτι ἔχασεν, ἢ κατηνάλωσεν, ἐν γένει δέ, ἐξήχθη ὁ σπουδαῖος νόμος τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς ἄλλα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν μας στοιχεῖα, ὅπως εἶναι τὸ ὕδωρ, αἱ διάφοροι θρεπτικαὶ οὐσίαι τῆς γῆς κλπ.

Ἡ εὕρεσις αὐτῆς τῆς ἀληθείας, τόσον πολὺ εὐχαρίστησεν καὶ ἱκανοποίησεν τὰ παιδιὰ, ὥστε ὅλως αὐθορμήτως μίᾳ μαθήτριά τῆς ΣΤ' τάξεως εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως, εἶπεν: «Σήμερον κύριε, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μάθαμε τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα ἀπ' ὅσα μάθαμε ὡς τώρα».

3) Ὁξύνει τὴν παρατήρησιν τῶν παιδιῶν καὶ ἀκονίζει τὸ πνεῦμα τῶν, καθ' ὅτι οἱ μαθηταὶ συνηθίζουν νὰ παρατηροῦν τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τυχόν θὰ ἐχρειάζοντο λύσιν, ἀνευρίσκουν θέματα πού ἀπασχολοῦν οἰανδήποτε ἐκδηλώσιν τῆς ζωῆς καὶ ἡ δύναμις αὐτῆς θὰ ὠφελήσῃ πάρα πολὺ τὰ παιδιὰ εἰς τὴν μετέπειτα πραγματικὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Οἱ αὐριανοὶ πολῖται οἱ μαθηταὶ μας δὲν θ' ἀποτελοῦν ἀπαθὴ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ τῶν συνόλου, ἀλλ' ἐνεργητικὰ καὶ δραστήρια τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ διαβλέπουν εἰς τὰ πράγματα τὴν πραγματικὴν τῶν ἀξίαν καὶ εἰς τὰ πολυμερῆ προβλήματα τοῦ συνόλου νὰ λαμβάνουν ἐνεργὸν μέρος καὶ

4) Ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, οἱ μαθηταὶ διὰ τῶν ἐλευθέρων ἀνακοινώσεων ἀποκτοῦν ἐξαιρετικὰ καὶ σπουδαῖας ἀρετάς. Συνηθίζουν δηλονότι εἰς τὸ νὰ ἐκφράζουν ἐλευθέρως τὴν γνώμην τῶν ἐνῶπιον τῆς κοινότητός τῶν, κοινωνίαν γενικώτερον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σπουδαῖαν ἀρετὴν, ἀπαραίτητον διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀτόμου. Συνηθίζουν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συζητήσεις τὰς κοινωνικὰς καὶ εὐθαρσῶς, ἀλλὰ ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐντίμως, νὰ προτείνουν λύσεις ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀτομικῆς συμβολῆς ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου, εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ συνόλου. Εἶναι δὲ εἰς ὅλους μας γνωστὸν, ὅτι τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἀρετῶν, στερεῖται δυστυχῶς ὁ σημερινὸς Ἕλληνας. Τὸ εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα ἔφηβον παρατηρούμενον θλιβερόν φαινόμενον, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ παρουσιάσῃ εἰς ἀνώτερόν του ἢ μεγαλύτερον κατὰ τὴν

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τού κ. Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Διευθυντή του Προτύπου Σχολείου Μεσολογγίου

(συνέχεια από το προηγούμενο)

δ) 'Η πίστι μας στην ορθογραφική κατάρτιση των μαθητών μας. Είναι γεγονός λοιπόν πως όλοι μας μ' ένα κάποιο τρόπο αρχίζουμε τη διδασκαλία της 'Ορθογραφίας από την πρώτη τάξη. Τουτό φανερώνει όχι απλώς την επιθυμία που έχουμε να πειθαρχήσουμε στο έπισημο 'Αναλυτικό Πρόγραμμα, αλλά περισσότερο φανερώνει τη βαθειά πίστι μας στη μεγάλη σημασία που δίνουμε στην ορθογραφική κατάρτιση των μαθητών μας. Τουτό δε έχει μεγαλύτερη σημασία, γιατί το ορθογραφικό πρόβλημα γίνεται πρώτα βίωμα δικό μας και τουτό αποτελεί την καλύτερη βάση για μια αποδοτικότερη και θετικότερη εξόρμηση προς επιτυχία του σκοπού μας. Πρέπει λοιπόν ν' αρχίζουμε τις ορθογραφικές ασκήσεις από την πρώτη τάξη κι' όπως σιγά σιγά θα συνεκτιμοποιείται το ορθογραφικό υλικό να προχωρούμε εξελικτικά από τάξεως εις τάξιν με βάση το υλικό που διδάσκουμε και με το όποιο κάθε μέρα συναναστρεφόμεθα.

ε) Διδακτικές γνώμες. Το πρότυπό μας από τους πρώτους μήνες της λειτουργίας του, έπεδίωξε ν' ανασύρει όσον το δυνατόν τα αίτια της άνορθογραφίας και να τα εξουδετερώσει αποτελεσματικότερα. Όλες οι τάξεις μας τότε ειρ-

γάζοντο κυρίως με την από μνήμης ορθογραφία, με το γνωστό τρόπο που άνα φέραμε παραπάνω. Οι μαθηταί δηλ. όλων των τάξεων απομνημόνευαν κατ' οίκον μια έως τρεις προτάσεις έκ του άναγνωστικού των και την έπομένην τις έγραφαν στο τετράδιο της ορθογραφίας των.

Οι καθημερινές διορθώσεις έφερναν εις φώς όλίγα μόν όρθ. λάθη, όταν το κείμενο ήταν διαβασμένο, πολλά δε όταν το κείμενο ήταν άγνωστο ή όταν ήταν θέμα ως έφαρμογή διδασχέντος μαθήματος γραμματικής. Το άξιοπαρατήρητο δε ήταν τουτό. Πολλοί καλοί μαθηταί με άξιόλογες έπιδόσεις στα γράμματα και με καλήν κρίσιν, παρουσίαζαν περισσότερα λάθη από άλλους συμμαθητάς των όλιγότερον εύφυεις. 'Επίσης τα απομνημονούμενα καθ' έκαστην ορθογραφικά κείμενα μετά παρέλευσιν όλίγων ήμερών, έλησμονούντο. Τουτό μάς έδειχνεν ότι, ένω ή άμεση μνήμη των μαθητών απέδιδε ίκανοποιητικά, ή διαρκής των τοιαύτη παρέμεινε ανάσκητη κι' ήταν καθυστερημένη. Λέξεις πολυσύχναστες όπως: Κοιμήθηκα, έξυπνησα, έπήγαμε, ήρθα, ήρθαμε, καθαρίζομαι, καθαρίζομε, της ήμερας, τις ήμέρες, είχα, είχαμε και πολλές άλλες περισσότερον εύχρηστες όπως είναι τα άρθρα κι' οι άντωνυμιες, γράφονταν λανθασμένα. Ο λόγος ήταν φανε-

ήλικίαν του για να εκθέσει κάτι που τον ένδιαφέρει, πολύ δε περισσότερον ν' αποφεύγει να παρενρίσκει από φόβον και συστολήν εις κύκλον τινά κοινωνικόν και να εκθέτη την γνώμην του ή να λαμβάνη μέρος εις τας συζητήσεις, βλέποντας μόνο τον «εαυτούλη του» πρέπει να εκλείψει διότι προδίδει έλειψιν σπουδαιότητας άρετών. Πόσες φορές δεν άκούμε τον σημερινόν 'Ελληνα να λέγη: «Δεν βαρύνεσαι καμμένη, άφου δεν το σκέφθηκε κανείς άλλος, τί, έγω θα το πώ; Τόν Πρόεδρο της Κοινότητος τί τον έχομε; Δεν βλέπει αυτός;»

Τέτοιες λοιπόν σπουδαίες και απαραίτητες άρετές, πρέπει να άποκτήση το άτομον σήμερα και μάλιστα από της μικρής ηλικίας, όποτε εύκολότερον άποκτώνται. Με την αύτενεργόν εις το σχολειόν εργασίαν και τας έλευθέρας άνακοινώσεις και συζητήσεις, συγκροτούμεν μικρόν κατά μικρόν ψυχικώς, πραγματικώς έλευθέρους ανθρώπους, γνησίους δημοκρατικούς πολίτας της 'Ελληνικής μας

'Ελευθέρας Πολιτείας, άνταξίους των προγόνων μας, οι όποιοι την έλευθερίαν της γνώμης και της βουλήσεως και το ένεργόν μέρος των καθ' έκαστον ατόμων εις τα κοινά πράγματα, είχαν εις έπιστήμην άναγάγει. 'Η προοδευμένη σημερινή 'Ελληνική μας Κοινωνία, έχει πραγματικήν άνάγκην τοιούτων έλευθέρων και δημοκρατικών χαρακτήρων, οι όποιοι θα διέπνυνται από το κοινωνικόν και όχι το άτομικιστικόν ίδανικόν και θα διαβλέπουν εις το συμφέρον του συνόλου το άτομικόν των τοιούτων. Μόνον ούτω δύναται να διατηρηθί και ν' άναπτυχθί το 'Εθνος μας. Με τας έλευθέρας εργασίας εις το σχολειόν, δημιουργούμεν όχι νευρόσπαστα, αλλά πραγματικούς ήθικούς χαρακτήρας με συγκροτημένην ψυχικήν όργάνωσιν, ίκανούς να άνταπεξέλθουν εις τον πολυσχιδή άγώνα της σημερινής ζωής, ώστε και το άτομον και την Πατρίδα να ώφελησουν.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ρός, πρώτον διότι οι μαθηταί μας δεν μελετούσαν ίκανοποιητικά στο σπίτι και δεύτερον διότι απέδιδαν περισσότερο άνάλογα με το μνημονικό τους τύπο. 'Επειδή δε με τις έλάχιστες ασκήσεις του σχολείου και με την πλημελή μελέτη του σπιτιού δεν άσκούνται ίκανοποιητικά οι μνημονικοί τύποι των μαθητών μας, τουτό κυρίως το ζήτημα έμελετήσαμε, με ποιόν τρόπο δηλ. θα προσαρμόσωμε τη διδασκαλία της ορθογραφίας στους μνημονικούς τύπους των μαθητών μας.

Είναι γενικώς σχεδόν παραδεδεγμένον, ότι ή ορθογραφική ικανότης των μαθητών στηρίζεται κυρίως στη δύναμη του μνημονικού τύπου ένός έκάστου. Είναι δε οι τύποι ούτοι ό άκουστικός, ό όπτικός, ό γραφικοκινητικός και ό μεικτός. 'Εκ τούτων ορθογραφούν περισσότερον όσοι άνήκουν στο όπτικό τύπο. Οι μαθηταί του τοιούτου τύπου από την πρώτη άκόμα τάξη παρουσιάζουν άξιόλογα σημεία ορθογραφικής ικανότητος. Οι τοιούτοι τύποι άρκει να βλέπουν περισσότερη ώρα τη λέξι κι' όλα γι' αυτούς θα πάνε καλά. 'Αλλά ένω αυτοί έχουν άνάγκην όπτικών ασκήσεων, οι άκουστικοί τύποι θέλουν όχι μόνο να βλέπουν αλλά και να άκούουν την ορθογραφία της λέξεως, οι γραφικοκινητικοί να την γράφουν και να την φτιάνουν με πηλό ή πλαστιλίνη, οι δε μεικτοί μνημονικοί τύποι τα θέλουν όλα. 'Επειδή δε στον τελευταίον μνημονικό τύπο άνήκουν οι περισσότεροι των μαθητών, το μάθημα τουτό πρέπει ν' άκολουθήση διδακτική πορεία που θα περιέχη όλα τα είδη των ασκήσεων.

ζ) Πηγές ορθογραφικού υλικού. Στην τάξη για ορθογραφικό υλικό παίρνουμε τις λέξεις ή τις φράσεις των άναγνωστικών ταινιών. 'Αργότερα όταν κάνωμε χρήσιν του 'Αλφαριθμητικού παίρνουμε λέξεις κι' άπ' αυτό. Στη Β' τάξη ορθογραφικό υλικό παίρνουμε από τις διδασκόμενες κατά την Ε.Σ.Δ. διδακτικές ένότητες ως και από το άναγνωστικό της τάξεως. Στις τάξεις Γ και Δ περισσότερον ορθογραφικό υλικό παίρνουμε από τις άναγνωστικές των ένότητες κι' όλιγότερον από τους κύκλους των διδασκόμενων άλλων μαθημάτων. Συνηθίζουν π.χ. οι μαθηταί μας να ορθογραφούν όνόματα προσώπων, χωρών πόλεων κλπ. των οποίων οι άνορθογραφίες γίνονται λίαν αισθητές.

Στις τάξεις Ε και ΣΤ χρησιμοποιούμε εύρύτερα δλόκληρο το ορθογραφικό υλικό των προηγούμενων τάξεων προσθέτοντες σ' αυτό λέξεις παρμένες από το άναγνωστικό, καθώς και από τα άλλα μαθήματα. Στις τάξεις αυτές παίρνουμε πολλές λέξεις και από τα τετράδια έργων.

η) Τί είναι τα τετράδια έργων. Τα

τετράδια έργων, όπως τηρούνται στο σχολείο μας, συνδυάζουν το έλευθερό ιχνογράφημα και τη φροντισμένη έκθεσι. Τα θέματα των είναι του άμέσου περιβάλλοντος των μαθητών, σχετικά πάντοτε με τα διδασκόμενα κατά την Ε.Σ.Δ. στις κατώτερες τάξεις. Στο άνω μέρος της σελίδος ιχνογραφείται το διδακτήριο π.χ. ή το τηλεγραφέιο ή το εργοστάσιο περί του οποίου έγινε λόγος. Στο κάτω δε μέρος της σελίδος έκαστος μαθητής εκθέτει με λεπτομέρειαν πάν ό,τι γνωρίζει για το ιχνογραφούμενο άντικείμενο. Τοιούτο ρόπως έχουμε ένα έπιμελημένο ιχνογράφημα και μια έκθεσι, περιγραφή συνήθως γύρω από τη μορφή του ιχνογραφουμένου ως και τη ζωή και την κίνησιν γύρω σ' αυτό. Τα τετράδια ταύτα τηρούνται ύφ' όλων των τάξεων και διαφυλάσσονται στο σχολείο.

θ) Διδακτική πορεία. Το ούτω πως έπιλεγόμενον ορθογραφικό υλικό έντάσσεται στην παρακάτω διδακτική πορεία, ή όποια ένω στις γενικές της γραμμές είναι ή ίδια από τάξεως εις τάξιν πλουτίζεται περισσότερο ως προς το έκφραστικό της μόνο μέρος.

Κατ' άρχην γράφομε τη λέξι, τις λέξεις ή τη φράσι, που θέλομε να μάθουν οι μαθηταί, στον πίνακα. Παραγγέλλομε κατόπιν να τις διαβάσουν έν χορῳ και κατά θρανία, έπιμένοντες να τις παρατηρούν καθ' όσον το διάστημα της άπαγγελίας των. 'Υστερα δύο ή και περισσότεροι μαθηταί λέγουν φωναχτά την ορθογραφίαν των λέξεων ως έξης: 'Εκκλησία π.χ. τό ε με έψιλον ψιλή, δύο κ, τό κλη μη ήτα και τό σι με ι δέξια. Καύπτωμε κατόπιν τις λέξεις στον πίνακα και καλούμε τους μαθητάς να τις γράψουν στα πρόχειρά των από μνήμης. 'Αποκαλύπτωμε έν συνέχεια τις λέξεις και κάνουν μόνοι των τον έλεγχο της ορθογραφίας. Μετά ταύτα παρουσιάζομε στους μαθητάς τις λέξεις γραμμένες στο μεγάλο χαρτόνι, που θα κολληθί στον τοίχο—Τούτο γίνεται μόνο στις δυό κατώτερες τάξεις—ένω αυτοί τις γράφουν στα δικά τους μικρά χαρτόνια που θα μπουν στα κουτιά τους. 'Ενα τέτοιο χαρτόνι έτοιμάζουν και για το κουτί της τάξεως. 'Όταν οι μαθημένες λέξεις περάσουν τις δέκα μπορεί ή τάξις να παίξη με εύχέρεια το παίγνιδι του ψαρέματος—νοείται ή Α' τάξις γιατί οι άλλες έχουν το ορθογραφικό υλικό της προηγούμενης—όπως το περιγράφη ό καθηγητής κ. Σακελλαρίου στο περιόδικό του «ό Προμηθεύς» έτος Α' τεύχος 3. Δηλ. ένας μαθητής παίρνει—ψαρεύει—μια μία τις λέξεις του κουτιού και τις δίνει στο δάσκαλο χωρίς να τις κοιτάξη. 'Ο δάσκαλος έκφωνεί τη λέξι που του δίνει ό μαθητής κι' εκείνος τη γράφει στον πίνακα.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ Ε.Σ.Δ)ΛΙΑΣ ΣΤΗ Β' ΤΑΞΗ*

ΤΟΥ Κ. ΚΩΝ)ΝΟΥ ΠΕΝΛΙΔΟΥ μετεκ. δ)λου

Α' Είσαγωγή. Κατά το λήξαν σχολικόν έτος ανέλαβουμε νά διδάξωμεν εις την Β' τάξιν με το σύστημα της Ε.Σ.Δ.

* 'Ημερολόγιον 'Εργασίας

'Εν τή Β' τάξει του 5)ξίου Δημοτ. Σχολείου Νεαπόλεως με το σύστημα της 'Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδ)λλίας. Συνταχθέν υπό του Κων)τίνου Πενλίδου μετεκπαιδευθέντος δημ)λου.

Οί τυχόν άνορθογραφίες σημειώνονται ως άποτυχίες του μαθητο) που παίζει. 'Εν συνεχεία γράφουμε τις λέξεις στον πίνακα έλλειπώς και καλούμε τους μαθητάς νά τις συμπληρώσουν.

'Αντί σχολείο γράφουμε π.χ. σχ—λ—ο κι' ο μαθητής καλείται νά συμπληρώση τά γράμματα που λείπουν. 'Όσο βλέπομε τους μαθητάς μας νά προωθούνται όρθογραφικά, προσθέτουμε και την άσκησιν του σχηματισμο) των προτάσεων. Δηλ. με τη βοήθεια των γνωστών λέξεων του κουτιο) της τάξεως σχηματίζουμε μικρές προτάσεις, τις όποιες υπαγορεύουμε στους μαθητάς μας με την άπαίτησιν νά τις όρθογραφο)ν. Με τις άσκήσεις αυτές έβεβαιώημεν, ότι οί μαθηταί της Αης τάξεως ήμπορο)ν ν' άφομοιώσουν όρθογραφικά 50—100 πολυσύχναστες λέξεις χωρίς ιδιαίτερες γραμματικές άσκήσεις έπ' α)τών. Βεβαίως οί μαθηταί της τάξεως α)της πρέπει νά μάθουν τά γράμματα, νά διακρίνουν τά φωνήεντα, τά διπλά φωνήεντα -ια (μηλιά), -ιες (μηλιές), -ιο (χωριό), ν' άναγνωρίζουν τους τόνους και τά πνεύματα και νά τά τοποθετο)ν όπου πρέπει. 'Όλ' α)τά με την κατάλληλη άσκησιν των μνημονικ)ν τύπων των μαθητών μας επιτυγχάνονται εύκολώτερα και συντομώτερα. Χρειάζεται μόνο ύπομονη, συχνή επανάληψις και ψυχική ήρεμία. Και τούς μέν όπτικούς τύπους άσκο)με με την παρατήρησιν, την ποικίλη άνάγνωσιν και την άπομνημόνευσιν του όρθογραφικο) ύλικο) των άκουστικούς με τη διπλή ή και τριπλή εκφώνησιν της όρθογραφίας των προς εκμάθησιν λέξεων, τους γραφικοκινητικούς με την ποικίλη γραφή και κατασκευή τούτων. Τούς δέ μικτούς—τοιούτοι δέ είναι οί περισσότεροι των μαθητών μας—δι' όλων των άνωτέρω άσκήσεων.

Στις δύο άνωτερες τάξεις εκτός των άσκήσεων τούτων προσθέτουμε και τις έξις: Στο στάδιο της έπεξεργασίας του

Συγχρόνως σκοπός μας ύπ)ρξεν νά πειραματισθώμεν έπ) του άνωτέρω συστήματος διά νά προσθέσωμεν και ήμεεις κάτι διά την εξακρίβωσιν της ώφελιμότητος ή μη τούτου εις το Δημοτικόν μας Σχολείον, του όποίου έτάχθηγεν έργάται.

'Από της ένάρξεως του σχολικο) έτους έπεδύθημεν όλοψύχως εις την έφαρμογήν της Ε.Σ. μεθόδου εις την Β' τάξιν και πιστεύομεν ότι κατωρθώσαμεν

ύλικο) ζητο)με από τους μαθητάς λέξεις συγγενείς προς τις μανθανόμενες. Διδάσκοντες π.χ. τη λέξι—κλειδί—ζητο)με νά μάς εύρουν τις συγγενείς προς α)τήν λέξεις κλειδών—κλειδωνιά—κλειδωμένος. 'Επίσης στο στάδιο της εκφράσεως προσθέτουμε εκτενέστερα όρθογραφικά θέματα, κάνουμε αντιγραφές κειμένων εκ του άναγνωστικο), υπαγορεύουμε θέματα εκ της Γραμματικής, αντιγράφουμε διωρθωμένες τις λέξεις των εκθέσεων, γίνεται δέ γραμματική έπεξεργασία των περισσότερων εκ των λέξεων τούτων.

Μ' α)τό τον τρόπο της όρθογραφικής διδασκαλίας είναι δυνατόν οί μαθηταί της Αης τάξεως νά μάθουν νά όρθογραφο)ν 100 λέξεις, της Βας 150 της Γ και Δ ως 700 και της Ε και ΣΤ ως 1000 λέξεις.

Σε γενικές γραμμές ή πορεία της διδασκαλίας της όρθογραφίας είναι ή κάτωθι:

α. Παρουσίασις του όρθογραφικο) ύλικο) στον πίνακα και στα χαρτόνα του τοίχου (αί λέξεις γράφονται στον τύπο που άπαντο)ν).

β. 'Ανάγνωσις του όρθογραφικο) ύλικο) έν χορ) και καθ' όμάδας.

γ. 'Εκφώνησις της όρθογραφίας των λέξεων.

δ. 'Αντιγραφή τούτων στα τετράδια και τις κάρτες των.

ε. Γραφή των λέξεων από μνήμης και διόρθωσις τούτης.

ςτ. Συμπλήρωσις έλλειπών λέξεων.

ς. Εύρεσις συγγενών προς α)τάς λέξεων.

η. Κατασκευή των λέξεων (πηλός—πλαστιλίη).

θ. Γραφή κατ' υπαγόρευσιν σχετικο) θέματος.

ι. Κατάταξις των λέξεων στο τετράδιο της όρθογραφίας των. (Αί λέξεις κατατάσσονται στον τύπο που άπαντο)ν).

Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

νά επιτύχωμεν λαμπρά άποτελέσματα. Αί καταρτισθείσαι ένότητες κατά την άρχήν του σχολικο) έτους είχαν ο)τω:

Μην 'Οκτώβριος

1. Το σχολείο μας, 1. Το φθινόπωρον, 3. Εύκαιριακή ένότης ο τρύγος, 4. 'Η έορτή της Σημίας, 5. Εύκαιριακή ένότητες 'Αγίου Δημητρίου και 'Εθνικής έορτης 28ης 'Οκτωβρίου, 6. 'Ανακεφαλαίωσις ύλης 'Οκτωβρίου έμπέδωσις, 'Ασκήσεις.

Μην Νοέμβριος

1. Το σπίτι μας (οικογένεια), 2. 'Ο δρόμος, ή αγορά, ή πλατεία του χωριο), οί βρύσεις, 3. 'Η 'Εκκλησία του χωριο) μας, 4. Οί στρατώνες και το Νοσοκομείο, 5 Προσανατολισμός πάντων τούτων έν σχέσει προς άλλα και προς το σχολείο. Σημεία όρίζοντος.

6 Εύκαιριακή ένότης Εισόδια της Θεοτόκου.

'Ανακεφαλαίωσις ύλης Νοεμβρίου.

Μην Δεκέμβριος

1. 'Ο Χειμών, 2. 'Αγιος Νικόλαος, ένότης εύκαιριακή, 3. Τα Χριστούγεννα, 4. 'Η πρωτοχρονιά, 5. 'Ανακεφαλαίωσις δι' έορτης Χριστούγεννων.

Μην 'Ιανουάριος

1. 'Ανακοινώσεις εκ των διακοπών, 2. Το νέον έτος. Μήνες, ήμέρες, εβδομάδες ώραι, λεπτά δευτερόλεπτα, 3. 'Αγιος 'Αθανάσιος εύκαιριακ)ς, 4. 'Ασθένειαι προερχόμεναι εκ του ψύχους, 5. Εύκαιριακ)ς, 4. 'Ασθένειαι προερχόμεναι εκ του ψύχους, 5. Εύκαιριακή ένότης, Οί τρεις 'Ιεράρχαι, 'Ανακεφαλαίωσις.

Μην Φεβρουάριος

1. 'Η έορτή της μητέρας, 2. Το χωριό μας, 3. 'Η συγκοινωνία με τά γύρω χωριά. Συγκοινωνιακά μέσα, 4. 'Ο ποταμός 'Αλιάκμων τον χειμ)να, 5. Αί έορταί των άπόκρεω, 6. Τα μαθητικά συσσίτια, 'Ανακεφαλαίωσις.

Μην Μάρτιος

1. Τα γύρω χωριά. Θέσις και προσανατολισμός των έν σχέσει με το χωριό μας, 2. 'Η άνοιξις, 3. 'Η έορτή της 25ης Μαρτίου, 'Ανακεφαλαίωσις.

Μην 'Απρίλιος

1. Αί άρχαι του χωριο) μας, 2. 'Εορτή 'Αγίου Γεωργίου εύκαιριακ)ς, 3. Το Πάσχα, 'Ανακεφαλαίωσις.

Μην Μάιος

1. 'Εντυπώσεις, ήθη και έθιμα από τάς έορτάς του Πάσχα, 2. 'Η 'Εξοχή, 3. Το δάσος, 4. Το λειβάδι, 5. 'Ο 'Αγιος Κων)τίνος εύκαιριακ)ς, 'Ανακεφαλαίωσις.

Μην 'Ιούνιος

1. Τα έπαγγέλματα, 2. Το καλοκαίρι, 3. 'Ασθένειαι κατά το θέρος, 4. Αί γυμναστικά επιδείξεις, 5. Αί Μαθητικά κατασκηνώσεις, 6. Αί διακοπαί, ή σχολική τελετή, 'Ανακεφαλαίωσις.

Βάσει των ένότητων τούτων άρχισαμεν την εργασίαν μας άμέσως μετά την 3ην 'Οκτωβρίου. Πάσαι σχεδόν αί ένότητες έδιδάχθησαν κανονικ)ς με μικράς μόνον παραλλαγάς, όπως λ.χ. ή άνοιξις μετεφέρθη εις τον 'Απρίλιον λόγω της συνεχίσεως του χειμ)νος κατά τον Μάρτιον.

Α' 'Εβδομάς 3—8 'Οκτωβρίου 1955

8—9. 'Η φύσις είναι φθινοπωρινή. Συνεχίς βροχαί, πτώσις της θερμοκρασίας, πτώσις των φύλλων, των δένδρων, ή σπορά του σίτου, ο τρύγος και τόσαι άλλαι εργασίαι προετοιμάζομεν εις τοιο)τον βαθμόν τους μαθητάς, ώστε συνεχ)ς νά ενδιαφέρονται διά τά ζητήματα τα)τα.

Νομίζομεν, ότι πλην της ένότητος α)της και πολλαί άλλαι δυνατόν νά εξετασθ)σι ως λ.χ. το σχολείο, έναρξις μαθημάτων κλπ. αλλά εις την ψυχ)ν των μαθητών κυριαρχο)ν τάς ήμέρας α)τάς τοια)τα βιώματα, τά όποια μάς αναγκάζουν νά αντιπαρέλθωμεν, όλα τά άνωτέρω ζητήματα και νά αρχίσωμεν νά εξετάζωμεν την ένότητα «φθινόπωρον». Πάρα πολλά γεγον)τα έχουν νά διηγηθο)ν οί μαθηταί μας. 'Αφ) άκούσωμεν όλους προσεκτικ)ς αρχίζομεν νά κατατάσσωμεν κατά σειράν εξετάσεως τά ζητήματα, τά όποια θά μάς άπασχολήσουν.

9—10. Τοια)τα ζητήματα καταγράφουν οί μαθηταί εις τά τετράδιά των τά έξις:

1. Π)ς είναι ο καιρός το φθινόπωρον, 2. Π)ς είναι τά δένδρα, τά χωράφια, τά άμπέλια, τά δάση, 3. Προετοιμασίες και εργασίες του φθινοπ)ρου.

4. 'Ο τρύγος τ)ρα το φθινόπωρον, 5. 'Ο γεωργός σπέρνει, 6. Φρούτα και λαχανικά το φθινόπωρο, 7. 'Ενδυμασίαι, προετοιμασίαι κατοικίας, στάβλου, αποθήκης κλπ.

8. Το χωριό μας το φθινόπωρον, 9. 'Ασθένειαι κατά το φθινόπωρον. Προφύλαξις.

10. Οί Μήνες του φθινοπ)ρου, 10—11. 'Επειδή ή άναγνωστική ικαν)ς.

της τῶν μαθητῶν εἶναι πενιχρά, διὰ τοῦτο γίνονται διάφοροι προσκλήσεις διὰ γραφῆς ἐπὶ τοῦ πίνακος γνωστῶν λέξεων καὶ φράσεων καὶ ἀναγνώσεως αὐτῶν. Τοιαῦτα εἶναι: α) Τὸ φθινόπωρον εἶναι μία ἐποχὴ τοῦ ἔτους. β) Τὸ φθινόπωρον βρέχει. γ) Οἱ γεωργοὶ ἀρχισαν νὰ σπέρνουν τὰ χωράφια τους. δ) Τὰ σταφύλια ὠριμάζουν. ε) Ὁ ἥλιος χάνεται συχνὰ πίσω ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ σύννεφα, κλπ.

11—12. Γίνεται ἀσκήσις γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως τῶν ἀνωτέρω προτάσεων. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐγγείρονται καὶ κατὰ σειρὰν γράφουν καὶ ἀναγιγνώσκουν ὠρισμένας ἐξ αὐτῶν.

M.M.

Γίνονται ὠρισμένοι ἀσκήσεις εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου ὑπὸ τύπον μύθων ἢ πετάγματα πτηνῶν, μετὰ τὴν σπορὰν τῶν ἀγρῶν κλπ.

Τρίτη 4 Ὀκτωβρίου

8—9. Οἱ μαθηταὶ μας σήμερον ἔψεραν φύλλα διαφόρων δένδρων. Γίνεται συζήτης περὶ τῶν φύλλων κατὰ τὴν ἀνοιξιν, τὸ θέρος καὶ τώρα τὸ φθινόπωρον. Ἐξάγεται ἡ πρότασις. «Τὰ φύλλα τῶν δένδρων κατὰ τὸ φθινόπωρον κιτρινίζουν καὶ πέφτουν». Ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἀναγιγνώσκουν τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ τὴν γράφουν εἰς τὰ τετράδιά των.

9—10. Κατὰ τὴν αὐτὴν γίνεται χωρισμὸς τῆς προτάσεως εἰς λέξεις, συλλαβὰς καὶ γράμματα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ γίνεται γραφὴ τῶν 24 γραμμάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κεφαλαίων καὶ μικρῶν.

10—11. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν 24 γραμμάτων γίνεται ἀριθμῆσις κατ' ἀνιούσαν κλίμακα ἀπὸ τὸ 1—24.

Ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦν καὶ γράφουν τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τὸ 1—24.

11—12. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν συνεχίζεται ἡ γραφὴ καὶ ἀριθμῆσις ἀπὸ τὸ 1—24. Γίνονται κατόπιν ἀσκήσεις προσθέσεως ἀνὰ ἓν κατ' ἀνιούσαν κλίμακα ἥτοι $1+1=2$, $2+1=3$ κλπ. Δίδονται τὰ σημεία τῆς προσθέσεως καὶ τοῦ ἴσου.

M.M.

Οἱ μαθηταὶ κατασκευάζουν μετὰ πλᾶστιλίνην διάφορα σχέδια φύλλων. Ἐπίσης κεντοῦν εἰς χαρτονάκια διάφορα φύλλα ἐκ γνωστῶν φυτῶν.

Τετάρτη 5 Ὀκτωβρίου

Δὲν ἐγένετο μάθημα λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐγένετο σχετικὴ ὁμιλία εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ ἐκλιπόντος ἀνδρός.

Πέμπτη 6 Ὀκτωβρίου

8—9. Καλῶ τοὺς μαθητὰς νὰ μετὰ προ-σέξουν.

Ἀνοίγω τὸ ἀναγνωστικὸν εἰς τὴν σελ. 65 καὶ ἀναγιγνώσκω ἀργὰ καὶ καλισταθητικὰ τὸ ποιηματάκι «Τὸ φθινόπωρον». Καὶ ἐκ δευτέρου ἐπαναλαμβάνω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ποιήματος καὶ ζητῶ ἀπὸ ἑνα μαθητὴν νὰ διηγηθῇ δι' ὀλίγων τὸ νόημα. Οἱ λοιποὶ παρακολουθοῦν. Διόρθωσις γίνεται μόνον εἰς τὸ τέλος.

9—10. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ζητοῦμεν νὰ ἀναγνώσουν οἱ μαθηταὶ μας σιωπηρῶς τὸ ποίημα ἵνα ἀποκτήσουν ἀναγνωστικὴν εὐχέρειαν. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν των νὰ εὗρουν καὶ νὰ σημειώσουν πᾶν, ὅ,τι δὲν γνωρίζουν ἢ κατὰ τὸ ὅποιον τοὺς ἐνδιαφέρει, τοὺς κάμει ἐντύπωσιν κλπ.

Πράγματι λύνονται ὅλαι αἱ ἀπορίαι διὰ συζητήσεως, ἐξηγοῦνται αἱ ἄγνωστοι λέξεις καὶ ἐν τέλει διατυπώνονται αἱ ἐντυπώσεις καὶ ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἐν κατακλείδι ἀναγιγνώσκουμεν καλαισθητικῶς τὸ ποίημα δι' ἄλλην μίαν φορὰν πρὸς σύνδεσιν τῆς τεμαχισθεῖσης ἐννοίας. Πρὸς ἐξάσκησιν εἰς τὴν καλλιγραφίαν καὶ ὀρθογραφίαν ἀναθέτομεν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ γράψουν 2 στίχους κατ' οἶκον.

10—11. Ἐκ τοῦ ἀναρτηθέντος πίνακος τῶν γραμμάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὁρμώμενοι ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν γίνεται ἀριθμῆσις κατὰ κατιούσαν κλίμακα ἀπὸ τὸ 20—0. Κατόπιν γίνεται ἀνιούσα καὶ κατιούσα ἀριθμῆσις ἀφήνοντες ἐνδιάμεσως ἕνα, δύο ἀριθμοὺς κλπ.

11—12. Οἱ μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως ἐργαζόμενοι σιωπηρῶς ἀναγράφουν εἰς τὰ τετράδια τῆς ἀριθμητικῆς των τὰς ἀνωτέρω ἀσκήσεις.

Ἡμεῖς ἐργαζόμεθα μετὰ τὴν Δ' τάξιν. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν κάμνομεν ἀριθμητικὴν. Διδάσκουμεν ἐποπτικῶς τὴν ἐννοίαν τῆς μονάδος, τῆς δεκάδος καὶ τῆς ἑκατοντάδος.

M.M.

Ἐλεύθεροι ἱχνογραφῆσις ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τεμαχίου τὸ φθινόπωρον. Ἄλλοι παριστοῦν φύλλα νὰ πίπτουν, ἄλλοι τὰ πουλιά νὰ φεύγουν, ἄλλοι ἀνθρώπους νὰ κρατοῦν ἀλεξιβρόχια κλπ.

Παρασκευὴ 7 Ὀκτωβρίου

Δὲν ἐγένετο μάθημα λόγῳ ταφῆς τοῦ νεκροῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Σάββατον 8 Ὀκτωβρίου

8—9. Σήμερον εἰς ὅλους τοὺς μαθητὰς μας εἶναι διάχυτος ἡ ἐπιθυμία νὰ συζη-

Ο ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ

ὑπὸ ΚΩΝ.ΝΟΥ ΧΑΝΙΩΤΟΥ, ΜΕΤΕΚ. ΔΗΜ.ΛΟΥ

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Δὲν εἶναι ὀρθόν, οὔτε συμφέρον, οὔτε δίκαιον νὰ ἐξαντλεῖται ἡ μέριμνα τῶν ἐκπαιδευτικῶν παραγόντων στὴν κλασσικὴ παιδεία, ὅταν ἔχει κορεσθῇ ἐπικινδύνως ἡ τάξις τῶν ἀνευ ἐργασίας ἀφοιτῶν τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν τῆς μέσης παιδείας σχολείων καὶ ἀσκεῖται μίαν ἐθνοκτόνος διαβρωτικὴ φθορὰ στὰ σώματα καὶ στὴς συνειδήσεις τῆς ἀπροστατεύτου καὶ ἀνέργου νεολαίας. Καὶ γίνονται αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδῶ τὴν στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν στὰ προηγμένα κράτη, ὅπως πληροφορούμεθα, ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις θεωρεῖται βασικὸς μοχλὸς τῆς οἰκονομικῆς των ἀνορθώσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς των ἰσορροπήσεως καὶ λαμβάνονται ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς καὶ τὴν πληρεστέρα ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς τῆς.

Πίναξ 9ος

Κατανομὴ τῶν θεωρητικῶν μελετῶν Ε.Π. κατὰ τὴν γλωσσικὴν των διατύπωσιν.

Γλῶσσα	Σύνολον μελετῶν
Δημοτικὴ	135 ἥτοι 68 %
Καθαρεύουσα	95 ἥτοι 32 %
	230

τήσωμεν διὰ τὸν τρύγο. Λόγῳ τῆς κακοκαιρίας ἀρχισαν ὁ τρύγος κάπως ἀντικανονικῶς εἰς τὴν περιοχὴν μας. Σποραδικῶς ἤδη ἔχει ἀρχίσει ὁ τρύγος.

Τοῦτο μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας νὰ ἀναγράφουν τὸ θέμα εἰς τὸ τετράδιον θεμάτων διὰ συζήτησιν. Διότι ἦτο ἀδύνατον καθημερινῶς νὰ ἐξετάζωμεν τὸ πλῆθος τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα προέβαλλον οἱ μαθηταὶ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἀποσυμφορησις τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ προσδοκία ἐγεννᾶτο εἰς τοὺς μαθητὰς, ὅταν ἐγνώριζον, ὅτι τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἀνέγραψαν εἰς τὸ τετράδιον των θὰ ἐξετασθῇ μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ἀσχοληθῶμεν μετὰ τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζαμεν μέχρις ἀποπερατώσεώς του.

9—10. Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ, ἀνεγνώσαμεν τὴν ἐνότητα τῆς σελίδος 65 «Στὸ περιβόλι τοῦ θεοῦ». Ἐγένετο συζήτησις διὰ τὰ φρούτα τοῦ φθινοπώρου καὶ οἱ

ἔθεωρήσαμε ὡς ἐνδιαφέρουσα τὴν ἔρευνα τῶν δημοσιευθεῶν θεωρητικῶν μελετῶν στὸν Ε.Π. τύπου καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως. Ἐξ αὐτῆς προκύπτει ὁ ἀνωτέρω πίναξ. Ἀπὸ τὴν προσεκτικὴ ἐρμηνεία τῶν ἀριθμητικῶν δεδομένων του συνάγονται τὰ ἀκόλουθα πορίσματα:

1) Ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα κατακτᾷ συνεχῶς ἔδαφος καὶ στὴν Παιδαγωγικὴ Ἐπιστήμην κατὰ τρόπον ἀλματώδη, ἀφοῦ οἱ 135 μελέτες, ποὺ καλύπτουν ποσοστὸν 68 % ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν 230 μελετῶν, εἶναι διατυπωμένες στὸ τυπικὸ τῆς. Συνεπῶς, ἡμποροῦμε νὰ ἰσχυρισθῶμε, ὅτι τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν διδασκάλων ἀποδέχεται καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς προσφορὸν γλωσσικὸ ὄργανον στὴς ἐπιστημονικὲς του ἐπεξεργασίας. ἀνακοινώσεις καὶ διατριβὲς ἐπὶ παιδαγωγικῶν θεμάτων τῇ Δημοτικῇ γλῶσσᾳ. Ἀσήμαντη μειοψηφία χρησιμοποιεῖ τὴν καθαρεύουσα εἴτε ἀπὸ ὑπερτροφικὸ συντηρητικὸ πνεῦμα, εἴτε γιὰ τὴν σκόπιμη ἀποφυγὴ ἐπικρίσεων καὶ ὑποτιμητικῶν ἐκδηλώσεων προϊσταμένων καὶ, ἀκόμη, εἴτε γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ἀποδόσεως ἐπιπλάστου βαρύτητος στὴς ἀπόψεις των, μετὰ τὴν ὁποίαν, ἐξ ἄλλου, πολλὰ μορφωτικὰ κενὰ καλύπτονται συνήθως, διότι ἐπιτυγχάνουν νὰ

μαθηταὶ περιέγραψαν ὠρισμένα τὰ ὁποῖα εἶχον φέρει μεθ' ἑαυτῶν.

Μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐπικόλλησις εἰκόνων φθινοπωρινῶν φρούτων εἰς τὴν ἐνότητα φθινοπώρου.

10—11. Μετὰ τοὺς καρποὺς τοὺς ὁποίους εἶχον οἱ μαθηταὶ καὶ μετὰ τὴν ἀγοράν, τὴν πώλησιν κλπ. φρούτων ἐγένοντο προσθαφαιρέσεις μέχρι τοῦ 30.

11—12. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν γίνεται ἱχνογραφῆσις τῶν φρούτων τοῦ φθινοπώρου. Ἐπίσης κατεσχέσθησαν τοιαῦτα μετὰ πλᾶστιλίνην.

Κατὰ τὰ τελευταῖα λεπτὰ τῆς ὥρας συνεστήθη εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ ἔλθουν τὴν ἐπομένην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰ ὠραία λόγια τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνεφέραμεν ὀλίγα τινὰ λίαν ἀπλῶς.

Ἐν τέλει διευτρώθη αὐτοσχέδιος προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸν νὰ φυλάγῃ τὸν καλὸν γεωργὸν ὁ ὁποῖος ἐργάζεται νυχθημερὸν διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὰ πλοῦσια ἀγαθὰ τῶν κόπων του.

(συνεχίζεται)

έντοπιζούν την προσοχή των αναγνώστων στην εκτίμηση της μορφής του γραπτού κειμένου. Καί

2) Η κυρία άρθρογραφία των δύο διδασκαλικών έφημερίδων συντάσσεται στην Καθαρεύουσα για λόγους γλωσσικών πεποιθήσεων των υπευθύνων ή από συνδικαλιστική σκοπιμότητα.

Ως γενικών πόρισμα ήμπορεί να διατυπωθή ό ισχυρισμός, ότι ή Δημοτική γλώσσα όριστικοποιείται ως όργανο έπιστημονικής έρεύνης στην Παιδαγωγική Έπιστήμη και βαίνει όλοταχώς προς την τελική της μορφοποίηση με την παρατηρούμενη διάθεση προς άποβολή των ιδιοτισμών και των γραμματικών άκροτήτων από τους εκπαιδευτικούς.

Πίναξ 10ος

Κατάταξις ρών δημοσιευμάτων του Ε.Π. κατά την συγγραφήν των προέλευσις.

Έπαγγέλματα συγγραφέων

Διδάσκαλοι	239	ήτοι	47 %	58 %
Έπιθ)ται Στοιχειώδους Έκπ)σεως	61	>	12 %	
Ανώτατοι ύπάλληλοι...	59	>	11 %	
Παιδαγωγοί άνεγνωρισμένοι	45	>	9 %	
Διευθ)νται Έπ)νται Π. Ακαδημ.	28	>	7 %	
Καθηγηται του Πανεπιστημίου	22	>	6 %	28 %
Έκπαιδευτικοί Σύμβουλοι	19	>	4 %	
Ιατροί	8	>	2 %	
Αγνώστου προελεύσεως	7			
Υπουργοί	2			
Δικηγόροι	1			
σύνολον	491			

Από τό σύνολο των 635 δημοσιευμάτων δέν έλήφθησαν ύπ' όψιν στόν παρόντα πίνακα 8 μεταφραστικά κείμενα, 80 βιβλιοκρισίες, 47 πορίσματα Παιδαγ. Συνεδρίων και 9 ειδήσεις διεθνούς Έκπαιδ. Κινήσεως, διότι δέν άποσελούν ουσιώδη κριτήρια συγγραφικής προσφοράς.

Πορίσματα άπορρέοντα από τόν άνωτέρω πίνακα είναι τά έξης :

1) Τά 47 % των δημοσιευμάτων, ήτοι τό ήμισυ περίπου αυτών, ανήκουν σε διδασκάλους. Η διαπίστωση αυτή άποδεικνύει πειστικώς την άκόρεστη φιλομάθεια και την αξιέπαινη συγγραφική δραστηριότητα των λειτουργών της παιδείας του λαού.

Ακολουθούν οι έπόπται της Στοιχ. Έκπ)σεως με ίκανοποιητικό ποσοστό 12 %. Τοιουτοτρόπως διδάσκαλοι και Έπιθ)ται, που είναι και οι κυρίως υπεύθυνοι παράγοντες, από τους όποιους έξαρτάται άμέσως ή άπόδοσις και ή έξύψωσις της Στοιχ. Έκπ)σεως, καλύπτουν τά 59 % επί των 491 δημοσιευμάτων.

2) Οι άνώτεροι Υπάλληλοι άρμοδιότητος Υπουργείου Παιδείας (στους όποιους συμπεριλαμβάνονται και οι καθηγηται Μ. Έκπ)σεως) κατέχουν την τρίτην

θέσι μέσα στο ποσοστό δημοσιευμάτων με ποσοστό 11 %.

3) Έπαρκής θεωρείται και ή συγγραφική προσφορά των Παιδαγωγών των Διευθ)ντών, και Υποδ)ντών των Π. Ακαδημιών, των Καθηγητών των Παν)μίων, των Έκ. Συμβούλων και των Ιατρών, των όποιων τό συνολικό ποσοστό δημοσιευμάτων άνέρχεται σε 28 %.

4) Η συμμετοχή συγγραφέων στο Ε.Π. τύπο μη άμέσως υπευθύνων για τό έργο των Δημοτ. Σχολείων μας με ποσοστό 39 % (28+11) άποδεικνύει περιτράνως την άνησυχνητική έκτασι που προσλαμβάνουν στην κοινωνία τά προβλήματα της άγωγής της νεολαίας. Η διαφωτιστική συνεργασία των έξωσχολικών αυτών πνευματικών παραγόντων είναι πολυτιμότερη και συντελεί κατά θετικό τρόπο στην ευρύτερα έπιμόρφωσι

Σύνολον δημοσιευμάτων

239	ήτοι	47 %	58 %
61	>	12 %	
59	>	11 %	
45	>	9 %	
28	>	7 %	
22	>	6 %	28 %
19	>	4 %	
8	>	2 %	
7			
2			
1			
σύνολον	491		

(έπαγγελματική) των διδασκάλων. Καί

5) Οι δημοσιευθείσες 2 όμιλίες Υπουργών της Παιδείας και ή άναδημοσίευσι στο Ε.Π. τύπου άρθρου ένδός δικηγόρου θεωρούνται ως συνεργασίες συμπωματικές, διότι δέν προέρχονται από σκόπιμη διάθεσι προσφοράς διαφωτιστικών γνώσεων στους διδασκάλους. Αίσθησι κάνει ή άπουσία συνεργασιών ειδικών ψυχολόγων, γεωπόνων και κληρικών, οι όποιοι πολλά ήμπορούν να προσφέρουν δημοσιογραφικώς δια Ε.Π. τύπου στους εργάτας της Δημ. Έκπαιδεύσεως.

Πρίν προβούμε στη γενική συγκεκριμενολογία των άναπτυχθέντων άνωτέρω πορισμάτων, που συνήχθησαν από 10 πίνακας, κρίνομε σκόπιμο να ύπομνήσωμεν, ότι στόν Ε.Π. τύπο κατεχωρήθησαν έκτός από τις 635 συνεργασίες, που αναφέραμε στόν δον πίνακα, και πλήθος άλλων δημοσιευμάτων, περιεκτικών, δευτερευούσης σημασίας. Αυτά αναφέρονται κυρίως στην έξυπνότητα διαφόρων άτομικών ύποθέσεων και στην πληροφοριακή ένημέρωσι των συνδρομητών - αναγνώστών, στις ανδικαλιστικές διεκδικήσεις, στην κίνησι του παιδαγωγικού βιβλίου κλπ. και καλύπτουν περίπου 150 σελίδες. Εί-

ναι : σχόλια, άγγελίες, ειδήσεις, έρανοι, πληροφορίες, έντυπώσεις ταξιδιών, έγκύκλιες (Υπουργών, Έκ. Συμβούλων, Έπιθ)τών, Συλλόγων), άποσπάσματα Σχ. Έφορειών, άλληλογραφία, εύχετήρια, εύχαριστήρια, νεκρολογίες, ανακοινώσεις (προαγωγών, μεταθέσεων, διαγωνισμών, έρανικών άποτελεσμάτων κλπ.), άναδημοσιεύσεις σχολίων του καθημερινού τύπου, Νομοθετικά Διατάγματα, συνελεύσεις Συλλόγων, έκθέσεις πεπραγμένων, εισηγήσεις, ύπομνήματα, σχέδια καταστατικών, προσφωνήσεις, προσκλήσεις κλπ. κλπ. Η δημοσίευσις τέτοιων κειμένων δίδει και μίαν ειδικώτερα άποστολή στόν Ε.Π. τύπο, ως γνωστόν, που την στερούνται τά άυτότελη έπιστημονικά συγγράμματα από του καθιστούν πλεονεκτικώτερο από της άπόψεως αύτης μορφωτικό μέσο.

IV. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διατύπωσις συνοπτικών συμπερασμάτων άποτελεί την κατακλείδα της παρούσης εργασίας μας. Μία άνακεφαλαίωσι όλων των επί μέρους πορισμάτων φρονούμεν, ότι είναι απαραίτητη, για να δυνηθούμε κατά τόν βραχύτερο τρόπο να χαρακτηρίσωμε την ένεστώσα κατάσταση του Ε.Π. τύπου της χώρας μας, να αξιολογήσωμε τό έργο του, να διαπιστώσωμε τις έλλείψεις του και να άποκριθούμε, τελικώς, στο έρώτημα, που έθέσαμε με προβληματική μορφή στο δεύτερο κεφάλαιο της προκειμένης μελέτης και που άφορά την εκπλήρωσι της άποστολής του. Έτσι νομίζομεν, ότι θα είμεθα συνεπείς και μεθοδολογικώς στην πορεία της έρεύνης μας.

Τέτοια συνοπτικά συμπεράσματα, που έξάγονται από τά πορίσματα των παρατιμένων πινάκων, είναι τά κατωτέρω :

1) Ο Ε.Π. τύπος φιλοξενεί περισσοτέρα δημοσιογραφική ύλη για τά συμφέροντα των λειτουργών της.

2) Τό μεγαλύτερο ποσοστό της κυρίας άρθρογραφίας του άσχολείται κυρίως με Έκπαιδευτικά ζητήματα και όλιγώτερα είναι τά συνδικαλιστικού περιεχομένου άρθρα.

3) Δημοσιεύεται ποικίλη ύλη μεγίστης μορφωτικής αξίας.

4) Τά περισσότερα δημοσιεύματα άφορου προβλήματα της θεωρητικής Παιδαγωγικής της όποιας ή κατοχή δέν είναι πλήρης στους περισσότερους λειτουργούς.

5) Τά 65 % των θεωρητικών μελετών

ανήκουν στις κύριες Παιδαγ. Έπί)μες.

6) Ικανοποιητικά είναι τά τά δημοσιεύματα εις αριθμόν, τά σχετιζόμενα με την μόρφωσι και την έπιμόρφωσι των διδασκάλων και των Έπιθ)τών.

7) Έλάχιστες μελέτες έδημοσιεύθησαν για την διοίκηση, την όργάνωσι και την Έποπτεία της Έκπ)σεως.

8) Έλαχιστότατες είναι οι μελέτες οι σχετικές με την φιλοσοφία της άγωγής.

9) Έπαρκείς είναι οι δημοσιευθείσες μελέτες για τά προβλήματα της Σχολ. Υγιεινής.

10) Με τη δημοσίευσι πορισμάτων πολλών Παιδαγ. Συνεδρίων προωθείται ή συλλογική έρευνα βασικών θεμάτων της διδακτικής.

11) Οι δημοσιευθείσες β.ογραφίες συντελούν στην έποικοδομητική άναδίφηση της ιστορίας της Παιδαγωγικής.

12) Η έκτεταμένη βιβλιοκρισία καλλιεργεί την άπομάκρυνσι της δογματικής σκέψεως, συντελεί γονίμως στην έδραίωσι δημιουργικής διαθέσεως και συνειδητοποιεί την άνάγκη της έρευνητικής άντιμετωπίσεως των ζητημάτων της έκπαιδεύσεως.

13) Η ένημέρωσις στην διεθνή έκπαιδ. κίνησι βοηθεί σημαντικώτατα την έπιτάχυνσι του συγχρονισμού των μεθόδων εργασίας και της όργανώσεως της έκπαιδεύσεως, άν και είναι άνεπαρκής.

14) Η δημοσίευσις πρακτικών έφαρμογών ένθαρρύνει την σύντομη πρακτική άξιοποίησι των άνωτάτων θεωρητικών έπιτευγμάτων των Παιδ. Έπιστημών.

15) Έλλιπεστάτη είναι ή προσφορά του Ε—Π. τύπου στην έρευνα προβλημάτων μεθοδολογικών.

16) Δέν κατεχωρήθησαν μελέτες για την προσχολική και την μετασχολική άγωγή έπαρκείς και έμπεριστάτωμένες.

17) Παρέχει άρκετή είδησιογραφική ύλη.

18) Τά εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά προβλήματα άντιμετωπίζονται περισσότερο θεωρητικώς.

19) Ο περιοδικός Ε.Π. τύπος διαποτίζεται ολοκληρωτικώς με τό πνεύμα της συγχρόνου άγωγής και με άνακαινιστικές τάσεις.

20) Ο μεταρρυθμιστικός και άναπλαστικός τόνος και τό αίσιόδοξο πνεύμα είναι τά χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματα του, και ή θετικώτερα έγγύησι για τη βελτίωσι και τη άνοδο της Στοιχ. Έκπ)σεως.

21) Δεν εκδίδεται ιδιαίτερος τύπος για τα προβλήματα της Θεραπευτικής Παιδαγωγικής, της Ψυχολογίας, των προτύπων σχολείων και της παιδικής φιλολογίας.

22) Η επαγγελματική εκπαίδευσι ούσιαστικός ηγνοήθη από τον Ε.Π. τύπο

23) Ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η βιολογία δεν κατέλαβαν την θέση των στον περιοδικό Ε.Π. τύπο.

24) Είναι αίσθητή η έλλειψις συνεργασίας έξωεκπαιδευτικών παραγόντων διανοουμένων και ειδικών ψυχολόγων.

25) Ο Ε.Π. τύπος έχει στις διευθύνσεις του εκπροσώπους των λειτουργιών όλων των βαθμίδων της Έκ. Ιεραρχίας, μεταξύ των οποίων υπερέχουν αριθμητικώς οι των διδασκάλων, ως είναι φυσικόν.

26) Συνεργάτες δημοσιογράφοι είναι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων με σημαντική υπεροχή των διδασκάλων.

27) Τα 59 ο) των δημοσιευμάτων ανήκουν στους λειτουργούς και έμπους της Στοιχειώδους Έκπ)σεως και τα 39 ο) σε ανωτέρους και ανωτάτους έκπ)κούς και σε Ιατρούς.

28) Η Δημοτική γλώσσα κατέχει το προβάδισμα στη διατύπωσι των θεωρητικών μελετών.

29) Παρέχει εύρύτατο χώρο για την ανάδειξι συγγραφικών ικανοτήτων και προκαλεί ζωηρό έπιστημονικό ενδιαφέρον.

30) Ο Ε.Π. τύπος ανταποκρίνεται στις οικονομικές δυνατότητες των διδλ)λων.

31) Η έκδοτική και κυκλοφοριακή του συχνότητα είναι ικανοποιητική.

32) Ο αριθμός των εκδιδόμενων έφημερίδων και περιοδικών και η πρόταξι των συμφερόντων της έκπ)σεως ξεναντι των Ιδικών των τοποθετούν τους έκ. λειτουργούς επί κεφαλής των δημοσίων υπαλλήλων της χώρας μας. Διότι με την ευσυνειδητή, αποδοτική, ανυψωτική, συγχρονιστική και ανιδιοτελεί εργασία των, εκπληρώνουν την ιδιάζουσα αποστολή των στο άκέραιο. Γι' αυτό και οι μαχητικοί συνδικαλιστικοί των αγώνες διέτλανται από ήθικά ελατήρια και εθνικούς σκοπούς πρωτίστως. Και

33) Αφείλει μεγίστη έπίδρασι στους εκπαιδευτικούς παράγοντας, επηρεάζει αίσθητο την εκπαιδευτική ήγεια και διαμορφώνει την Ελληνική κοινωνία ευμενής

κοινή γνώμη υπέρ της Στοιχ. Έκπαιδεύσεως και των λειτουργών της.

Και, εν τελικῷ συμπεράσματι, ο Ε.Π. τύπος της χώρας μας ανταποκρίνεται έπαρκῶς από έκδοτικής και κυκλοφοριακής απόψεως και από απόψεως περιεχομένου στις απαιτήσεις της Στοιχ. Έκπ)σεως, της Παιδαγ. Έπιστήμης, των έκ. λειτουργών και της Έλ. Πολιτείας, παρ' όλες τις διαπιστωθείσες έλλείψεις.

Η ανταπόκρισι όμως αυτή για να πλήρης και συνεχής επιβάλλεται να εκπληρωθούν προηγουμένως ώρισμένες υποχρεώσεις Αυτές ανήκουν:

1) Στην Πολιτεία, που όφείλει να πράσχι κάθε οικονομική διευκόλυνσι για την προμήθεια της αναγκαίουσής ποσότητος δημοσιογραφικού χάρτου.

2) Στους έκδότας του, που όφείλουν να επιμεληθούν την άρτιότερα εμφάνισι, την καλαισθητικότερα έκτύπωσι και την κανονικότερα κυκλοφορία του.

3) Στους διευθυντάς του, που όφείλουν να κάνουν έπιλογή του καταλληλότερου αναγνωστικού υλικού και να έπιτύχουν τη συνεργασία των ικανωτέρων έπιστημόνων και εκπαιδευτικών.

4) Στους συγγραφείς—συνεργάτας, που όφείλουν να προσφέρουν ποιοτικῶς άρτιότερα κείμενα, έρευνητικότερα πορίσματα, στοχαστικότερα μελετήματα, συστηματικότερες παρατηρήσεις, εκτενέστερες εργασίες, έπιστημονικότερες προσπάθειες. Και τέλος,

5) Στους συνδρομητάς, που όφείλουν να εκπληρώνουν πάντοτε έγκαίρως τις οικονομικές των υποχρεώσεις και να διαδώσουν σε ευρύτερο κύκλο αναγνωστικό την άξια και την χρησιμότητα, του Περιοδικού Έκπ)κού και Παιδαγ)κού τύπου. Διότι αυτός, όπως άπεδείχθη, άποτελεί σχεδόν έξουσιαστικό όργανο θεωρητικού προσανατολισμού και κατευθύνσεως της σχολ. πράξεως, άποτελεί τον φωτεινό ποδηγέτη στον τομέα της παιδαγωγικής δραστηριότητος των έκπαιδ. λειτουργών και το προσφορώτερο μέσο για την ήθική, οικονομική, επαγγελματική εξύψωσι και κοινωνική αποκατάτασι των έργατων της εθνικής μας παιδείας.

ΚΩΝ. ΧΑΝΙΩΤΗΣ

(Τέλος)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
Β' ΠΕΡΙΞΕΡΕΙΑΣ ΑΡΤΗΣ

Άρτα τη 15 Μαΐου 1957

Άγαπητέ Κε Πάτση,

Άπ' όταν άναγγείλατε την έκδοσιν της «Μεγάλης Έγκυκλοπαιδείας των Νέων», παρακολουθῶ την προσπάθειάν σας με ενδιαφέρον. Δι' αυτής έπερίμενα όπωσδήποτε μιαν σοβαράν μορφωτικήν υποβοήθησιν των Νέων μας και μάλιστα των μαθητών των χωρίων που δεν έχουν εις την διάθεσιν των ούτε Σχολικήν, ούτε οικογενειακήν βιβλιοθήκην έξυπηρετούσαν την θέλησιν προς μάθησιν, την όποίαν φιλοτίμως καλλιεργούν οι σημερινοί Διδάσκαλοί μας.

Δεν σάς άποκρύπτω όμως ότι μου είχαν γεννηθή πολλοί άμφιβολία διὰ την έπιτυχίαν σας έκ διαφόρων λόγων.

... Άμφέβαλα άκόμη νομίζοντας ότι ή ποιότης γενικῶς θά υποχωρούσε μπροστά στις τεράστιες οικονομικές απαιτήσεις. Οι τρεις πρώτοι τόμοι είναι άλήθεια ήλθαν στα χνάρια των αξιώσεών μου, και με την βεβαιότητα ότι όμοιοι θά είναι και οι υπόλοιποι, οι άμφιβολίες μου υπεχώρησαν πλήρως.

Δεν έπαυσα ποτέ λόγω της σημασίας και της άξίας της έκδόσεως της Μ. Ε. Ν. διὰ τους μαθητάς και τὰ Σχολεία της χώρας μας θά την άποκτήσουν και πολλοί Διδάσκαλοι και γονεῖς των μαθητών θά την κάμουν τὸ πολυτιμώτερον δῶρον στα παιδιά των. Θά σάς ένισχύσωμε όλοι προς τοῦτο.

Ι. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΘΑΝΟΣ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΡΙΦΥΛΙΑΣ

Κυπαρισσία τη 22—5—57

Άγαπητέ κ. Πάτση,

Και άλλην φοράν μου έδόθη εύκαιρία να σημειώσω και έξάρω την προσφοράν σου εις την Στοιχειώδη Έκπαιδευσιν την όντως πολυσχιδή. Με μεγάλην μου χαράν επανέρχομαι διὰ να σε συγχαρώ και πάλιν διὰ την «Μεγάλην Έγκυκλοπαιδείαν των Νέων» που άρχίσατε να έκδιδετε, έργον που τιμᾷ γενικώτερον τὸ δάσκαλο. Δεν έσπευσα από την πρώτην στιγμήν να σας συγχαρώ διότι — όμολογῶ — είχα ένδοιασμούς διὰ την έπιτυχίαν σας. Ήδη δε τὸ μνημειώδες έργον σας έρριζοβόλησεν — και τοῦτο όφείλεται εις την άκόματον προσπάθειάν σου — πράττω τοῦτο εύχαρίστως. Πράγματι ή Μ. Ε. Ν. είναι έργον μοναδικόν εις τὸ είδος του, χρησιμον και εις τὸν διδάσκαλον — καθηγητήν και εις τους μαθητάς και γονεῖς. Είμαι βέβαιος ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί θά συνδράμουν την ένωφέλιμον ταύτην προσπάθειαν.

Με έξαιρετικήν εκτίμησιν
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΘΑΝΟΣ

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ

Διαδώστε παντού τη «Μεγάλη Έγκυκλοπαίδεια των Νέων». Από καμιά Σχολική ή άτομική βιβλιοθήκη δεν πρέπει να λείψη. Κι από κανένα μαθητή, σπουδαστή ή έλληνόπουλο. Συστήσατε σε όλους να προμηθευθούν τους τέσσερες πρώτους τόμους που έκκυκλοφόρησαν έτσι ώστε σιγά-σιγά, χωρίς μεγάλη οικονομική επιβάρυνση, να άποκτήσουν τὸ μοναδικὸ αυτό έργο.

ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ

ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

- 1) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 2) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 3) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 4) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 5) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 6) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 7) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σὲ σχῆμα 70X100 καὶ σὲ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 8

II. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ (ΤΡΙΠΛΟΙ)

1. Τριπλὸς χάρτης Κύπρου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) Δρ. 10
2. Τριπλὸς χάρτης Κρήτης (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
3. Τριπλὸς χάρτης Πελοποννήσου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
4. Τριπλὸς χάρτης Στερεᾶς Ἑλλάδος (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
5. Τριπλὸς χάρτης Μακεδονίας (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8

(Σημείωσις: οἱ χάρτες Θεσσαλίας, Θράκης, Ἡπείρου, Δωδεκανήσων καὶ νήσων Αἰγαίου δὲ κυκλοφορήσουσιν συντόμως. Ἀνακοίνωσις δὲ δημοσιευθῇ στὸ περιοδικὸν μας «Νέο Σχολεῖον»).

III. ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΑΝΑΡΤΗΣΕΩΣ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

1. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἑλλάδος	(1,50X1,05)	πανόδετος	Δραχ. 150
2. Μεγάλος Πολιτικός Ἑλλάδος	(1,50X1,05)	»	» 150
3. Μεγάλος Γεωφυσικός Εὐρώπης	(1,40X1)	»	» 150
4. Μεγάλος Πολιτικός Εὐρώπης	(1,40X1)	»	» 150
5. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἀσίας	(1,50X1,05)	»	» 150
6. Μεγάλος Πολιτικός Ἀσίας	(1,50X1,05)	»	» 150
7. Μεγάλος Παγκόσμιος Χάρτης (τριπλός)	1,50X1,05)	»	» 150

Ἐτοιμάζονται καὶ θὰ κυκλοφορήσουσιν προσεχῶς α) οἱ γεωφυσικοὶ καὶ πολιτικοὶ χάρτες τῆς Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας καὶ β) οἱ παραγωγικοὶ—τουριστικοὶ Ἑλλάδος, Εὐρώπης, Ἡπείρων.